

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2018 30 stp
Fakultet for landskap og samfunn

Lokale møteplasser versus globale interesser – et observasjonsstudie av offentligheten i to offentlige rom i bydel Gamle Oslo

Local meeting places versus global interest: An
observational study of the publicness of two public
spaces in the Gamle Oslo district

Siv Ruud Grønningen
By- og regionplanlegging

Forord

Denne oppgaven markerer slutten på et langt og lærerikt studieløp, med en bachelorgrad i samfunnsgeografi fra Universitetet i Oslo, og to og et halvt år med by- og regionplanlegging ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.

Det er mange som må takkes for praktisk og teoretisk hjelp gjennom dette semesteret. Først og fremst vil jeg takke mine veiledere, Inger-Lise Saglie og Melissa Murphy. Takk til Inger-Lise for gode faglige tilbakemeldinger og fine samtaler på veiledning. Takk til Melissa for god metodisk hjelp til observasjon. Takk til Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) for at jeg får være en del av forskningsprosjektet DEMOSSPACE.

Jeg vil også takke NIBR for studentplass. Det har vært inspirerende å sitte blant dyktige forskere som har vært svært villige til å hjelpe og komme med gode tips til oppgaven. Spesielt takk til Berit Aasen for god oppfølging underveis. Takk til resten av studentene på NIBR for oppmuntrende ord og støtte. Dere har gjort sene kvelder og lange helger utholdelige og mindre ensomme.

Tusen takk til mamma, pappa og Trine for korrekturlesing og støttende ord. Takk til Camilla og Andreas for å være gode observasjonspartnere på sene nattekvelder, og takk for innspill til tematikken.

En spesiell stor takk til Vilde og Lars for gode matopplevelser, fine hytteturer og utallige diskusjoner. Dere har gjort semesteret innholdsrikt og latterfylt.

Siv Ruud Grønningen

Oslo, 2018

Abstract

In today's urban development discourse there is a broad consensus that public spaces should be open and widely available. Public spaces constitute social meeting places where differences are exposed to one another, and where strangers can exchange ideas and values across different social backgrounds. Grønland and Bispevika are both considered part of the Gamle Oslo district but differ greatly from each other both socially and physically. Stasjonsallmenningen is a public space in Bispevika, the main function of which is to connect Bjørvika and the fjord with the districts north of the area including Bjørvika.

An interconnected structure of public spaces is an important objective for the municipality of Oslo. The study investigates the publicness of one public space in Bjørvika and one in Grønland, Stasjonsallmenningen and Smalgangen respectively. Smalgangen is positioned within walking distance of Stasjonsallmenningen and is an active public space. Further, the study discusses the challenges that exist in the interconnection between the two spaces. The study is a case study, utilizing observation and document analysis as methods.

The study reveals that the publicness that exist in Stasjonsallmenningen and Smalgangen are very different. Going from one space to the other is like moving through two different worlds, despite their close physical proximity. The study further demonstrates that there is a contradiction between local meeting places and global interests. Smalgangen is a local meeting place which has developed over time – groups and individuals have shaped the spaces through use and interaction. Stasjonsallmenningen is a small part of a major development project, the goals of which are economic growth and global positioning. These goals are crucial in the choice of design and services offered in the public space. This has further consequences for the usage of the room. Developers and architects in Bjørvika aim for a diverse city life which offers varying activities and functions for people with different interests and from all age groups. This aim is not achieved as local needs are not considered during the planning process.

Sammendrag

I dagens byutviklingsdiskurs er det bred enighet om at offentlige rom skal være åpne og allment tilgjengelige. Offentlige rom utgjør sosiale møteplasser hvor ulikheter eksponeres for hverandre, og hvor fremmede kan utveksle ideer og verdier på tvers av ulik sosial bakgrunn. Delbydelene Grønland og Bispevika er begge deler av bydel Gamle Oslo, men de er sosialt og fysisk veldig forskjellige. Stasjonsallmenningen er et offentlig rom i Bispevika. Den viktigste funksjonen til allmenningen er å binde sammen Bjørvika og fjorden med bydelene nord for området, deriblant Grønland.

Sammenhengende struktur av offentlige rom er et viktig mål for Oslo kommune. Studien undersøker offentligheten i ett offentlig rom i Bjørvika og ett på Grønland, henholdsvis Stasjonsallmenningen og Smalgangen. Smalgangen ligger i nær gåavstand til Stasjonsallmenningen, og er et aktivt offentlig rom. Studien diskuterer hvilke utfordringer som finnes i sammenkoblingen mellom de to rommene. Oppgaven er en casestudie som bruker observasjon og dokumentanalyse som metoder.

Studien avdekker at offentlighetene som eksisterer i Stasjonsallmenningen og Smalgangen er veldig ulike. Det å bevege seg fra det ene rommet til det andre er som å bevege seg gjennom to forskjellige verdener, til tross for den fysiske nærheten mellom dem. Studien viser videre at det finnes et motsetningsforhold mellom lokale møteplasser og globale interesser. Smalgangen er en lokal møteplass som har blitt til over tid – grupper og individer har formet rommet gjennom bruk og interaksjon. Stasjonsallmenningen er en liten del av et stort utbyggingsprosjekt, hvor mål om økonomisk vekst og global posisjonering er avgjørende i valg av utforming og tjenestetilbud i det offentlige rommet. Det får konsekvenser for bruken av rommet, og hvem som bruker det. Utviklere og arkitekter i Bjørvika ønsker et mangfoldig byliv med ulike aktiviteter og funksjoner, slik at alle interesse- og aldersgrupper har noe der å gjøre. Det ønsket er ikke innfridd, da lokale behov og hensyn ikke er hensyntatt i planleggingen.

INNHOLDSFORTEGNELSE

DEL I INNLEDNING

KAPITTEL 1 INTRODUKSJON	1
1.1 Formål og forskningsdesign	2
1.2 Presentasjon av case og kontekst	3
1.3 Teoretiske og metodologiske hovedgrep	4
1.4 Oppgavens oppbygging	6
KAPITTEL 2 TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ OFFENTLIG ROM	7
2.1 Begrepene offentlig og offentlige rom	7
2.2 Offentlighet – et relasjonelt begrep	9
2.3 Dimensjoner av offentlighet	11
2.4 Offentlige rom i den kompakte byen	18
2.5 <i>Oppsummering og avklaring</i>	20
KAPITTEL 3 METODE OG METODOLOGI	22
3.1 Kvalitativ metode	22
3.2 Casestudie	22
3.3 Observasjon	23
3.4 Dokumentanalyse	28
3.5 Reliabilitet, validitet og overførbarhet	29
3.6 Analysestrategi	31
3.7 Ethiske avveininger	31
3.8 Metodiske avgrensninger	32

DEL II EMPIRISKE FUNN

KAPITTEL 4 INTRODUKSJON: BYDEL GAMLE OSLO	34
4.1 Fysiske forhold	34
4.2 Sosiale forhold	37
4.3 <i>Oppsummering</i>	39
KAPITTEL 5 OFFENTLIGHET I SMALGANGEN	40
5.1 Presentasjon av Smalgangen	40
5.2 Funn i fem dimensjoner	41
5.3 <i>Oppsummering</i>	55
KAPITTEL 6 OFFENTLIGHET I STASJONSALLMENNINGEN	56
6.1 Presentasjon av Stasjonsallmenningen	56
6.2 Funn i fem dimensjoner	58
6.3 <i>Oppsummering</i>	66
6.4 Stjernemodell av offentlighet	68

KAPITTEL 7 SAMMENKOBLING SOM MÅL FOR OFFENTLIGE ROM	70
7.1 Byutviklingstender i Oslo	71
7.2 Utvikling og planlegging av Oslos offentlige rom	72
7.3 Visjoner for Bjørvika	73
7.4 Kommunens mål for sammenkobling	75
7.5 Mål for sammenkobling mellom Grønland og Bispevika	76
7.6 <i>Oppsummering av empiriske funn</i>	80

DEL III DISKUSJON

KAPITTEL 8 UTFORDRINGER FOR SAMMENKOBLING MELLOM ROMMENE	82
8.1 Aktive vs. tomme rom	82
8.2 Ekskluderende arkitektur: private interesser fremmes	84
8.3 Stasjonsallmenningen – et levd rom?	85
8.4 Uønskede konsekvenser for Grønland	86
8.5 <i>Oppsummerende refleksjoner</i>	86
KAPITTEL 9 KONKLUSJON	88
Forslag til videre forskning	90
REFERANSELISTE	91
VEDLEGG	99

DEL I
INNLEDNING

KAPITTEL 1 INTRODUKSJON

Bakgrunnen for denne oppgaven er en fasinasjon for de store forskjellene som finnes i bydel Gamle Oslo – mellom gamle byområder og nye transformasjonsprosjekter, mellom delbydelene Grønland og Bjørvika. Hvordan manifesterer disse forskjellene seg i delbydelenes offentlige rom? Hvordan henger områdene sammen? Og hvordan designer man gode, og virkelig offentlige, rom? Studien tar utgangspunkt i en relasjonell tilnærming til offentlige rom, og bygger på Chiara Tornaghis (2014) dimensjoner av offentlighet. I en slik tilnærming forstås offentligheten som noe som konstrueres relasjonelt, og ikke som en fast karakteristikk (Tornaghi, 2014, s. 24). Utgangspunktet for oppgaven er sammenhengen mellom offentlige rom. Det er viktig at nybygde områder knytter seg til den eksisterende byen (Børrud & Røsnes, 2016, s. 51-52), og den eksisterende sosiale konteksten, slik at lokale beboere føler seg inkluderte og ivaretatt (Andersen & Røe, 2017a, s. 90-91).

Kampen om de lønnsomme arealene i indre by skaper et stadig press på tilgangen til offentlige rom. Det er derfor interessant å undersøke sentralt beliggende offentlige rom. Kompakt by og fortetting er den rådende strategien for byutvikling i Oslo, og har vært anbefalt politikk siden begynnelsen av 1990-tallet (Sandkjær Hanssen, Hofstad, Saglie, Næss, & Røe, 2015, s. 20). Strategien har vært viktig for å oppnå en bærekraftig by: ved å bygge kompakt vil man kunne øke mulighetene for at folk velger bort bilen og heller bruker gange og sykkel som transportmiddel. Oslo blir blant annet mer kompakt gjennom transformasjon av tidligere industri- eller næringsområder, og gjennom en intensivering av arealer, for eksempel ved å bygge i høyden eller innfylling mellom eksisterende bebyggelse. En tredje måte å gjøre byen mer kompakt er gjennom ekspansjon, som innebærer utbygging av ubebygde mark, for eksempel grøntareal (Sandkjær Hanssen, Hofstad, Saglie, et al., 2015, s. 17). For å sikre gode offentlige rom er byen avhengig av at store nye utbyggingsprosjekter setter av plass til dette.

Denne oppgavens overordnede tema er offentlighet i offentlige rom, og sammenkobling mellom rom. Caseområdene er to offentlige rom som ligger i Bjørvika og på Grønland, henholdsvis Stasjonsallmenningen og Smalgangen. Offentligheten i de to rommene undersøkes i lys av fem dimensjoner for å avdekke forskjeller og likheter mellom dem. Sammenhengende struktur av offentlige rom er et viktig mål for Oslo kommune (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 6). Det var videre et mål for Bjørvika-utbyggingen at Grønland skulle få en ny tilgang til fjorden (Andersen & Røe, 2017b, s. 310). Disse målene danner, sammen med funnene fra de to caseområdene, utgangspunktet for

diskusjonen i oppgaven, nemlig hvilke utfordringer som finnes for sammenkoblingen av de to rommene.

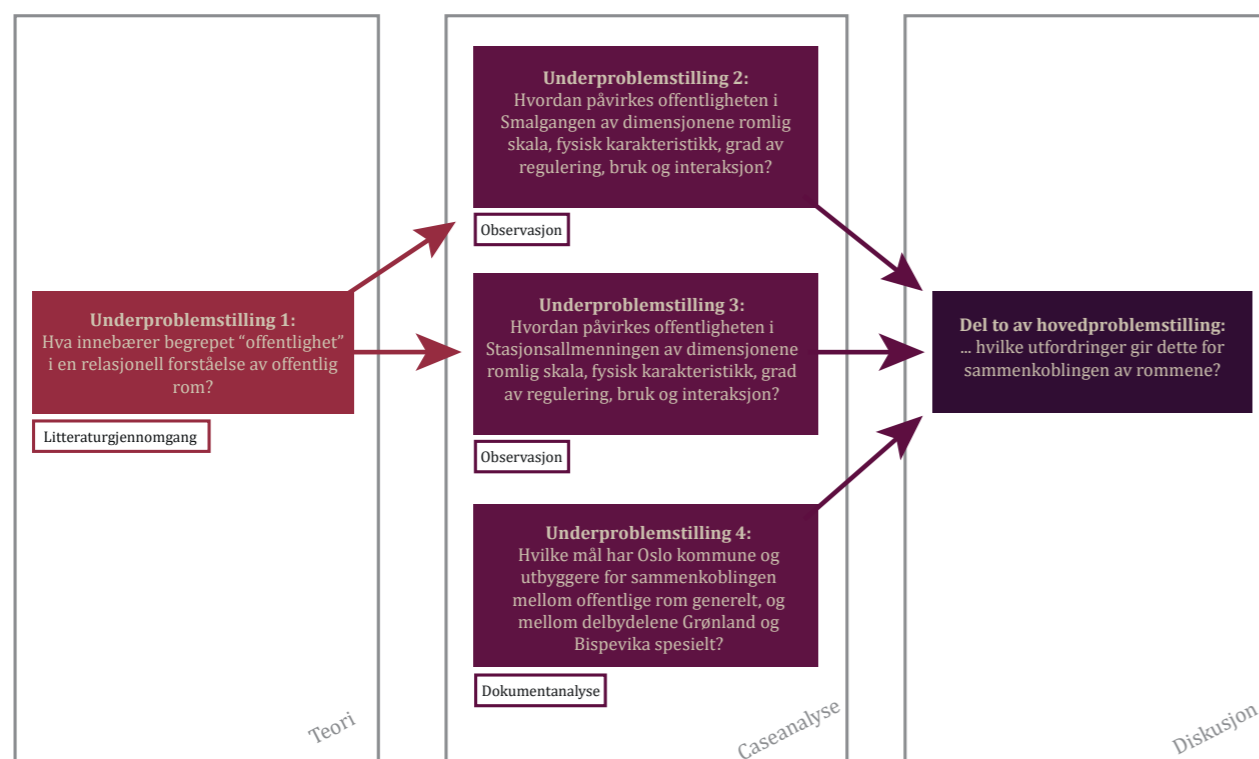
1.1 Formål og forskningsdesign

Hovedproblemstilling:

Hvordan skiller offentligheten i Stasjonsallmenningen seg fra offentligheten i Smalgangen, og hvilke utfordringer gir dette for sammenkoblingen av rommene?

Underproblemstillinger:

1. Hva innebærer begrepet «offentlighet» i en relasjonell forståelse av offentlig rom?
2. Hvordan påvirkes offentligheten i Smalgangen av dimensjonene romlig skala, fysisk karakteristikk, grad av regulering, bruk og interaksjon?
3. Hvordan påvirkes offentligheten i Stasjonsallmenningen av dimensjonene romlig skala, fysisk karakteristikk, grad av regulering, bruk og interaksjon?
4. Hvilke mål har Oslo kommune og utbyggere for sammenkoblingen mellom offentlige rom generelt, og mellom delbydelene Grønland og Bispevika spesielt?

Figur 1: Forskningsdesign

1.2 Presentasjon av case og kontekst

Smalgangen og Stasjonsallmenningen ligger i bydel Gamle Oslo. Det er 400 m i luftlinje mellom de to rommene (se figur 2). Til tross for den fysiske nærheten er konteksten til de to rommene svært forskjellig.

Smalgangen ligger i delbydel Grønland, mens Stasjonsallmenningen er plassert i Bispevika. Begge delbydelene har positive og negative narrativ knyttet til seg. Mange i Oslo ser på Grønland som et utrygt sted med problemer som vold, tyveri, narkotikasalg og sosial kontroll (Døving & Johansen, 2011; Mellingsæter & Buan, 2016). Andre ser på Grønland som et attraktivt og dynamisk område hvor mangfoldet anses som positivt (Bjerkset, 2017). Over 50 prosent av Grønlands innbyggere har innvanderbakgrunn (Oslo kommune, 2017a, s. 2), noe som gjenspeiles i delbydelens offentlige rom, og hvilke tilbud som finnes der. I Smalgangen finner man for eksempel utsalg av halalkjøtt og en stor grønnsakshandel.

Figur 2: Illustrasjon av Smalgangen og Stasjonsallmenningen. Bilde fra norgebilder.no

Stasjonsallmenningen er et av byens nyere offentlige rom. Det er en del av Barcode-rekka i Bispevika. Stasjonsallmenningen rammes inn av en kontorbygning i vest og en i øst. Rommet huser en restaurant og en kafé med uteservering. Likevel blir rommet kritisert for å være lite brukt. Hvorvidt planene om å skape byliv på gateplan i Barcode har lyktes eller ikke er det motstridende oppfatninger om. Arkitekt Arne Sødal mener at det folkelivet man ble lovet ikke har kommet, og at Barcode er dårlig tilrettelagt for gående og syklende. Bygulvdirektør i Oslo S Utvikling, Maria Louise Rognerud, mener på sin side at det er mye liv på gateplan (Lundgaard & Skjervold, 2017). Noe av kritikken går på at rommene i Barcode hovedsakelig blir brukt av de som jobber i området, noe som vil si at rommene tømmes for folk ved arbeidstidens slutt. Oppgaven undersøker kun den nordlige delen av Stasjonsallmenningen ettersom den søndre delen ikke antas å

være ferdig før år 2020 (Bjørvika Utvikling, u.å.-b).

En viktig målsetning for Stasjonsallmenningen er at rommet skal binde sammen Bjørvika-området med resten av Gamle Oslo og byen for øvrig (Bjørvika Utvikling, u.å.-b). I Kommunedelplan for torg og møteplasser påpekes viktigheten av en god sammenhengende struktur av torg og møteplasser i byen, og at det er viktig med gang- og sykkelbaserte forbindelseslenker til og mellom torg og møteplasser i byen (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 8). Smalgangen og Stasjonsallmenningen ligger nært hverandre i avstand, men har forskjellige brukergrupper. Dette er mye av grunnen til at det er en spennende case å studere. Hvordan er forbindelsen mellom de to rommene? Og hvilke utfordringer skaper de eksisterende offentlighetene for sammenkoblingen mellom Smalgangen og Stasjonsallmenningen? Neste kapittel redegjør for hvilke teorier og metoder som brukes for å finne svar på problemstillingene.

1.3 Teoretiske og metodologiske hovedgrep

Tabell 1 presenterer fire underproblemstillinger, hvilken informasjon hvert av spørsmålene gir, samt hovedkilder og -metoder som brukes for å svare på spørsmålene.

Det metodologiske hovedgrepet er en casestudie med bruk av kvalitative data.

Underproblemstilling 1 vil besvares ved å undersøke teoretiske perspektiver.

Underproblemstilling 2 og 3 undersøkes hovedsakelig ved å bruke observasjon i rommene, for å undersøke offentligheten i disse. Underproblemstilling 4 besvares ved å analysere plandokumenter, samt tidligere empiriske studier. Sammen vil svarene på underproblemstillingene danne grunnlag for å svare på del to av hovedproblemstillingen ... og hvilke utfordringer gir dette for sammenkoblingen av rommene?

Problemstilling	Informasjon	Kilder
Underproblemstilling 1: Hva innebærer begrepet «offentlighet» i en relasjonell tilnærming til offentlig rom?	Definere begreper: - Offentlig - Offentlig rom - Relasjonell tilnærming til offentlighet Redegjøre for: - Dimensjoner av offentlighet - Offentlige rom i den kompakte byen	Litteraturgjennomgang: - Henri Lefebvre - Chiara Tornaghi - Ali Madanipour - Jane Jacobs - Matthew Carmona et al. - Stephen Carr et al. - Heidi Bergsli - Per Gunnar Røe
Underproblemstilling 2: Hvordan påvirkes offentligheten i Smalgangen av dimensjonene <i>romlig skala, fysisk karakteristikk, grad av regulering, bruk og interaksjon</i> ?	Presentasjon av Smalgangen Definere offentligheten i Smalgangen i lys av indikatorer under hver av de fem dimensjonene	Statistikk fra Oslo kommune Observasjon i rommene Rapport: - Stedsanalyse Grønland (AFI-rapport)
Underproblemstilling 3: Hvordan påvirkes offentligheten i Stasjonsallmenningen av dimensjonene <i>romlig skala, fysisk karakteristikk, grad av regulering, bruk og interaksjon</i> ?	Presentasjon av Stasjonsallmenningen Definere offentligheten i Stasjonsallmenningen i lys av indikatorer under hver av de fem dimensjonene	Statistikk fra Oslo kommune Observasjon i rommene Plandokumenter: - Temahefte Bjørvika: Byrom og gaterom - Byromsprogram: Stasjonsallmenningen
Underproblemstilling 4: Hvilke mål har Oslo kommune og utbyggere for sammenkoblingen mellom offentlige rom generelt, og mellom delbydelene Grønland og Bjørvika spesielt?	Redegjøre for: - byutviklingstrender i Oslo - visjoner for Bjørvika - Oslo kommunes mål for sammenkobling av offentlige rom - utbyggere og arkitekters mål for sammenkobling mellom Grønland og Bjørvika	Dokumentanalyse: - Kommunedelplan for torg og møteplasser - Bærekraft i Bjørvika: OMOP, KOP og DHB, samt temahefte: Byrom og gaterom - Byromsprogram: Stasjonsallmenningen - Heidi Bergsli - Beata Sirowy

Tabell 1: Oversikt over teorier og metoder brukt under hver underproblemstilling

1.4 Oppgavens oppbygging

Oppgaven består av tre deler.

Del I utgjør kapittel 1, 2 og 3. Kapittel 1 gir en introduksjon til oppgaven og problemstilling. Kapittel 2 redegjør for det teoretiske rammeverket for oppgaven. Kapittel 3 går gjennom hvilke metodiske valg som er tatt og hvorfor.

Del II presenterer de empiriske funnene som har blitt gjort ved bruk av observasjon og dokumentanalyse, og består av kapitlene 4, 5, 6 og 7. Kapittel 4 gir en introduksjon til fysiske og sosiale forhold i bydel Gamle Oslo. Det gjøres for å gi en kontekstuell forståelse av caseområdene. Kapittel 5 og 6 presenterer funn fra observasjonene i henholdsvis Smalgangen og Stasjonsallmenningen. Kapittel 7 undersøker hvilke mål og visjoner som finnes for offentlige rom i Oslo, og spesielt for offentlige rom i Bjørvika. Det undersøker også mål for sammenkobling av offentlige rom, og spesielt mellom Grønland og Bjørvika.

Del III består av kapittel 8 og 9. Kapittel 8 diskuterer del to av hovedproblemstillingen: *... og hvilke utfordringer gir dette for sammenkoblingen av rommene?*, gjennom å se de empiriske funnene i sammenheng med teorien presentert i kapittel 2. Kapittel 9 konkluderer funnene i oppgaven.

Figur 3: Oppgavens oppbygging

KAPITTEL 2 TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ OFFENTLIG ROM

2.1 Begrepene offentlig og offentlige rom

Offentlige rom utgjør en betydelig del av hverdagslivet i byer. De finnes både utendørs og innendørs (for eksempel museum, bibliotek, kino osv.) Denne oppgaven vil fokusere på de offentlige rommene som finnes ute, som plasser, torg, gater og parker. Denne type offentlige byrom inkluderer mange av de stedene man beveger seg utenfor egen bolig. Uten disse ville vi vært foruten rom hvor mennesker møtes – kjente og ukjente – utover i den private sfæren. Offentlige rom brukes mye, og er høyt verdsatt, men de blir samtidig utfordret og satt under press av ulike aktører med forskjellige interesser (Madanipour, 2010, s. 1). Tilgjengelige arealer til utbygging er knappe, spesielt på sentralt beliggende tomter ettersom disse ses på som attraktive. Utbyggere ønsker en maksimal tomteutnyttelse, noe som kan gå på bekostning av felles goder og offentlige rom (Schmidt, 2014, s. 17).

Det finnes mange ulike forståelser av offentlighet. Denne oppgaven har en relasjonell tilnærming til begrepet – det vil si at offentlighet konstrueres relasjonelt. Det er vanskelig å definere offentlighet med denne tilnærmingen ettersom den kan endres over tid og sted (Tornaghi, 2014, s. 25). Det redegjøres nærmere for denne tilnærmingen i kapittel 2.2 og 2.3. En forenklet måte å se *offentlig* på, er å se det i sammenheng med *privat* (Carmona, Tiesdell, Heath, & Oc, 2010, s. 137; Sennett, 1976, s. 16). Det offentlige liv kjennetegnes av åpne sosiale kontekster hvor det å møte fremmede utgjør en viktig del. Det private livet er derimot preget av det intime, kjente og skjermede. Det deles kun med familie og bekjente (Loukaitou-Sideris & Banerjee, 1998, s. 175).

Utviklingen og bruken av offentlige rom gjenspeiler hvordan samfunnet for øvrig er organisert. Rommene blir til og formet gjennom en skjevfordeling av ressurser og makt. Dette skaper spenning og konflikt, samarbeid og kompromiss (Madanipour, 2010, s. 2). I dag er byene preget av en nyliberal politikk hvor de offentlige rommene dereguleres, og i økende grad eies av private aktører (Holsen, 2018, s. 303). Madanipour (2010, s. 9) kaller dette privatisering av offentlige rom. Fenomenet henger ofte sammen med to ting; økende grad av frykt og mistillit og en økende kommersialisering (Sirowy, 2015, s. 193). Privatisering har blitt kritisert fra mange hold. Rom i offentlig så vel som i privat eierskap kan ha tiltak som virker privatiserende. De neste to avsnittene vil redegjøre for regulering av rom i privat eierskap og regulering av rom i offentlig eierskap.

Flere og flere offentlige rom har privat eierskap. Det er et resultat av at myndigheter har blitt flinkere til å kreve at utbyggere skal inkludere offentlige rom i store utbyggingsprosjekter (Sirowy, 2015, s. 200). Bruk og tilgang av privateide rom blir kontrollert av private grunneiere: «Selv om byrommene er regulert til såkalte offentlige formål, er de strengere driftet enn hva som er tilfellet på kommunal grunn» (Aspen & Bjerkeset, 2018, s. 15). Németh og Schmidt (2011, s. 20) viser at privateide offentlige rom har flere funksjoner som kontrollerer oppførselen til brukerne av rommet, enn offentlig eide rom. Disse kontrollfunksjonene inkluderer bruk av vakthold og overvåking samt å bruke design for å få rommet til å fremstå som privat. De privateide rommene oppfordrer til bruk, men kontrollerer samtidig oppførsel. Dette handler ofte om at eierne ønsker at rommene kun blir tilgjengelige for mennesker som har mulighet til å betale for seg (Madanipour, 2010, s. 8). Et eksempel er Olav Thon-gruppen som har et ønske om å ta over driften av Brugata gjennom å leie den av Oslo kommune. Olav Thon eier alle bygningene i gata (Linstad, 2018b). Grunnen til at de ønsker å ta over driften er fordi de mener at narkotikasal, vold og kriminalitet skremmer vekk gjestene og ødelegger for omsetningen til næringsvirksomhetene i området. Ifølge en Thon-leder ønsker de å kontrollere bruken av gata ved å få på plass bedre belysning og drive vakthold med bruk av egne vektere (Linstad, 2018a).

Rom i offentlig eierskap kan også ha regulerende tiltak som kan virke ekskluderende. Dette skjer som et resultat av at private interesser fremmes i byen, noe som undergraver graden av offentlighet. I slike tilfeller er det ofte private driftsselskaper og vektere som blir innleid av den offentlige grunneieren. Jamfør saken fra sommeren 2018 da Oslo kommune ansatte vektere for å holde folk borte fra Sørenga sjøbad etter klokka 22 på kveldene (Husøy, 2018, s. 7). Beboere klagde på støy fra badegjester, og som et resultat av dette ble all form for bading etter klokka 22 forvist. Dette er et eksempel på spenninger mellom de ulike interessene som eksisterer i byer. Beboerne på Sørenga har andre ønsker enn mange av byens badegjester. Private interesser ivaretas også gjennom utleie av deler av det offentlige rom til private aktører, slik at disse kan drive kommersiell virksomhet. Eksempler på det kan være uteservering hos kafeer og restauranter eller butikker som bruker rommet til utstilling av varer. Kommersielle virksomheter tar på denne måten gradvis over store deler av det offentlige rommet. Margaret Kohn (2004, s. 4) kaller denne prosessen for «café-creep».

2.2 Offentlighet – et relasjonelt begrep

Ifølge Kohn (2004, s. 8) har den private og offentlige sfære blitt mer sammenvevd. Hun mener at denne nye uklare grensen mellom privat og offentlig har gjort det nødvendig å utvikle en fleksibel definisjon av offentlig rom. Det finnes nemlig ingen enhetlig offentlighet, men flere overlappende offentligheter (Carmona et al., 2010, s. 140). Ulike grupper har forskjellige meninger og interesser, noe som skaper en fragmentert offentlighet. Dette kapitlet redegjør for en fleksibel definisjon av offentlighet og offentlige rom.

Det finnes ulike tilnærminger til det å studere offentlighet i offentlige rom. Denne oppgaven har sitt utgangspunkt i en relasjonell tilnærming. Denne skiller seg fra den tradisjonelle måten å se rom på, hvor rommet anses som en territoriell enhet med en fast karakteristikk (Tornaghi, 2014, s. 24). En relasjonell tilnærming forstår «rom som en sosial, kulturell, økonomisk, politisk og økologisk konstruksjon» (Van den Broeck, Abdelwahab, Miciukiewicz, & Hillier, 2013, s. 324, min oversettelse). Offentlige rom forstås i denne tilnærmingen som noe som blir til og endret gjennom interaksjon mellom mennesker, og gjennom individets følelser og tanker om rommet (Carmona et al., 2010, s. 137; Van den Broeck et al., 2013, s. 325; Varna & Tiesdell, 2010, s. 578).

[...] what makes a space *public* – a space in which the cry and demand for the right to the city can be seen and heard – is often not its preordained “publicness”. Rather, it is when, to fulfill a pressing need, some group or another *takes* space and through its actions *makes* it public (Mitchell, 2003, s. 35).

Den sosiale interaksjonen mellom mennesker er ofte konfliktfylt, og har en skjev balanse. Resultatet av dette er ikke at et rom er offentlig tilgjengelig eller ikke, men at disse rommene er et produkt av heterogene, og noen ganger motstridende, sosiale identiteter og relasjoner (Massey, 2005, s. 152). Sammen med reguleringer og kontroll av rommet, skaper denne spenningsfylte virkeligheten de offentlige rommene (Mitchell, 2003, s. 35). Offentlige rom kan være inkluderende for noen, og samtidig ekskluderende for andre. Hvorvidt et rom har en høy eller lav grad av offentlighet, kommer an på hvem man spør, ettersom det finnes konkurrerende oppfatninger om dette. Et rom kan aldri være hundre prosent offentlig ettersom «...a place that is public for Citizen A may not be public for Citizen B» (Varna & Tiesdell, 2010, s. 578). Ideen om at rom konstrueres relasjonelt springer ut fra en tanke om at verden er i konstant endring – den blir til og endres kontinuerlig.

Når et sted blir til, blir det skapt en definisjon av hva som ligger *utenfor* rommet. Det som ligger utenfor spiller en viktig rolle for å kunne definere hva som er innenfor. Mennesker, og menneskers bruk av rommet, kan være *in-place* eller *out-of-place*. Mennesker og/eller bruk som ligger utenfor stedets definisjon, kan gjøre en overtredelse – krysse den romlige grensen. Overtredelsen kan være bevisst eller ubevisst, men det som kjennetegner om bruken er in- eller out-of-place er hvorvidt den ses på som en overtredelse av andre (Cresswell, 2004, s. 102-103).

I boken *The Production of Space* presenterer Henri Lefebvre rom som et sosialt produkt. Han bygde på Marx og Engels' brede forståelse av produksjon da han definerte offentlige rom. Marx og Engels så på mennesker som sosiale vesener som produserer sitt eget liv, sin egen bevissthet og verden (Lefebvre, 1991/1974, s. 68). Rommet er ikke i seg selv en ting, men består av relasjoner mellom ting (Lefebvre, 1991/1974, s. 83). Han delte inn i tre konsepter som kalles den romlige triade:

Romlig praksis – det oppfattede rom – inneholder den tette assosiasjonen mellom den daglige og den urbane realitet. Det vil si koblingen mellom menneskers daglige rutine, og de fysiske sammenkoblingene i byen (Lefebvre, 1991/1974, s. 38). Her inkluderes det kollektive – sosiale hendelser som finner sted i rommet (Ellefsen, 2005, s. 60).

Rommets representasjoner – det forestilte rom – handler om hvordan ulike aktører former det offentlige rommet med sitt bilde og forestillinger. Disse aktørene inkluderer planleggere, forskere, urbanister, ingeniører, og andre eksperter og praktikere. Disse har identifikasjonsmakten, og utfører den operasjonelle produksjonen av rommet. Dette konseptet er derfor det mest dominerende i produksjonen av rom (Lefebvre, 1991/1974, s. 38-39). Konseptet problematiserer disse aktørenes, og samfunnets, produksjon av byen (Ellefsen, 2005, s. 60).

Representasjonenes rom – det levde rom – er først og fremst rommet til innbyggerne og brukerne som lever i det. De andre to konseptene dominerer over dette. Her er den menneskelige forestillingsevnen og mentale bilder med på å endre rommet og gjøre motstand mot dominansen. Representasjonenes rom overlapper det fysiske rommet og tilegner dets objekter symbolsk betydning (Lefebvre, 1991/1974, s. 38-39).

De tre konseptene eksisterer parallelt og er i konstant spenning med hverandre (Tornaghi, 2014, s. 19). Rommets representasjoner er det planlagte og kontrollerte

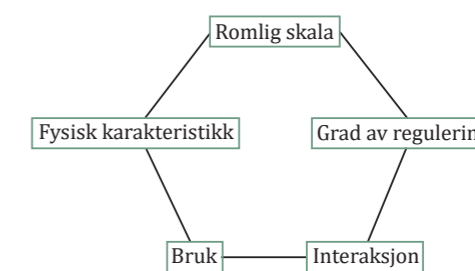
rommet, men menneskers bruk approprierer rommet og gjør det til sine representasjoners rom. Det er på denne måten Lefebvre mener at rommet blir sosialt produsert (Mitchell, 2003, s. 129). Jeg kommer tilbake til konseptene i kapittel 2.3 hvor de blir brukt i redegjørelsen av mine dimensjoner av offentlighet.

2.3 Dimensjoner av offentlighet

Mange anser offentlighet som noe som produseres relasjonelt, og det finnes derfor mange ulike måter å dele inn og definere begrepet på. Flere teoretikere redegjør for dimensjoner av offentlighet i sine studier (se f.eks. Carmona et al., 2010; Kohn, 2004; Van den Broeck et al., 2013). Disse dimensjonene overlapper ofte, og handler blant annet om eierskap, tilgjengelighet, skala og sosiale relasjoner. Doreen Massey (2005, s. 9) ser på rommet som relasjonelt og mangfoldig, samtidig som det alltid er under konstruksjon – det blir aldri ferdig.

Dette kapittelet inneholder en redegjørelse av mine dimensjoner av offentlighet. De er i stor grad inspirert av Chiara Tornaghis (2014, s. 27) tilnærming til offentlige rom. Hun har definert fem analytiske komponenter av en relasjonell forståelse av offentlighet i rom. Hver enkelt av disse kategoriene representerer sfærer av relasjoner som er i konstant endring. Relasjonene er kontekstspesifikke, samtidig som de er spesifikke for forskjellige individer som er i rommet samtidig (Tornaghi, 2014, s. 26). Jeg tar utgangspunkt i fire av Tornaghis kategorier. Jeg har endret navn og inndeling på noen av disse. Mine inndelinger står i parentes under.

- *Spatial scale* (romlig skala)
- *Degree of normativity* (grad av regulering)
- *Modes of social encounters* (delt i to: bruk og interaksjon)
- *Sound-visual, tactile and olfactory scapes* (fysisk karakteristikk)

Figur 4: Dimensjoner av offentlighet

Jeg har valgt å ikke inkludere dimensjonen *degree of biodiversity*, da jeg har valgt å fokusere på menneskelige aktører. Kategorien ble laget slik at ikke-menneskelige aktører kunne inkluderes i det relasjonelle perspektivet (Tornaghi, 2014, s. 28). Jeg anerkjenner likevel at ikke-menneskelige arter, som for eksempel planter, insekter og dyr, har en plass i offentlige rom. Jeg anerkjenner også at å dele rom med andre livsformer har positiv innvirkning på menneskene i rommet. Jeg valgte videre å dele *modes of social*

encounters inn i to: bruk og interaksjon. Her separeres den bruken som er individuell, fra interaksjon mellom to eller flere. Det ble gjort fordi jeg ønsket å skaffe et tydelig bilde av menneskelig samhandling og fellesskap i rommene.

Romlig skala

Romlig skala undersøker i hvilken skala og lokasjon et rom blir vurdert som «offentlig». Eksempler på slike lokasjoner og skalaer er det private hjem, en gate, et nabolag, en by ol. Tornaghi bygger på Lefebvre, og hans konsept *romlig praksis*, men i stedet for å se på hvilken innvirkning rommets materialitet har på folks hverdagsrutiner, ser dimensjonen på skala-forholdet mellom det spesifikke rommet og byen for øvrig (Tornaghi, 2014, s. 27). Rommets identitet knyttes her til dets fysiske skala, for eksempel et nabolag, hvor det har blitt etablert normer for hva som er akseptabelt og ikke (Holsen, 2018, s. 305). Dette kan illustreres ved hjelp av noen eksempler. En lekeplass er i praksis åpen for alle, men folk forventer at den først og fremst skal brukes av folk, spesielt barn, som bor i nærheten av den. En bakgård er åpen for de som bor i leilighetene som omringer den, men stengt for andre. Ved å bruke skala kan man undersøke rommenes symbolske betydning på et større nivå (Tornaghi, 2014, s. 27). Sentralitet og sammenkobling er viktig i denne kategorien. Steder som er strategisk godt lokalisert i byens bevegelsesmønster har større potensiale for å bli et møtepunkt for ulike sosiale grupper (Varna & Tiesdell, 2010, s. 584).

Tornaghi bruker Jane Jacobs, og hennes inndelinger i gaten, nabolaget og byen. Ifølge Jacobs er det noen kriterier som gjør en gate trygg. Hun mener det er viktig med «eyes upon the street», ettersom øyne på gaten gir en økt trygghetsfølelse. Det er viktig at mennesker i bygningene kan følge med på det som skjer utenfor, og at gaten har øyne på seg store deler av døgnet (Jacobs, 2011/1961, s. 45). Jacobs mener at nabolagets parker og torg er et resultat av det fysiske nabolaget rundt, og at de som regel brukes av nabolagets innbyggere. Parker i større skala – Jacobs kaller disse byparker – kan ikke alene befolkes av nabolaget rundt. Disse befolkes av ulike grupper til ulike tider (Jacobs, 2011/1961, s. 128). Skala har med andre ord mye å si for hvilken type offentlighet som bruker rommet, og for hvilke fellesskap som eksisterer i rommet. Nabolagets park vil ha et annet type fellesskap, hvor flere kanskje kjenner hverandre, enn en bypark, hvor de fleste vil være fremmede.

Indikatorer på offentlighet: skala i relasjon til byen, sentralitet, sammenkobling

Fysisk karakteristik

Denne kategorien dreier seg om fysiske bestanddeler som bidrar til offentlighetsgraden i rom. Dette innebærer for eksempel taktil merking, som er viktig for at synshemmede kan være deltagende i rommet på lik linje med andre i samfunnet. Visuell tilgjengelighet er en annen viktig del av roms fysiske karakteristik. Noen offentlige rom blir designet for at det skal være vanskelig eller umulig å se inn, andre designet slik at man ikke kan finne inngangen til rommet (Varna & Tiesdell, 2010, s. 584). Lukt og lyd inkluderes også i denne kategorien (inkluderes til tross for at det ikke er en *fysisk* karakteristik). Lukt og støy kan være grunner til at folk ikke ønsker å oppholde seg på et sted (Tornaghi, 2014, s. 30).

Komfort er et viktig behov i offentlige rom. Viktige bestanddeler for komfort er tilgang til toaletter, variasjon av sitteplasser (både gratis og serveringssteder), god belysning, mulighet for å kjøpe mat og drikke, ly for vær og vind (men også tilgang til vær som sol) og kunst (Carr, Francis, Rivlin, & Stone, 1992, s. 92-95; Varna & Tiesdell, 2010, s. 585).

Symbolske objekter er en annen viktig bestanddel. Eksempler er kunst, arkitektur og graffiti. Tornaghi bygger på Ash Amin som mener at offentlige roms symbolske projeksjoner må tas på alvor ettersom de skaper atmosfæren til rommet og bringer med seg sterke sanselige opplevelser (Amin, 2008, s. 15). I følge Lefebvres konsept om representasjonenes – eller det levde – rom bærer slik symbolikk i rommet med seg kulturelle verdier, maktrelasjoner og andre sosialt produserte diskurser (Tornaghi, 2014, s. 30). Dette strekker seg utover rommets fysiske beliggenhet ettersom det inkluderer avsendere fra individer, institusjoner og andre aktører som ikke er fysisk tilstede i rommet (Tornaghi, 2014, s. 30).

Indikatorer på offentlighet: fysisk tilrettelegging, lyd og lukt, visuell tilgjengelighet, bestanddeler som sørger for komfort, symbolske objekter

Grad av regulering

Denne kategorien handler om regulering i rommet. Hvem har eierskap til rommet? Hvem har ansvaret for driften av rommet? I hvilken grad reguleres tilgangen til rommet? I hvilken grad reguleres bruken?

Både rom i privat og offentlig eierskap har trolig en grad av regulering. Graden av regulering er knyttet til tre ting: hvilken funksjon rommet har, trygghet/sikkerhet, og beskyttelse av noen aktører/gruppers interesser. De vanligste formene for regulering er 1) begrensning av fysisk tilgang til spesifikke rom ved bestemte tider av døgnet og/eller av bestemte typer mennesker, og 2) å regulere hva som er akseptert oppførsel (implisitt hva som ikke er det). Det finnes forskjellige måter et rom kan reguleres på, eksempelvis gjennom overvåking, skilting, vakthold og dårlig tilgjengelighet (Tornaghi, 2014, s. 28). Madanipour (2010, s. 9) mener karakteren til et offentlig rom avgjør om det er offentlig eller ikke. Dersom rommets grenser blir sikret gjennom porter og vakter, blir ikke rommet lenger ansett som offentlig. Jo mer tilgjengelig og gjennomtrengelig et rom er, desto mer offentlig er det.

Mange mener at kommersielle interesser ofte vinner frem med sine ønsker om høy grad av regulering for å sikre økonomisk avkastning (Carmona, 2010, s. 134). Don Mitchell (2003, s. 143) mener vi har blitt så vant til sterk regulering av offentlige rom at vi nå tar det for gitt at rommet har strenge regler for bruk og oppførsel. "Have we created a society that expects and desires only private interactions, private communications, and private politics, that reserves public spaces solely for commodified recreation and spectacle?" (Mitchell, 2003, s. 142).

På Tjuvholmen i Oslo er det høy grad av regulering. Der er det hverken lov å grille eller fiske, og det finnes retningslinjer for hvordan man kan bruke rommet på ulike tider av døgnet. Det er for eksempel ikke lov å spille musikk mellom 20:00 og 07:00. Tjuvholmen Drift innførte også badeforbud etter klokken 20:00 etter at beboerne i området klagde på støy, men etter sterk kritikk ble badeforbudet fjernet (Sirowy, 2015, s. 203). Eksempelet viser hvordan beboernes interesser får innvirkning på hvordan området driftes. Her belyses også skala – beboerne ser på området som sitt nabolag, mens andre ser på det som et byrom.

Indikatorer på offentlighet: offentlig vs. privat eierskap, offentlig vs. privat funksjon, kontrollfunksjoner (regulering av bruk og tilgang)

Bruk

Kategorien bruk undersøker hvem som bruker rommet, hvordan de bruker det og hvorvidt oppførselen er innenfor eller utenfor det som er den forventede bruken av rommet. Folk flest oppsøker offentlige rom av spesifikke grunner som kan være lette å observere – som for eksempel å spise eller drikke, sole seg eller treffe noen. Andre har mer subtile grunner – som for eksempel at de ønsker å oppleve noe nytt (Carr et al., 1992, s. 87). Ulik type bruk skjer ofte til ulike tider på døgnet av forskjellige typer mennesker, ettersom folk har forskjellige tidsplaner og gjøremål i løpet av en dag (Jacobs, 2011/1961, s. 125).

Noen ganger kan det oppstå konflikt om bruken av et offentlig rom. Satt på spissen kan «...én persons bruk hindre andres samtidige bruk...» (Holsen, 2018, s. 305). Dette gir en rivaliserende bruk. Dersom én persons bruk av en ressurs ikke reduserer andres muligheter for samtidig bruk gir dette en fri benyttelse (Holsen, 2018, s. 305). På Lysaker Brygge i Bærum kommune satte eierne opp forbudsskilter mot fiske da de hadde sett seg lei av fiskerne som fisket fra brygga. De mente at de tok for stor plass og oppholdt seg på brygga hele dagen. Butikkeiere på brygga mente på sin side at det var positivt med fiskere på brygga – de skapte liv (Eikeland, 2015). Bruk kan altså være rivaliserende, og hva som anses for å være rivaliserende bruk endrer seg etter hvem man spør.

People-watching – å se på folkelivet – er et eksempel på en svært vanlig aktivitet i offentlige rom. Det er en indirekte og passiv måte å forholde seg til rommet, hvor man iakttar i stedet for å snakke og/eller gjøre. Forskning viser at de mest populære stedene å sitte er de stedene hvor det er stor flyt av mennesker (Carr et al., 1992, s. 105-106). Her er kafeer og restauranter som tilbyr uteservering, så vel som gratis sitteplasser, viktig.

Offentlige rom blir ofte brukt som lokasjon for ulike typer arrangementer. I tillegg er også uplanlagte hendelser og opptredener en viktig del av hverdagslivet i offentlige rom (Carr et al., 1992, s. 108).

Ofte blir offentlige rom planlagt og designet med en tanke om hvilken bruk som bør skje i dem, uten å kartlegge hvilke behov folk har for rommene (Carr et al., 1992, s. 87). Dette kan føre til at bruken blir en annen enn det som var intensjonen da rommet ble designet:

«I contend that human behaviour largely disregards the functions and norms connected to the design and expected use of a specific place» (Tornaghi, 2014, s. 29). Det kan ses i sammenheng med *out-of-place*-begrepet, altså bruk eller mennesker som ligger utenfor det som er forventet i rommet. Ved å observere menneskelig bruk kan man avdekke på hvilke måter mennesker bruker rommet og gjør det til sitt eget (Tornaghi, 2014, s. 29). Aspen og Bjerkeset (2018, s. 17) bruker begrepet «avvikende aktiviteter» om bruk som bryter med sosiale normer, og inkluderer for eksempel kriminell aktivitet som vold og voldtekt.

Indikatorer på offentlighet: rivaliserende bruk vs. fri benyttelse, tilrettelegging for ulike aktiviteter, muligheter til å gjøre rommet til "sitt eget"

Interaksjon

Denne kategorien avdekker mellommenneskelige relasjoner i rommet, og studerer folks åpenhet for møter med andre. Videre undersøkes graden av fellesskap i rommet, eventuelt i hvilken grad det motsatte eksisterer, nemlig eksklusivitet for enkelte grupper (Tornaghi, 2014, s. 29). Interaksjon er en svært viktig komponent i rommet ettersom offentlige rom er et produkt av relasjoner og interaksjon (Massey, 2005, s. 9).

Sosiale møter oppstår i ulike former. De er spontane, temporære og subjektive (Tornaghi, 2014, s. 29). Madanipour hevder at mektige aktører og institusjoner ofte kontrollerer og former et offentlig rom, men samtidig har også «svakere» og mer uformelle grupper mulighet til å utøve makt over rommet. For eksempel kan ulike grupper (som for eksempel ungdommer, beboere, øldrikkere eller lokale næringsdrivende) gå sammen og forme et rom etter sine ønsker gjennom interaksjon og sosial atferd (Madanipour, 2010, s. 237). I Lefebvres sitt konsept om representasjonenes rom, eller det levde rom, bruker mennesker sin forestillingsevne og symbolske elementer for å endre rommet (Lefebvre, 1991/1974, s. 41).

William H. Whyte (1980, s. 94) fant gjennom sine observasjoner at uvanlige forekomster eller trekk ved et rom ofte utløser samtale mellom fremmede. Han kaller dette for triangulering. Det kan for eksempel dreie seg om en underholder, en skulptur eller en form for uventet oppførsel fra en tredjeperson. Offentlige rom er også viktige for sosialiseringen med folk man kjenner – ofte planlegger folk å møtes i et offentlig rom for å ta en kaffe, se på livet som utspiller seg, handle eller gå en tur i gatene (Carr et al., 1992, s. 120). Videre kan man også tilfeldig møte på venner og bekjente i offentlige rom (Kohn, 2004, s. 9).

Indikatorer på offentlighet: grad av åpenhet, fellesskap vs. eksklusivitet, muligheter for "svake" grupper til å kollektivt endre rommet

2.4 Offentlige rom i den kompakte byen

Dette kapitlet presenterer kompakt byutvikling som føres i dagens norske byer, og ser på mulige konsekvenser den kompakte byen kan ha på offentlige rom. Dagens norske byer bruker en fortetningsbasert byutviklingsmodell. Modellen er et resultat av et ønske om bærekraftige byer med korte avstander mellom arbeidssted, bolig, og tjeneste- og servicesteder. Mye av denne fortettingen konsentreres i sentrale og attraktive områder (Sandkjær Hanssen, Hofstad, Saglie, et al., 2015, s. 13). Det kan få konsekvenser for de offentlige rommene da de settes under press. I sentrale bydeler er det viktig at den høye fortetningsgraden ikke går på bekostning av kvaliteten på uterommene (Sirowy, 2015, s. 194). På den andre siden, kan fortetting kan gi økt grad av byliv i de offentlige rommene. Studier viser at høy fortetningsgrad gir økt mulighet for sosialisering (Mouratidis, 2018, s. 8).

Per Gunnar Røe mener at den kompakte byen har blitt brukt som en form for merkevarebygging for visse områder (Røe, 2015, s. 48). Denne merkevarebyggingen har delvis opphav i Richard Floridas teori om den kreative klasse. Teorien går ut på at kreative mennesker er en driver for økonomisk vekst i byer, og at disse vektlegger mangfold og toleranse i valg av bosted (Florida, 2003, s. 8). Floridas bok *The City and the Creative Class* fikk stor innvirkning på norsk byutvikling, og *kulturledet byutvikling* er blitt et kjent begrep som følge av dette (Røe, 2015, s. 49).

Teorien om den kreative klasse har blitt kritisert fra mange hold (inkludert av Florida selv i boken *The New Urban Crisis* fra 2017). Kritikken går blant annet ut på at Florida ignorerer klasseperspektivet, og at han ikke tar hensyn til den sosiale ulikheten som oppstår når den økonomiske viktigheten til den kreative klasse opphøyes (Andersen, Bugge, Hansen, Isaksen, & Raunio, 2010, s. 1595). Heidi Bergsli mener at det ikke er kulturelle eller sosiale hensyn som ligger til grunn i kultursatsningene i en slik byutvikling. Det er økonomisk vekst, og konkurransen mellom byer om å tiltrekke seg kapitalgoder, som er den grunnleggende drivkraften (Bergsli, 2005, s. 112; Nøra, 2010). Fokuset flyttes fra fattigere byrom, til nye byrom som er preget av en eksklusivitet og selektivitet. Dette kan føre til en ujevn utvikling (Bergsli, 2005, s. 112).

Transformasjon av steder er en strategi som brukes for å gjøre byen mer kompakt. Mange havneområder som tidligere ar hatt industriproduksjon, blir i dag transformert til sentrale byområder med en serviceøkonomi. Disse områdene, som for eksempel Fjordbyen i Oslo, skal appellere både lokalt, nasjonalt og internasjonalt, og skal sikre nytt inntektsgrunnlag for byen (Bergsli, 2005, s. 87). Heidi Bergsli mener den lokale konteksten ofte blir oversett i transformasjonsprosjekter. Prosjektene kan oppleves som fremmedgjørende, og rettet mot andre enn de lokale interessene som eksisterer på stedet. «Lokale og sosiale behov nedprioriteres når byene skal skape seg en plass på kartet.» (Bergsli, 2005, s. 87). Per Gunnar Røe (2015) er enig i dette. Han mener det sjeldent utarbeides samfunnsvitenskapelige analyser om hvem som kommer til å bruke de offentlige rommene. Fokuset er ofte først og fremst på den spektakulære arkitekturen, og ikke hvordan denne arkitekturen kan knytte seg til eksisterende sosiale og økonomiske forhold. Mangelen på slike analyser kan gi sosiale implikasjoner for området. Kunnskap som ligger til grunn i slike store prosjekter er ofte bygget på en internasjonal byutviklingsdiskurs, og arkitektene kan ofte komme fra transnasjonale og globalt anerkjente arkitektfirmaer (Faulconbridge, 2009, s. 2539; Røe, 2015, s. 54). Dette gjør at de faktiske lokale forholdene på stedet blir glemt (Røe, 2015, s. 54). Ifølge Madanipour (2010, s. 17) er det de sentralt beliggende rommene som opplever den høyeste graden av krav til kontroll. De sentralt beliggende rommene ligger ofte i nylig transformerte områder med privat eierskap, hvor hovedfokuset er handel og konsum.

Store transformasjonsprosjekter er en del av det som omtales som den tredje bølgen av oppgradering og revitalisering av byområder. Oppgradering og revitalisering kan føre til gentrifisering av steder. Kort fortalt betyr det at et område gjennomgår en sosioøkonomisk endring av beboere. Det skjer ofte ved at et strøk som tidligere hovedsakelig har vært bebodd av arbeiderklasse, nå hovedsakelig huser innbyggere fra middelklassen (Andersen & Ander, 2018, s. 36). Den første bølgen av oppgradering og revitalisering var endringer drevet av individer fra middelklassen som flyttet inn i nedslitte byområder og for så å oppgradere boligene. En annen bølge er byfornyelse drevet av myndighetene. Her var målet til kommunen at innbyggerne i området ikke skulle måtte flytte ut, men det skjedde likevel i en del tilfeller. Den tredje bølgen kjennetegnes ved partnerskap mellom offentlige og private aktører – også kalt nyliberal urbanisme. I denne type byutvikling er det markedsmekanismene som legger føringer for utviklingen (Saglie, Hofstad, & Sandkjær Hanssen, 2015, s. 27). Mellom den andre og den tredje bølgen skjedde det en endring av styringssystemet i mange av verdens byer. På 1980-tallet skjedde byfornyelsen i form av myndighetssubsidierte

byfornyelsesprosjekter, men utover på 1990-tallet endret dette seg til en intensivering av partnerskap mellom privat kapital og lokale myndigheter (Smith, 2002, s. 441). Økonomisk vekst er hovedmålet i denne type utvikling, hvor den globale konkurransen om selskaper og høyt utdannede arbeidstakere er et middel for å nå målet.

For å oppsummere: den kompakte byen har reelle samfunnsmessige og miljømessige hensyn, men diskursen om den kompakte byen kan også brukes til å legitimere sterke økonomiske hensyn (Røe, 2015, s. 56). Dette får konsekvenser for de offentlige rommene ettersom den sosiale og kulturelle lokale konteksten blir nedprioritert i designet av disse. I stedet blir økonomiske hensyn og konsum rådende i de sentrale byrommene.

2.5 Oppsummering og avklaring

Kapittel 2 har redegjort for en relasjonell tilnærming til offentlige rom. Kapittel 2.3 har gitt en dypere redegjørelse for dimensjonene som blir brukt for å undersøke offentlighet i denne oppgaven. Det er et normativt mål at offentlige rom skal være tilgjengelige for alle, men det lar seg ikke operasjonalisere i virkeligheten. Likevel kan man sette seg et normativt mål om at offentlige rom skal være «*more public for more publics*» (Varna & Tiesdell, 2010, s. 578). Det vil si at det er viktig å påse at rommene er så offentlig som mulig, for flest mulige «grupper» eller offentligheter. Tabell 2 gir en oversikt over indikatorene i hver av offentlighetsdimensjonene.

ROMLIG SKALA	Skala i relasjon til byen Sentralitet Sammenkobling med byen
FYSISK KARAKTERISTIKK	Fysisk tilrettelegging Lyd og lukt Visuell tilgjengelighet Bestanddel som sørger for komfort Symbolske objekter
GRAD AV REGULERING	Eierskap Offentlig vs. privat funksjon Kontrollfunksjoner (regulering av bruk og tilgang)
BRUK	Rivaliserende bruk vs. fri benyttelse Tilrettelegging for ulike aktiviteter Muligheter til å gjøre rommet «sitt eget» gjennom bruk
INTERAKSJON	Grad av åpenhet Felleskap vs. eksklusivitet Muligheter for «svake» grupper til å kollektivt endre rommet

Tabell 2: Indikatorene i hver av offentlighetsdimensjonene

Tabell 3 beskriver kjennetegn ved hver av de fem offentlighetsdimensjonene på en skala fra høy til lav grad av offentlighet. Nettopp fordi forskjellige mennesker opplever offentligheten i offentlige rom så ulikt, er det vanskelig å gi entydige svar på om en indikator under en offentlighetsdimensjon fører til et mer eller mindre offentlig rom. For eksempel vil noen kunne anse et rom som har en høy forekomst av vakthold som mer ønskelig fordi det skaper en følelse av trygghet. Samtidig vil andre kunne føle seg mindre velkomne av rom med mange vektore og mye overvåkning.

Noen indikatorer av offentlighet overlapper inndelingen av dimensjoner. Et eksempel er tilgjengelighet til rommet, hvor jeg undersøker vegger/porter og innsyn til rommet. Dette er *fysiske karakteristikk* ved rommet, men passer også under *grad av regulering* ettersom det er en måte å regulere rommet på. Kategoriene *bruk* og *interaksjon* overlapper en del ettersom mye av bruken av offentlige rom er kollektiv, og skjer i samhandling med andre.

Det er vanskelig å lage kategoriseringer som omfatter bredden og mangfoldet av aspekter ved offentlige rom, men disse dimensjonene vil danne grunnlag for en dypere forståelse av et roms offentlighet.

Høy offentlighetsgrad		Lav offentlighetsgrad
God sammenkobling med byen forøvrig	ROMLIG SKALA	Dårlig sammenkobling med byen forøvrig
Mange bestanddeler som sørger for komfort, tilgjengelighet og mulighet for deltakelse	FYSISK KARAKTERISTIKK	Få bestanddeler som sørger for komfort, tilgjengelighet og mulighet for deltakelse
Offentlig eierskap med offentlig funksjon og offentlig bruk	GRAD AV REGULERING	Privat eierskap med privat funksjon og privat bruk
Mange sosiale grupper anser rommet som offentlig	BRUK	Få sosiale grupper anser rommet som offentlig
Stor grad av åpenhet og felleskap i rommet	INTERAKSJON	Liten grad av åpenhet i rommet. Ekskludering

Tabell 3: Beskrivelse av høy og lav offentlighetsgrad for hver av de fem dimensjonene. Tabell inspirert av Varna og Tiesdells offentlighetstabell (Varna & Tiesdell, 2010, s. 581).

KAPITTEL 3 METODE OG METODOLOGI

3.1 Kvalitativ metode

Denne oppgaven baserer seg på en kvalitativ forskningsstrategi. Kvalitativ metode baserer seg hovedsakelig på tekstdata, og gir svar på de spesielle kvaliteter og egenskaper ved det som studeres. Motsatt baserer kvantitativ metode seg på talldata, og kan gi en mer generaliserende konklusjon (Rienecker & Stray Jørgensen, 2006, s. 271; Ringdal, 2013, s. 24). Kvalitative tilnærminger gir grunnlag for fordypning i, og forståelse av, sosiale fenomener (Thagaard, 2013, s. 11).

Hovedproblemstillingen i denne oppgaven er: *Hvordan skiller offentligheten i Stasjonsallmenningen seg fra offentligheten i Smalgangen, og hvilke utfordringer gir dette for sammenkoblingen av rommene?* For å svare på denne problemstillingen vil det naturlige være å bruke kvalitative data. Det er en casestudie av to spesifikke caser, hvor datainnsamlingen registreres som tekst. For å svare på problemstillingen bruker jeg undersøkelsesmetodene observasjon og dokumentanalyse.

3.2 Casestudie

En case er en analyseenhet i en undersøkelse (Ringdal, 2013, s. 35). Caseanalyser kjennetegnes ved at de undersøker mye informasjon om få caser (Thagaard, 2013, s. 56). En case er gjenstand for intensiv undersøkelse, og skal fange en stor kompleksitet (Stake, 1995, s. xi). Enhetene i studien utforskes ved analyser basert på ulike kilder av data. I denne studien er casene to offentlige rom i Oslo, og kildene baserer seg på egen datainnsamling (observasjon) og tidligere funn (dokumentanalyse).

Ideen med oppgaven var å undersøke koblingen mellom Bjørvika og Grønland, ved å undersøke to offentlige rom i delbydelene. Det vil si at jeg har to caseområder: Stasjonsallmenningen og Smalgangen. Jeg bruker casene til å redegjøre for offentligheten i dem, og for å avdekke likheter og forskjeller mellom dem. Resultatene vil danne et grunnlag for å undersøke mulige utfordringer med sammenkoblingen mellom de to rommene. Denne oppgaven bruker fem dimensjoner av offentlighet i undersøkelsen av de to rommene (se kapittel 2.3 for presentasjon av dimensjonene).

Refleksjoner rundt casestudie som metode

Et problem med et lite antall caser er at det setter begrensninger for videre komparativ analyse og generalisering (Ringdal, 2013, s. 187). Casestudier er ofte ikke videre generaliserbare ettersom de spesialisere seg på de spesifikke casene som undersøkes.

3.3 Observasjon

Cities are thoroughly physical spaces. In seeking understanding of their behavior, we get useful information by observing what occurs tangibly and physically, instead of sailing off on metaphysical fancies. (Jacobs, 2011/1961, s. 124).

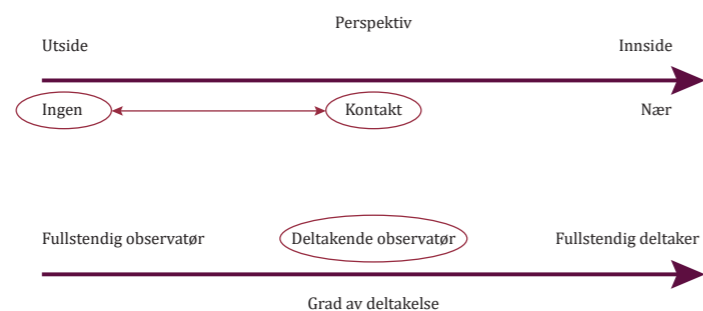
I løpet av august, september og oktober 2018 har jeg observert byrommene Smalgangen og Stasjonsallmenningen. Observasjonene ble utført over ca. 19 timer fordelt på 14 dager. Jeg undersøkte offentligheten i Smalgangen og Stasjonsallmenningen ut fra indikatorer under fem dimensjoner av offentlighet (se tabell 2). Disse presenteres nærmere i kapittel 2.3. Da dette arbeidet var utført hadde jeg etablert en forståelse av hvilken offentlighet som bruker og befinner seg i de to rommene. Jeg avgrenset meg til å kun notere det som skjer i selve byrommet. Det vil si at uteserveringen er observasjonsobjekt, mens arealet innendørs i kafeene og restaurantene er ikke det.

Observasjon som metode

Feltobservasjon er en innsamling av data i felten, for eksempel gjennom deltagende observasjon (Ringdal, 2013, s. 35). Deltagende observasjon går ut på at forskeren studerer fenomener i sine naturlige omgivelser. Ved å undersøke de «små» sosiale interaksjonene og spenningene som eksisterer i rommene fra dag til dag kan man danne seg et bilde av de situasjonene som sammen utgjør et større makrososialt bilde (Emerson, 2009, s. 536). Deltagende observasjon vil gi en dypere forståelse av sosiale fenomener ettersom observatøren oppholder seg på samme sted som personene den undersøker, og erfarer de samme situasjonene.

Observatøren i observasjonsstudiet kan ha ulike roller. Disse kan variere fra en fullstendig observatør, via en deltagende observatør, til en fullstendig deltaker (Ringdal, 2013, s. 228). I mine observasjonsstudier tok jeg rollen som deltakende observatør. Jeg

var deltakende i den forstand at jeg var en del av rommet, og aktivitetene som skjedde der. Noen ganger hadde jeg rollen som en som drakk kaffe på en uteservering, andre ganger hadde jeg rollen som en som betraktet folkelivet fra en benk. Samtidig var jeg en observatør – en som var ute etter å observere fenomener og karaktertrekk ved rommet (se figur 5). I figur 5 skilles det også mellom utside- og innsideperspektiv, hvor observatøren først og fremst har et utsideperspektiv, og deltakeren et innsideperspektiv (Ringdal, 2013, s. 228). Jeg hadde stort sett et utsideperspektiv uten kontakt med andre besøkende i rommet.

Figur 5: Observatørroller. Figur basert på Ringdal (2013, s. 229)

Ifølge Gehl og Svarre (2013, s. 3) kan observasjon brukes for å bedre kunne forstå hvordan folk bruker rommet, og hvilke behov de har. For å ikke påvirke de som bruker rommet er det viktig at observatøren er så nøytral som mulig. Observatøren må, så godt det lar seg gjøre, ta inn over seg det store bildet, uten å selv ta del i hendelsene (Gehl & Svarre, 2013, s. 5). Katrine Fangen (2015) mener at de eneste gangene vi kan tenke oss en fullstendig utvendig forskerrolle som ikke har noen innvirkning på andre, er hvis forskeren oppfører seg nøyaktig som de andre tilstedeværende i rommet. Dette gjorde jeg mye – jeg satt på gratisbenkene når det var naturlig og på uteserveringen når det virket naturlig. Men likevel opptrådte jeg trolig litt annerledes enn de andre i rommet, da jeg for eksempel fulgte litt for nøye med på situasjoner og hendelser som oppstod. Det kan virke inn på andres oppførsel og atferd. Jeg hadde i noen tilfeller direkte kontakt med andre mennesker i rommet. Kontakten tok form som samtale, smil og/eller blikkontakt.

Deltagende observasjon kan gi forskeren innsikt i hvordan mennesker oppfører seg i offentlige rom, og hvordan de forholder seg til hverandre i sosiale situasjoner. Mennesker observeres i samhandling med hverandre, samtidig som forskeren selv er med i settingen (Thagaard, 2013, s. 69).

Fremgangsmåte

Før jeg begynte med observasjonene formulerte jeg hovedproblemstilling og underproblemstillinger. Jeg leste meg også opp på observasjonsteknikk, slik at jeg var forberedt på hvordan jeg skulle opptre (og ikke opptre) i rollen som observatør.

Første steg var å utføre en pilotstudie. Det gjorde jeg både fordi observasjon var en metode som jeg ikke hadde tidligere erfaring med å bruke, og fordi jeg ønsket å få en forståelse av hva som var viktig å få med i observasjonene for å kunne svare på problemstillingen. I løpet av observasjonstiden i pilotstudien forsøkte jeg å gruppere folk, for så å telle dem, men jeg forsto fort at dette var vanskelig å gjennomføre samtidig som jeg skulle observere bruk og forvaltning av rommet. Jeg begrenset meg derfor til å kun observere situasjonene i rommet, uten å telle grupper av folk.

I pilotstudien brukte jeg en stor svart perm hvor jeg fylte ut et observasjonsskjema som jeg hadde laget basert på hva jeg ønsket å finne svar på. Dette merket jeg fort at tok mye oppmerksomhet. Folk så nysgjerrig, skeptisk og spørrende på meg. Det gjorde at jeg endret taktikk. Jeg gikk først over til å bruke en liten notatbok. I tillegg valgte jeg i noen tilfeller å notere på mobilen:

Han ved siden av meg på uteserveringen på Evita ble veldig var på hva jeg gjorde. Jeg valgte da heller å notere på mobilen, fremfor i boka.

Feltnotat: Tirsdag, 08:10

Jeg tok meg selv i å ta opp mobilen for å «passe» bedre inn.

Feltnotat: Tirsdag, 13:35

Etter hvert merket jeg at det beste var å legge bort notatboka helt, og kun notere på mobilen. Jeg følte at jeg hørte hjemme i rommet på en helt annen måte når jeg valgte å kun notere på mobil. Jeg hadde nå blitt kjent med skjemaet jeg hadde laget, trygg på hva jeg var ute etter å observere, og var derfor ikke avhengig av å notere i et skjema. Jeg utformet et annet type dokument som inneholdt stikkord om hva jeg skulle fokusere på under observasjonen (se vedlegg 1). Jeg lagde også et dokument til registrering av det jeg kun trengte å observere én gang. Dette gjelder rommets skala, fysiske karakteristikk og forvaltning (se vedlegg 2).

Jeg noterte meg vær, vind og temperatur hver gang jeg observerte. Dette var viktig å ta i betraktning ettersom bruken og tiden man oppholder seg i rommet minsker ved dårlig vær (Gehl, 2011, s. 175). Jeg har derfor observert på dager hvor det har vært oppholdsvær (en dag var det noen få regndråper mot slutten av observasjonen).

I pilotstudien observerte jeg to timer i strekk om gangen, for eksempel mellom 12:30-14:30. Dette merket jeg etter hvert at ikke var nødvendig, da time to ikke ga ny informasjon i tilstrekkelig grad. Jeg bestemte meg derfor for heller å observere en time av gangen, og heller øke hyppigheten på observasjonene. Jeg valgte å observere en time om morgenen, en time tidlig ettermiddag og en time sen ettermiddag. Planen var at jeg også på kveld og natt i helgene skulle observere en time i strekk i hvert av rommene, men det endte opp med å bli kortere enn en time. Da jeg kom til de to rommene en fredags kveld merket jeg et ubehag over å skulle oppholde meg der over lengre tid. På nattestid hadde jeg med meg et par venner på observasjonene. Kvelds- og nattobservasjonene varierte mellom 15-30 minutter. Jeg vil påstå at observasjonstiden var tilstrekkelig lang ettersom det ikke var så mye som skjedde i rommene som på dagtid. Jeg vil også påstå at jeg fikk et godt bilde av offentligheten også på disse observasjonene. Se kapittel 5.3 (Smalgangen) og kapittel 6.3 (Stasjonsallmenningen) for mer inngående beskrivelse av situasjonene på kvelds- og nattestid.

Jeg forsøkte så godt det lot seg gjøre å ikke påvirke folks handlinger med min tilstedeværelse. Dette innebærer at jeg satt på steder som virket naturlig å sitte. Da jeg observerte om morgenen satt jeg ofte på uteserveringen på Evita Espresso bar i Smalgangen, og på uteserveringen til Åpent bakeri i Stasjonsallmenningen. Dette gjorde jeg ettersom jeg opplevde det som uvanlig at folk satt på «gratisbenkene» så tidlig om morgenen. De fleste var da på vei til skole, jobb eller barnehage – bortsett fra de som tok seg tid til en kopp kaffe. Da jeg observerte tidlig og sen ettermiddag satt jeg ofte på «gratisbenkene» ettersom jeg opplevde at dette da var mer naturlig, og det var flere som gjorde det samme.

Jeg lagde et informasjonsskriv som kort beskriver hvilket ærend jeg er ute på. Dette kunne være nyttig å vise dersom det var noen som var nysgjerrige på hva det var jeg gjorde (se vedlegg 3). Jeg hadde både en norsk og engelsk versjon. Det var ingen som spesifikt spurte meg om hva jeg gjorde. Dette til tross for at det var flere som stirret lenge på meg og åpenbart var nysgjerrige på hva jeg gjorde – spesielt før jeg gikk over til

å notere på mobil.

Begrensninger ved observasjon som metode

Det er viktig å være klar over begrensningene ved deltagende observasjon som metode, ettersom det er mange fallgruver og elementer man må være bevisst på som observatør. Jeg valgte ut noen dimensjoner ved det offentlige rommet som jeg ønsket å undersøke, noe som vil si at funnene mine ikke gir en totalbeskrivelse av analyseenhetene, altså de offentlige rommene. Videre hadde jeg ikke mulighet til å skrive ned alt jeg så og hørte. Det vil si at de funnene som presenteres kun er et utvalg av mulige observasjoner som kunne blitt gjort i de valgte caseområdene (Ringdal, 2013, s. 232).

Ved bruk av observasjon kommer man nært de man studerer, noe som reiser noen etiske og metodologiske utfordringer. Det å være deltagende observatør kan ha konsekvenser for kontrolleffekten, det vil si at de andre i rommet endrer sin adferd fordi jeg er tilstede (Ringdal, 2013, s. 230). Som deltaker i rommet er jeg med på å påvirke bruken og følelsen av rommet. Jeg okkuperer en benkeplass eller en stol på en kafé. Det kan igjen påvirke andres valg og hvordan de oppfører seg. Denne effekten merket jeg spesielt godt da jeg noterte i den store svarte permen under pilot-studien. Feltarbeid som pågår over kort tid, eller som bærer preg av besøk, er spesielt utsatt for kontrolleffekten. Mine observasjoner bærer preg av besøk, og jeg må derfor ta inn over meg muligheter for kontrolleffekten. Ringdal (2013, s. 230) mener det er rimelig å tro at kontrolleffekten er avhengig av hva som studeres. Hvis atferden for eksempel er av kriminell art vil kontrolleffekten trolig være større enn hvis det er en mer triviell form for atferd som observeres. På nattobservasjon observerte jeg det som trolig var narkotikasalgs. Det var da åpenbart at vår (meg og mine med-observatører) tilstedeværelse hadde en effekt på det som trolig var narkotikaselger og -kjøper. De var synlig svært skeptiske til oss, men valgte likevel å fullføre det som trolig var en transaksjon av narkotika og penger. For å unngå kontrolleffekten kunne en løsning vært å utføre skjult observasjon, for eksempel å studere det som skjer ute i rommet fra et vindu innendørs. Skjult observasjon kan være problematisk av flere grunner. Det kan være etisk problematisk ettersom folk ikke vet at de blir sett på. Videre ville en slik observasjon satt grenser for mine sanseopplevelser av rommet (Ringdal, 2013, s. 229). Jeg ville ikke fått like god tilgang til lyd, lukt og samtaler som finner sted i rommet.

Reliabiliteten rammes av tilfeldige målefeil, mens validiteten rammes av mer systematiske målefeil. En slik systematisk målefeil kan være at jeg som observatør har en positiv grunnholdning til et av caseområdene slik at jeg ikke ser negative hendelser eller aspekter ved rommet. Verden er ikke nøyaktig slik som den fremtrer for forskeren, og det er derfor viktig å reflektere rundt egne verdier og holdninger underveis i prosessen. Da jeg gikk inn i dette forskningsprosjektet var bildet jeg hadde av Grønland mer positivt enn hva jeg hadde av Bjørvika. Bildet jeg hadde i hodet var av et livlig og mangfoldig Grønland, og et mer stille og eksklusivt Bjørvika. Jeg har under observasjon vært bevisst på denne grunnholdningen, og har passet på å se etter ting som jeg ikke nødvendigvis hadde forventet å finne i de to rommene. Jeg har også brukt tidligere forskning og dokumenter slik at flere kilder underbygger funnene. Jeg mener resultatene fra oppgaven er nyanserte, og at de gir et virkelighetsnært bilde av caseområdene.

3.4 Dokumentanalyse

En dokumentanalyse er å analysere kvalitative dokumenter, som oftest tekst. Dokumentanalyse brukes slik at forskeren kan få oversikt til å orientere seg i faglitteratur om et bestemt tema. Det er andre som har samlet inn dataen i dokumentene som analyseres, og datainnsamlingen er gjort for et annet formål enn det forskeren skal bruke det til (Thagaard, 2013, s. 59-60).

Jeg bruker dokumentanalyse som metode særlig for å svare på underproblemstilling 4: *Hvilke mål har Oslo kommune og utbyggere for sammenkoblingen mellom offentlige rom generelt, og mellom delbydelene Grønland og Bispevika generelt?* Jeg tar hovedsakelig utgangspunkt i planer for offentlige rom i Oslo og plandokumenter fra Bjørvika.

Analysen av plandokumenter har som hensikt å finne hvilke visjoner og mål utbyggere, planleggere og arkitekter har for offentlige rom og for Bjørvika-utbyggingen. Her har jeg stilt en rekke spørsmål for å finne svar på underproblemstillingen, blant annet: Hvilken politisk og juridisk status dokumentet har (er det juridisk bindende, retningsgivende osv.), hvilke mål som gis for sammenkobling mellom offentlige rom, hvilke mål som gis for sammenkobling av Bjørvika og Grønland, og i hvilken grad det finnes kontrasterende ønsker og mål.

3.5 Reliabilitet, validitet og overførbarhet

Reliabilitet og validitet er begreper som ofte knyttes til kvantitativ metode, men jeg velger likevel å bruke dem ettersom de er opparbeidet som generelle begreper og referanser til å vurdere dataenes kvalitet (Ringdal, 2013, s. 248).

Reliabilitet

Reliabilitet handler om troverdighet – om forskningen er tillitvekkende. I kvalitative data dreier reliabiliteten seg hovedsakelig om forskerens refleksjoner over hvordan datainnsamlingen har foregått, for å kunne bli bevisst på feil eller mangler (Ringdal, 2013, s. 248). En måte å teste reliabilitet på er å undersøke om en studie utført i en situasjon, kan gjentas av andre forskere i en annen situasjon (Thagaard, 2013, s. 202). Dersom man får samme resultat, kan man si at undersøkelsen har en høy reliabilitet. Dette kalles ekstern reliabilitet, og er vanskelig å oppnå i kvalitative studier (Thagaard, 2013, s. 202). Det som kan gjøre det vanskelig å teste oppgavens reliabilitet er min relasjonelle tilnærming til offentlige rom. Å ha en slik forståelse av offentlige rom innebærer at man forstår rommene som noe som er i konstant endring og under reforhandling. Dette kan gjøre det vanskelig å teste reliabiliteten ettersom funnene kan endre seg fra observasjon til observasjon. Det vil gi en mangel på samsvar mellom testene, men likevel ikke kunne forklares av målefeil (Ringdal, 2013, s. 97).

Tove Thagaard (2013, s. 202) mener at prinsippet om at forskeren må være uavhengig av forskningsobjektene ikke er holdbart i kvalitative studier hvor forskeren forholder seg til mennesker, og vise versa. Intern reliabilitet er å måle grad av samsvar i konstruksjon av data mellom forskere som arbeider innenfor samme prosjekt. For å oppnå dette er det viktig at forskeren viser spesifikt hvordan datainnsamling og dataanalyse har foregått. Det har derfor vært viktig å inkludere en detaljert redegjørelse av nettopp dette i denne oppgaven. Ved å gjøre dette mener jeg funnene i denne studien er troverdige.

Validitet

Validitet handler om tolkning av data – om fortolkningene som gjøres er av god kvalitet. Det handler om hvorvidt man har målt det man ville måle. Det kan ofte være lettere å måle i kvantitative undersøkelser (Ringdal, 2013, s. 248). I kvalitative undersøkelser kan validiteten knyttes til hvorvidt de tolkningene man kommer frem til, er gyldige

i forhold til den virkeligheten man har studert. For å teste dette er det viktig med gjennomsiktighet – at jeg tydeliggjør grunnlaget for fortolkningene gjennom å redegjøre for hvordan analysen gir grunnlag for konklusjonene jeg presenterer. «Fortolkningens styrke er avhengig av hvor grundig forskeren redegjør for fortolkningene» (Thagaard, 2013, s. 205). For å oppnå er sterk validitet bør man kritisk vurdere egne analyser, og man kan også teste om alternative perspektiver kan gi en relevant forståelse (Thagaard, 2013, s. 205). Validiteten styrkes også når tolkninger fra ulike studier bekrefter hverandre. Den kan også styrkes når de *ikke* bekrefter hverandre, men da under den forutsetning at forskeren argumenterer godt for hvorfor egne resultater avviker fra andres (Thagaard, 2013, s. 210).

Overførbarhet

Et casestudie er ikke direkte overførbart til andre case som er posisjonert andre steder (Ringdal, 2013, s. 171). Jeg har en relasjonell tilnærming til offentlige rom. Det vil si at rommene eksisterer relasjonelt, og er konstant under endring. En slik tilnærming gjør at man ikke kan generalisere på tvers av rom, ettersom individer oppfatter rommene ulikt og tillegger de ulik betydning (Carmona et al., 2010, s. 138; Tornaghi, 2014, s. 23). Det temporære aspektet er også til hinder for generalisering. Det vil si at funnene kun gjelder for det ene rommet på den tiden de ble observert, og er derfor situasjonsspesifikke. I kvalitative studier er det fortolkningen som gir grunnlag for overførbarhet, ikke beskrivelse av mønstre i dataene (Thagaard, 2013, s. 210). Det er viktig at tolkningen kan utprøves og videreutvikles. Fortolkningene som jeg gjør i denne studien kan gi en generell forståelse av de sosiale fenomenene som eksisterer i rommene, og som er en del av det større bybildet.

Gjenkjennelse kan knyttes til overførbarhet. Kjenner personer med erfaring i det som studeres seg igjen i de tolkningene som formidles i forskningen? Kjenner en generell leser med kunnskap om rommene seg igjen? (Thagaard, 2013, s. 213). Transformasjonsprosjekter langs havnefronten er et vanlig skue i mange byer i dag, og disse ligger ofte ved områder med lavere levestandard enn byen for øvrig (Davidson & Lees, 2005). Det er også gjenkjennbart at byutviklingen drives innenfor en nyliberal ideologi hvor markedshensyn er en driver for utviklingen (Sandkjær Hanssen, Hofstad, & Saglie, 2015, s. 259). På bakgrunn av dette vil jeg påstå at denne studien kan overføres til lignende områder i andre byer, både i Norge og i verden.

3.6 Analysestrategi

Allerede under observasjonene var jeg i gang med å analysere de situasjonene som oppsto under de valgte dimensjonene. Her må det skilles mellom de analysene som gjøres under observasjon, og de som utføres når jeg forlater undersøkelsesområdene. Den førstnevnte er en del av datainnsamlingen, mens resten er analyser og fortolkninger av arbeidet som er samlet inn under observasjon (Thagaard, 2013, s. 120).

Da jeg var ferdig med hver enkelt observasjon registrerte jeg funnene mine i elektroniske tekstfiler. Funnene fra observasjonsskjema og notatblokk ble skrevet manuelt inn i det elektroniske observasjonsdokumentet. Notatene fra mobilen ble sendt til meg selv på e-post, for så å bli lagt inn i observasjonsdokumentet. Etter hvert som jeg ble ferdig med observasjonene kunne jeg begynne å analysere funnene ut fra observasjonsdokumentene. Analysene bygger på tidligere forskning, blant annet sosiokulturell stedsanalyse av Grønland (Brattbakk et al., 2017), samt teoretiske perspektiver. Det gir en større forståelse av konteksten, og er med å supplere mine funn.

Da jeg skulle analysere funnene fra observasjonene kategoriserte jeg hvert eneste observasjonsnotat slik at det passet inn i en av offentlighetsdimensjonene. Noen få av notatene passet inn under to av dimensjonene. Noen av observasjonsnotatene handlet om egen posisjon i rommet, og hvilke metodiske valg som ble gjort underveis. Disse plasserte jeg i en egen «metodekategori». Da alle observasjonene var ferdig utført og kategorisert, hadde jeg et grunnlag for å tolke materialet, og offentligheten, ytterligere.

3.7 Ethiske avveininger

Observasjon i offentlige rom krever ikke informert samtykke av de som bruker rommet. Unntaket er dersom man bruker video- eller lydopptak. Grunnen til at man ikke krever samtykke i offentlige rom, er at man ikke har mulighet til å informere alle deltakerne i rommet om forskningsprosjektet (Thagaard, 2013, s. 91). Et annet poeng er at jeg ønsket å observere hvordan rommet er, uten min innblanding, så langt det lot seg gjøre. Det var derfor ikke aktuelt å opplyse deltakerne om forskningsprosjektet. Jeg hadde med informasjonsskriv om prosjektet til eventuelle nysgjerrige eller skeptiske deltakere (se vedlegg 3).

Prinsippet om at forskning ikke skal ha uheldige konsekvenser for dem som deltar er viktig (Thagaard, 2013). For å unngå uheldige konsekvenser har jeg latt være å inkludere navn på personer, og navn på steder hvor det skjer spesifikke situasjoner. Jeg har gjort det for å unngå at enkeltpersoner skal kunne bli gjenkjent. Min vurdering er at å holde tilbake den informasjonen ikke er til hinder for analysen.

Jeg måtte gjøre noen etiske avveininger underveis i observasjonene. En av disse var da jeg observerte det som trolig var en transaksjon av penger og narkotika (dette beskrives nærmere i slutten av kapittel 5.2). Jeg måtte her ta en etisk vurdering på om jeg måtte melde fra til politiet, ettersom det er en kriminell handling. Jeg valgte å ikke melde fra til politiet da jeg visste at politiet er godt kjent med at det foregår salg av narkotika flere steder på Grønland, spesielt i nærheten av Olafiagangen (jf. for eksempel Tveter, 2018). Det ville ødelagt for observasjonen å skulle melde fra når det skjedde. Det var viktig for meg å opptre på en tillitsvekkende måte, slik at jeg kunne fortsette å komme tilbake til rommet for å observere.

3.8 Metodiske avgrensninger

Jeg har valgt å ikke bruke intervju som metode i denne oppgaven. Intervjuer med deltakere i rommene kan gi en dypere forståelse av den kontekstuelle offentligheten som stadig er i endring. Ved å gjøre det vil man kunne avdekke rettferdighetsproblematikk, tilgjengelighet og makt/avmakt på en annen måte enn det som blir gjort i denne oppgaven (Tornaghi, 2014, s. 31). Intervju kan være særlig nyttig i en relasjonell tilnærming til offentlige rom, ettersom individers preferanser, handlinger og holdninger utgjør den relasjonelle offentligheten som stadig er i endring. Hovedgrunnen til at jeg valgte å ikke gjøre intervjuer er at diskusjonsdelen i denne oppgaven omhandler utfordringer knyttet til sammenkoblingen mellom rommene, hvor offentligheten i de to rommene danner premisset for diskusjonen. Jeg fant det tilstrekkelig å påvise forskjeller og likheter ved de to rommene ved bruk av observasjon. Det danner et bilde av offentligheten som er dekkende for å kunne si noe om utfordringene ved sammenkoblingen av de to rommene. Mot slutten av oppgaven presenteres forslag til videre forskning på dette feltet, hvor bruk av intervju for videre avdekking av offentligheten er et av forslagene.

DEL II OFFENTLIGHET I CASEOMRÅDENE

KAPITTEL 4 INTRODUKSJON: BYDEL GAMLE OSLO

Gamle Oslo grenser til bydelene Grünerløkka, Bjerke, Alna, Østensjø og Nordstrand, samt Sentrum (Oslo kommune, u.å.-b). Bydelen ligger øst i Oslos indre by og har ca. 50 000 innbyggere (Oslo kommune, u.å.-a). Jeg vil i dette kapittelet presentere en oversikt over de fysiske og sosiale forholdene i bydel Gamle Oslo, samt delbydelene Grønland og Bispevika, som huser henholdsvis Smalgangen og Stasjonsallmenningen. Det vil gi en beskrivelse av konteksten til de to caseområdene, og skape en dypere forståelse av offentligheten som eksisterer på de to stedene.

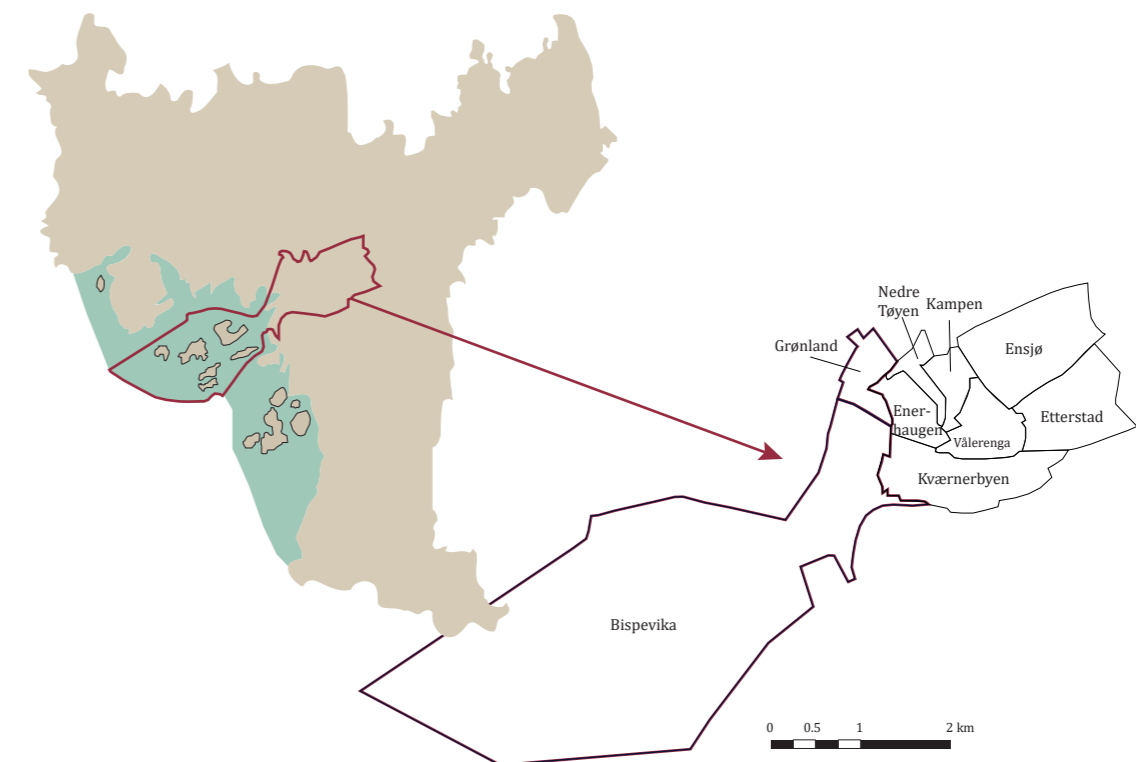
4.1 Fysiske forhold

Det er svært variert bebyggelse innenfor grensene til bydel Gamle Oslo. En stor del av bebyggelsen er fra siste halvdel av 1800-tallet, mens mange steder gjennomgikk en stor fornyelse fra rundt 1980 og fremover, blant annet flere steder på Grønland (Oslo byleksikon, 2000b, s. 154). I de senere årene har bydelen gjennomgått en stor transformasjon av havneområdene gjennom utbyggingen av Bjørvika/Bispevika, noe som har ført til store mengder ny bygningsmasse.

Grønland

Delbydel Grønland huser et av Oslos eldste boligområder. Delbydelen har i dag en boligmasse med kvartalsstruktur hovedsakelig fra slutten av 1800-tallet. På den tiden var området bebodd av fabrikkarbeidere, håndverkere og kjøpmenn. Grønland var i stor grad overbefolket, og gatene var trange (Brattbakk & Andersen, 2017, s. 5). I 1967 vedtok Stortinget lov om sanering av tettbygde strøk, hvor formålet var å legge til rette for fornyelse (Ruud, 2003, s. 49). Det ble pekt på at myndighetene måtte gjøre noe med de sosiale utfordringene og forskjellene i byen. Mot slutten av 1970-tallet begynte rivning og rehabilitering. Den gamle bygningsmassen ble erstattet med nye bygninger og byrom. Dette gjaldt flere områder på Grønland (Brattbakk et al., 2017, s. 6).

Delbydel Grønland grenser til delbydelene Bispevika, Nedre Tøyen og Enerhaugen (se figur 6). Av Grønlands innbyggere bor 99,5 prosent i blokk, leiegård ol. (Byrådsavdeling for finans, 2017, s. 20). Det gjør at byrommene er særlig viktige i denne bydelen.

Figur 6: Oversiktskart over Gamle Oslo med delbydelene. Kart basert på Oslo kommunes kart over bydelene og delbydelene (Oslo kommune, 2017c, 2017d)

Figur 7: Avgrensning bydel Gamle Oslo minus øyene. Fritt tegnet etter Oslo kommunes kart over grunnkretser (Oslo kommune, 2017b)

Jernbaneskinnene ligger som en barriere mellom Grønland og fjorden. Landets første jernbane ble lagt mellom Christiania og Eidsvoll i 1854 (Plan- og bygningsetaten, 2008, s. 30). I dag har Oslo Sentralbanestasjon 19 spor, og utgjør med det en stor barriere sentralt i byen.

Bispevika

Store deler av delbydel Bispevika er omfattet av Bjørvika-utbyggingen, som videre er en del av Fjordby-prosjektet. Noen områder er ferdigbygd, andre pågående, mens atter andre er planlagt utbygd. I 2017 sto 34 prosent av den totale utbyggingen ferdig og 26 prosent var under utbygging. Resten er ikke påbegynt (Bjørvika Utvikling, u.å.-a). Når utbyggingen står ferdig vil området huse mellom 4500-5000 boliger, og 20 000 mennesker vil ha sin arbeidsplass der (Bjørvika Utvikling, u.å.-a).

Bjørvika har historisk vært et viktig havneområde for Oslo. Byen vokste fram for ca. 1000 år siden, da sjøen gikk helt opp til dagens Grønland. Fra 1400-tallet var tømmereksport en viktig næring, og sagbrukene lå langs elvene (Plan- og bygningsetaten, 2008, s. 28). Sagbrukene førte med seg tilsig av slam og sagflis som førte til at landet etter hvert strakte seg lenger ut i fjorden (Oslo byleksikon, 2000a, s. 68). Det ble også gjort utfyllinger i havna for å få lagringsplass til tømmer. På denne tiden var Bjørvika essensiell for byens eksistens. Utover på 1800-tallet var havna viktig for skipsbyggeri og verksted. Fra 1950/-60 tallet endret bruken av Bjørvika seg noe. Det ble mindre produksjon på havna, men økt import av varer og mer passasjertrafikk. Andre havneområder fikk på denne tiden større betydning enn Bispevika og Bjørvika.

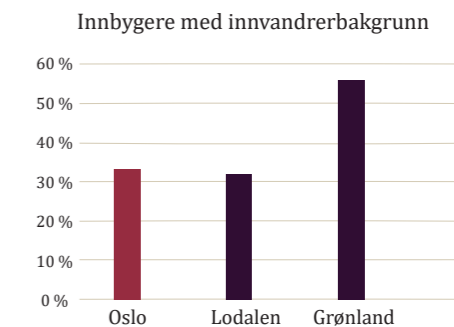
I 1988 ble det vedtatt at havnevirkomheten skulle konsentreres på utvalgte steder, slik at Bjørvika kunne utvikles til en ny bydel. I 1999 vedtok byrådet å plassere Operaen i Bjørvika, og begynte planarbeidet for det store utbyggingsprosjektet (Plan- og bygningsetaten, 2008, s. 31).

4.2 Sosiale forhold

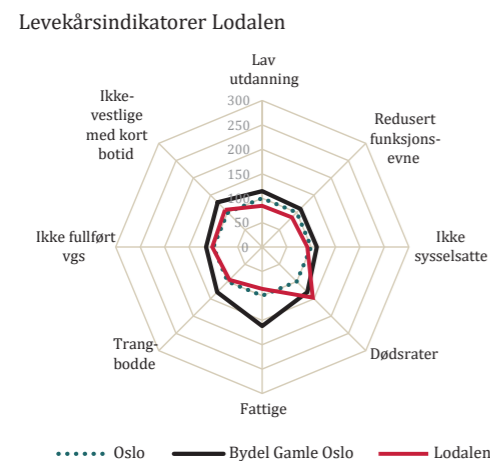
Tidligere lå Stasjonsallmenningen i det som ble kalt delbydel Lodalen. Denne delbydelen er i dag delt inn i to nye enheter, nemlig Bispevika og Kværnerbyen, hvorpå Stasjonsallmenningen ligger i Bispevika. Mye av statistikken som presenteres i dette kapittelet gjelder for delbydel Lodalen, og den gamle og den nye inndelingen brukes derfor om hverandre. Det vil komme fram av teksten der hvor statistikk for delbydel Lodalen brukes.

Bydel Gamle Oslo er i dag en raskt voksende bydel med en økning i folkekemengde på 55 prosent i perioden 2001-2016. Det er delbydel Lodalen som har økt mest innad i bydelen, med en økning på 52 prosent. Delbydelen har økt mye grunnet store utbyggingsprosjekter, hvorav Barcode-utbyggingen er en del av dette. De siste fem årene viser en særlig høy netto innflytting hos de mellom 20-29 år i bydel Gamle Oslo. Det er en netto utflyttingstendens hos barn under 16 år og 30-49 åringer. Det vil si at de fleste som flytter ut av bydelen har barn eller er i etableringsfasen (Oslo kommune, 2017a, s. 2).

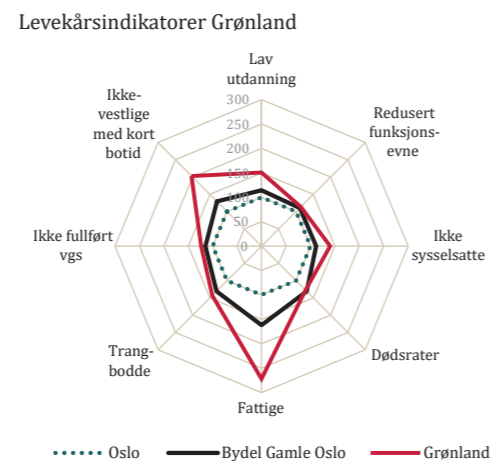
Grønland er en mangfoldig delbydel med ca. 9 300 innbyggere, hvorav 56 prosent har innvandrerbakgrunn. 60 prosent av disse er norskfødte barn av to innvandrerforeldre (Oslo kommune, 2017a, s. 2). Det vil si at brukerne av de offentlige rommene vil mest sannsynlig være en etnisk heterogen gruppe. Her skiller de to delbydelene seg fra hverandre. Lodalen har ca. 9 800 innbyggere, hvor 32 prosent har innvandrerbakgrunn. Det er ca. det samme som gjennomsnittet for hele byen hvor andelen mennesker med innvandrerbakgrunn er 33 prosent (Oslo kommune, 2017a, s. 2-3).

Figur 8: Andel innbyggere med innvandrerbakgrunn i delbydelene Lodalen og Grønland. Figur basert på tall fra Byrådsavdeling for finans (2017)

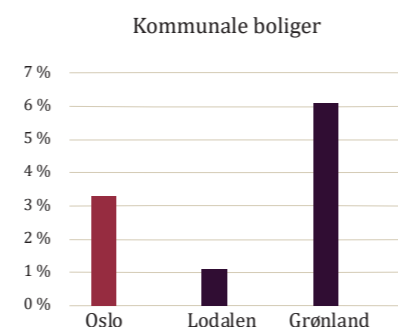
Figur 9: Levekårsindikatorer Grønland. Figur hentet fra Oslo kommune (2017a)

Figur 10: Levekårsindikatorer Lodalen. Figur hentet fra Oslo kommune (2017a)

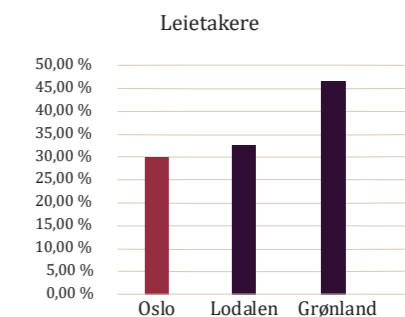
Levekår er en annen dimensjon hvor de to delbydelene skiller seg kraftig fra hverandre. Delbydel Grønland scorer over 170 prosent høyere enn bygjennomsnittet på indikatoren fattige barnehusholdninger. Grønland er den delbydelen i Oslo med nest størst andel av barn som lever i fattige familier, nemlig 55,2 prosent. Lodalen på sin side scorer bedre enn bygjennomsnittet på 17,5 prosent (Brattbakk & Andersen, 2017, s. 15). På Grønland har 27,5 prosent av innbyggerne lav utdanning. I Lodalen gjelder dette 15,4 prosent, noe som er lavere enn bygjennomsnittet på 18,2 prosent (Byrådsavdeling for finans, 2017, s. 16).

På Grønland er andelen kommunale boliger 6,1, mot Lodals 1,1 prosent. Til sammenligning er bygjennomsnittet på 3,3 prosent. Andelen som leier bolig er høyere enn bygjennomsnittet (29,9 %) i begge delbydelene. På Grønland er det snakk om 46,7 prosent, mens det i Lodalen er 32,7 prosent som leier.

Figur 11: Andel kommunale boliger i delbydelene Lodalen og Grønland. Figurer basert på tall fra Byrådsavdeling for finans (2017)

30,5 prosent av innbyggerne på Grønland bor trangt (Byrådsavdeling for finans, 2017, s. 20). Ifølge Brattbakk et al. (2017, s. xi) henger dette sammen med at mange av innbyggerne på Grønland har store familier og lav inntekt, samt at de blir diskriminert på utleiemarkedet. Flere innvandrere oppgir at de selv opplever diskriminering. Dette gjenspeiles hos noen private utleiende som direkte uttrykker at de ikke vil ha utlendinger som leietakere. Andre utleiende uttrykker dette indirekte ved at mener leietakere med innvandrerbakgrunn sjeldnere passer utleiers forventninger om hvordan leietakere skal være. Dette inkluderer en leietaker som er betalingsdyktig, har jobb eller studier og skaper lite bry. Kommunikasjon tas også opp som en grunn (Brattbakk et al., 2017, s. 71).

Figur 12: Andel leietakere i delbydelene Lodalen og Grønland. Figur basert på tall fra Byrådsavdeling for finans (2017)

4.3 Oppsummering

Bydel Gamle Oslo har gjennomgått store forandringer i løpet av de siste fem tiårene. Byfornyelse på Grønland har ført til bedre levekår, men hadde også sosiale konsekvenser: «Høye husleier og lite gunstige finansieringsordninger gjorde beboere til "gjeldsslaver" og "sosialklienter"» (Ruud, 2003, s. 118). Utbyggingen i Bispevika/Bjørsvika har ført til en stor økning i folketall til bydelen, men også til større sosiale forskjeller mellom beboere i bydelen. Videre har muligens utbyggingen ført til at bydelens tyngdepunkt har flyttet seg, eller i det minste blitt mer uklart.

De neste to kapitlene vil presentere Smalgangen og Stasjonsallmenningen nærmere, for så å redegjøre for hvilken offentlighet som eksisterer i de to rommene.

KAPITTEL 5 OFFENTLIGHET I SMALGANGEN

5.1 Presentasjon av Smalgangen

Smalgangen er en gågate som ligger i delbydel Grønland. Gata er en kombinert handlegate-, boligområde og gjennomfartsåre. Smalgangen strekker seg fra Olafiagangen i vest, til Grønlands Torg i nordøst. Jeg avgrensner meg til å ikke inkludere Grønlands Torg som en del av casen i observasjonsstudiet. Som tidligere nevnt bor nesten alle Grønlands innbyggere i blokk, leiegård ol., noe som vil si at byrommene er særlig viktige i denne bydelen (Byrådsavdeling for finans, 2017, s. 20).

Smalgangen huset tidligere en av byens eldste forstadsbebyggelser. Historieformidler Leif Gjerland omtaler Grønland, og spesielt Smalgangen, som «syndens pøl» (Hollie, 2011). Bebyggelsen besto av små og kummerlige hus, som ble revet i 1930-årene (Oslo byleksikon, 2000c, s. 398). Utbyggingen av Grønlands Torg og (dagens) Smalgangen ble igangsatt i 1989 og avsluttet i 1993. Området består av sameiet Grønlandshagen og sameiet Grønlanstunet (Grønlandstunet, u.å.). Disse består av 638 boenheter (Brattbakk et al., 2017, s. 110). De to sameiene er adskilt av Smalgangen, hvor førsteetasjene er preget av handel- og næringsvirksomhet.

Rommet har et helhetlig preg med rosafargede bygninger av lik utforming, underlaget er lagt med rød belegningsstein og benker med en gjennomgående utforming i stein. Tilbudene i Smalgangen består av alt fra restauranter, kafeer, og ulike former for handel som for eksempel klær, tekstil og apotek, samt spesialbutikker. Fem spisesteder og kafeer har uteservering. Bordene og stolene utendørs blir mye brukt, og er med på å skape liv i rommet. Figur 13 viser en oversikt over service- og tjenestetilbudet i Smalgangen, og steder med uteservering. Arbeidsforskningsinstituttet har laget en sosiokulturell stedsanalyse av Grønland. I rapporten lister Grønlands beboere og besøkende opp Smalgangen som et av områdene det er viktig å ta vare på (Brattbakk et al., 2017, s. 88). Det blir ikke videre spesifisert hvorfor beboerne mener det er verdt å ta vare på.

Figur 13: Service- og tjenestetilbudet i Smalgangen. Kart tegnet etter reguleringsplanen (Oslo kommune, u.å.)

5.2 Funn i fem dimensjoner

I dette kapittelet vil jeg presentere mine funn fra observasjonsstudiet jeg har utført i Smalgangen. Dette gjør jeg for å kunne svare på underproblemstilling 2:

Hvordan påvirkes offentligheten i Smalgangen av dimensjonene romlig skala, fysisk karakteristikk, grad av regulering, bruk og interaksjon?

Romlig skala

Romlig skala dreier seg om rommets skala i relasjon til resten av byen. Smalgangen ligger sentralt i byen. Rommet er plassert like i nærheten av Oslo Bussterminal, og i kort gåavstand til Oslo Sentralbanestasjon. Gata leder til Grønland T-banestasjon hvor man kan ta alle byens linjer. Smalgangen har altså gode fysiske forbindelser til byen for øvrig.

Smalgangen blir brukt som gjennomfartsåre, som nabolag, som møtested, til spising og drikking, til å slappe av og til å se på folk. Rommet er først og fremst et sted for handel og sosialisering for nabolaget og Grønland for øvrig, og har derfor en viktig lokal betydning. Boligene som rammer inn rommet sørger for at det er øyne på gata hele døgnet (jf. Jacobs, 2011/1961, s. 45). Rommet appellerer også utover det lokale – til mennesker som ikke bor i delbydelen. Grønlands Torg Frukt og Grønt er en veldig populær butikk hvor folk kommer fra andre steder i byen for å handle. Dette bruker de i markedsføringen av butikken:

Det er ikke rart at det alltid er folksomt i butikken vår nederst i Smalgangen mot Akerselva. Mange av kundene våre kommer langveis fra for å handle hos oss. Grunnen er enkel; vårt fantastiske utvalg av frukt og grønnsaker av høy kvalitet til gode priser! (Grønlands Torg, u.å.).

FreteX i Smalgangen er en annen populær butikk som trolig appellerer utenfor Grønlands grenser.

Rommets skala varierer på ulike tider av døgnet. På morgen og kveld opererer Smalgangen som et nabolag, hvor mange drar til og fra hjemmet. På ettermiddagene og i helgene appellerer rommet til en bredere brukergruppe. Da kan man observere mange forskjellige folk, trolig også fra byen for øvrig, som bruker rommet – kanskje særlig for å handle i grønnsaksbutikken.

Fysisk karakteristik

For å kunne forstå hvorfor et offentlig rom brukes eller ikke, er det nødvendig å undersøke hva som gjør at folk oppholder seg på et sted, og hvilke behov de har (Carr et al., 1992, s. 91). Dimensjonen fysisk karakteristik inneholder fem indikatorer: fysisk tilrettelegging for gående, lyd og lukt, visuell tilgjengelighet, komfort og symbolske objekter. Her presenteres funnene i hver av disse indikatorene.

Fysisk tilrettelegging

Det er nesten ingen taktil merking i Smalgangen. Det som finnes er kontrastmarkering med gul kontrastfarge i trappene opp til Smalgangen 15-29. Det finnes trær, benker og blomsterbed midt i rommet, noe som kan gjøre det uoversiktlig for synshemmede. Den røde belegningssteinen er slett, noe som gjør at rullestol- og rullatorbrukere lett kan trille på bakken.

Lyd og lukt

Det er nesten ingen lyd fra trafikk og annen støy i Smalgangen. Lyden av Smalgangen er lyden av samtaler, lyd fra minibanken og lyd fra porter til sameiene:

På Grønlands Torg er det noe kaotisk stemning med mye folk med dårlig tid, og bråk fra trafikken. Med en gang man kommer inn i Smalgangen blir det en slags stillhet. Støyen fra veiene forsvinner, og lydene man hører er fra folk som snakker, duer som klukker og porter som åpnes og lukkes.

Feltnotat: Torsdag, 16:02

De aller fleste som benytter seg av benkene røyker, og Smalgangen lukter derfor ofte av røyk. Det er også synlig, da mange av sneipene stumpes på bakken. Noen av søppelbøttene har askebege på lokket, men det virker som det er behov for å få det på alle. Ved ett tilfelle under observasjon luktet det urin ved en av benkene.

Visuell tilgjengelighet

Smalgangen ligger litt skjult mellom bygninger ettersom rommet er formet som en slags V (se figur 13) – altså med en sving omtrent midt i rommet. Gata er videre omkranset av bygninger. Disse rammer inn rommet, og gjør det noe skjult. Av samme grunn kan man

kun se hele Smalgangen dersom står midt i rommet – herfra har man sikt både vest og nordøst. Det er likevel innsyn til rommet fra begge «inngangene» – både fra Grønlands Torg og fra Olafiagangen, og det derfor ikke vanskelig å finne veien inn i rommet.

Komfort

For at folk skal ville oppholde seg i et rom, er det viktig at noen bestanddeler er på plass som kan sørge for komfort i rommet. Jeg vil her redegjøre for slike bestanddeler, og i hvilken grad Smalgangen besørger disse.

Belysning: Smalgangen blir belyst av lave gatelykter. Disse lyser godt opp, også om natta, og rommet er oversiktlig.

Toaletter: Det finnes ingen toaletter i rommet, bortsett fra kundetoalettene på kafeene og restaurantene. Det finnes toalett mot betaling på Grønland T-banestasjon.

Mat og drikke: Det finnes en rekke restauranter og kafeer som selger mat i Smalgangen. Disse inkluderer Venner restaurant, Den glade italiener, Beirut kebab, Københavnerkafeen, Evita Espresso bar og Shawarma. I tillegg finnes det butikker og kiosker som selger mat: Grønlands Torg Fukt & Grønt, Grønlands Torg Kjøtt, Smalgangen kiosk og Deli de Luca.

Vær: Smalgangen er godt skjermet for vind, men har dårlige solforhold da rommet er øst-vestvendt. Benkene er ikke under tak, så disse kan ikke gi ly for nedbør. Enkelte av benkene er plassert under trær. Flere av bordene og stolene på uteserveringene er plassert under markiser.

Sitteplass: Det er gode muligheter for sitteplass i Smalgangen. Det finnes 15 steinbenker som kan brukes av de som ønsker det. Det finnes også sitteplasser utenfor fem av restaurantene og kafeene. I tillegg finnes det uformelle sitteplasser, som for eksempel på kanten til blomsterbedene eller i trappene opp til Smalgangen 15-29.

Søppel og søppelhåndtering: Smalgangen er som regel ryddig og fri for søppel – det som finnes av søppel er som regel sigarettneiper på bakken. Under en nattobservasjon ble det likevel observert en del søppel på bakken – dette er trolig vanlig på en natt til søndag i et sentralt offentlig rom.

Symbolske objekter

Symbolske projeksjoner skaper en atmosfære til et rom, og bringer med seg sanselige opplevelser (Amin, 2008, s. 15). Det ble ikke observert graffiti eller reklameplakater i rommet. Billedhugger Tone Thiis Schjetne har lagd fire bronseskulpturer til rommet. Disse inkluderer tre klovner og en ape, som skal minne publikum om det gamle sirkusmiljøet som var på torget. Disse skal være med på å lage liv og røre i gaten, og heter «Molto vivace» som betyr meget livlig på italiensk (Haugberg, 1991).

Bilde 1: Søppel i Smalgangen natt til søndag (tatt 00:35 i september 2018)

Grad av regulering

Denne kategorien omhandler regulering av rommet. Smalgangen er offentlig eid. Bymiljøetaten (BYM) har drifts- og vedlikeholdsansvar i rommet, mens renovasjonsetaten har ansvar for den private renovasjonen (informasjon gitt i e-post datert 26. oktober av overingeniør i Bymiljøetaten).

Som sagt, har Smalgangen en slags V-form som gir dårlig visuell tilgjengelighet til hele rommet. Det finnes ingen vegger eller porter som sperrer for tilgang til rommet. Likevel kan det tenkes at noen velger å gå langs Grønland (gate) på kvelds- og nattetid, ettersom Smalgangen er noe skjult bak bygningene som omkranser det. Det gjør at det er vanskelig å se hva som skjer midt i rommet uten at man går inn. Rommet er offentlig tilgjengelig, og har stort sett en offentlig funksjon. Det finnes fem restauranter/kafeer med uteservering i rommet. Her er bruken semioffentlig – man må kjøpe noe for å få tilgang til å bruke de delene av rommet.

Rommets bruk reguleres av vektere. Det ble observert en eller to vektere på alle tidspunkt jeg befant meg i rommet (fra 07:30-00:35). I følge eiendomssjefen på Grønlands Torg, finnes det to vekterselskap som opererer i Smalgangen. Det ene er Proff Security AS leid inn av Grønlands Torg Drift Næring AS på vegne av de næringsdrivende, stort sett butikker, i Smalgangen og på Grønlands Torg. Vektertjenestene har myndighet tilsvarende eiere/leietakere. De kan gjøre tiltak for å sikre verdier og lignende (informasjon gitt av eiendomssjef på Grønlands Torg i e-post datert 11. oktober, 2018). De har også mulighet til inngripen i det offentlige rommet, dersom det resulterer i høyere straff enn seks måneder. I følge sikkerhetssjef i Proff Security, kan vektere nekte folk adgang til butikker, dersom de lager bråk. Her har vekterne like rettigheter som en eier (informasjon gitt i e-post datert 11. oktober, 2018). Disse rettighetene har de også på steder med uteservering, men de har ikke myndighet til å nekte noen på kommunal grunn (informasjon gitt i e-post datert 23. oktober, 2018). Vekterne i Smalgangen er involvert i en del hendelser, inkludert hendelser som sikkerhetssjef i Proff Security kaller «høy risiko» (informasjon gitt i e-post datert 11. oktober, 2018). Smalgangen er videre kontrollert gjennom overvåkingskameraer. Proff Security har behandleravtale og tilgang til disse (informasjon gitt av sikkerhetssjef i Proff Security i e-post datert 12. oktober, 2018).

Det andre vekterselskapet er Nokas. Disse blir innleid av sameiene Grønlandshagen og Grønlandstunet (informasjon gitt av eiendomssjef på Grønlands Torg i e-post datert 11. oktober, 2018). Her er reguleringen knyttet til beskyttelse av beboernes interesser, og deres trygghet og sikkerhet. I stedsanalyse Grønland kommer det frem at flere sameier og borettslag engasjerer vektere for å holde ro og orden. En gutt på 14 år forteller at vekterne kommer klokka 22 for å jage rusavhengige ut av rommet, og barna inn i hjemmene sine (Brattbakk et al., 2017, s. 54).

Det finnes to skilt som regulerer bruken av rommet. Den ene er et forbud mot at sykler kan stå parkert mer enn 12 timer. Det andre er et forbudsskilt mot å mate duer. Mating av duer ses på som uønsket ettersom det bringer med seg utfordringer i form av avføring og rotter (Brattbakk et al., 2017, s. 109).

Bilde 2: Skilting som regulerer bruk av rommet (bilder tatt i august 2018)

Bilde 3: Skilting som regulerer bruk av rommet (bilder tatt i august 2018)

Bruk

Denne kategorien handler om hvem som bruker rommet og hva det brukes til. Smalgangen blir først og fremst brukt til handel og som et sted hvor man får kjøpt mat og drikke. Videre er det et boligområde, og mye av bruken går derfor ut på å komme seg til eller fra boligen. Smalgangen brukes også som gjennomfartsåre for de som for eksempel skal til eller kommer fra Oslo Sentralbanestasjon. Bruken av rommet og hvem som bruker det varierer ut fra hvilken tid det er på døgnet. Funnene i denne delen presenterer jeg derfor ved å gå gjennom bruken på morgen, ettermiddag, kveld og natt.

Morgen: De fleste bruker Smalgangen som gjennomfartsåre. Folk går målrettet, og mange har på seg hodetelefoner. En stor del kommer ut fra boligene sine, mest sannsynlig for å dra på skole eller jobb. Det ble ikke observert noen eldre under morgenobservasjon. Barna går med sekk, og de minste blir fulgt av en voksen. Det finnes ingen som sitter på gratisbenkene, men det er alltid noen som tar seg tid til en kopp kaffe på Evitas uteservering:

En mann satt utenfor Evita da jeg ankom. Han sitter og ser på de som haster forbi. Virker som han har god tid. Mannen ble sittende helt til jeg dro. Uvisst hvor lenge han satt før jeg kom, men han satt i alle fall en time ute.

Feltnotat: Tirsdag, 08:30

Ettermiddag: På ettermiddagene er det mye liv i Smalgangen, og all slags mennesker er representert. Rommet er fylt med mennesker i alle aldre og mange etnisiteter. Grønland er et multietnisk område, og det er ikke én etnisk gruppe som dominerer i rommet. Likevel kan man se forskjeller på hvem som sitter hvor. Utenfor Københavnerkafeen og Venner restaurant kan det virke som det er en hovedandel av gjester med etnisk norsk bakgrunn. Disse drikker gjerne øl. Utenfor Evita Espressoer er det en større etnisk blanding, gjerne ved samme bord.

Mange som oppholder seg i Smalgangen på ettermiddagen driver med people-watching – å se på folkelivet. Rommet passer ypperlig til dette ettersom det er svært mange forskjellige typer mennesker i gata som bruker den til forskjellige ting. På ettermiddagene er det nesten alltid fullt på uteserveringene til Evita Espressoer og Københavnerkafeen. Det er også mange opptatte bord utenfor Venner restaurant. De

fleste sitter sammen med folk de kjenner, men også her sitter noen alene og ser på andre mennesker. Takket være de mange gratis sitteplassene, kan alle som vil sitte og observere livet i Smalgangen mens man selv er en del av det. Mange eldre sitter ofte på gratisbenkene og ser på folk. Noen av de som bruker gratisbenkene sitter der lenge – en mann satt i over 40 minutter, mens de fleste sitter i kortere strekk, gjerne kombinert med en røykepause. En mann velger å sette seg på bakken og bruke benken som ryggstøtte, i stedet for å sitte oppå den.

Det er også mange barn i Smalgangen. Nesten samtlige av de minste barna trekkes mot Babymagasinet ettersom de har leker utstilt utenfor butikken. Foreldrene må bort og hente barna, for så å dra de med seg videre.

Under flere observasjoner ble det observert en mann som plukker mindre søplebiter fra bakken, for så å kaste dem i søppelbøttene. Han var ikke uniformert, og det virket som han gjorde dette på eget initiativ. Han gjorde det sporadisk over flere timer på tidlig ettermiddag, noe som kan tyde på at han er arbeidsløs. Dette kan være et eksempel på en som bor i nabolaget, og som selv tar ansvar for at Smalgangen skal være godt vedlikeholdt.

En av observasjonsdagene var det matfestival på Grønlands Torg og i Smalgangen (se bilde 4 og 5). Rommet var pyntet til fest med ballonger og vimpler. Det var satt opp mange benker og bord med duker som alle som ville kunne sette seg ved. Matfestivalen trakk veldig mange folk, og noen steder var det nærmest som man måtte gå i kø for å komme seg fram. Det mange fremmede som smilte til hverandre, og mange som tok bilder, blant annet av to jenter som solgte sukkerspinn som var utkledd i skjørt og forkle. Denne type tilstelninger arrangeres med jevne mellomrom i Smalgangen. Uka etter var det for eksempel markedsdag i gata. Dette gir

Bilde 4: Matfestival i Smalgangen (bilder tatt august 2018)

mest sannsynlig en god markedsføring for Smalgangen, og fører kanskje til at flere besøkere og blir kjent med stedet.

Kveld: På kvelden sitter det fortsatt mye folk på to av uteserveringene, men ingen på gratisbenkene. Større og mindre grupper av menn «henger» i rommet. Det er få kvinner, få barn og få eldre. Spesielt en gjeng unge menn av tilsynelatende samme etniske gruppe tok opp mye plass en av observasjonskveldene. De hadde plassert seg ved den nordøstre inngangen til Smalgangen på en slik måte at man måtte gå gjennom gjengen for å komme inn i rommet. De tok mye plass, og gjorde på mange måter denne delen

Bilde 5: Matfestival i Smalgangen (bilder tatt august 2018)

av rommet til sitt eget. Deres bruk kan trolig hindre at andre vil gå gjennom der hvor de står. I så tilfelle er det snakk om en rivaliserende bruk av rommet. Madanipour (2010, s. 115) mener at dersom noen dominerer rommet kan det føre til at andre føler seg skremt, noe som kan gi en mangel på trygghet. Det kan videre kan føre til at man unngår rommet. Under observasjon oppsto det en situasjon som muligens var et eksempel på dette:

To unge menn kommer gående fra vest (Olafiagangen). Da de kommer til midten av Smalgangen ser de gjengen som står ved den andre inngangen. Den ene mannen strekker da ut hånden foran brystet til den andre mannen for å stoppe han. Han peker ned på gjengen som står ved Grønlands Torg. De to mennene bestemmer seg da for å snu og gå tilbake den samme veien de kom fra. Disse to var av tilsynelatende samme etniske gruppe som den store gjengen.

Feltnotat: Lørdag, 20:10

Natt: På natta er det nesten ingen som oppholder seg i rommet. Noen bruker rommet til gjennomfart. Disse går med rask og målbevisst gange. Ei jente snakket i telefonen og fortalte den hun snakket med om hvor hun befant seg: «*Er utenfor Evita nå*» (feltnotat: Lørdag, 00:31). Det blir også trolig solgt narkotika i Smalgangen på nattestid:

Det er kun en mann som oppholder seg i rommet. Han sitter på en av benkene. En annen mann kommer og tar ut penger i minibanken. Mann nummer to gjør noe som ser ut som en transaksjon med mannen på benken. Kjøper trolig narkotika. Skuler skeptisk på oss før han drar.

Feltnotat: Lørdag, 00:22

Befolkningen har mulighet til å utfordre arkitekter og designere i hvordan et rom skal brukes, og av hvem. Dette er et eksempel på en oppførsel som er en annen enn det som rommet opprinnelig var planlagt for, og kategoriseres som det Aspen og Bjerkeset (2018, s. 17) kaller avvikende aktivitet.

Interaksjon

Denne dimensjonen handler om mellommenneskelige relasjoner i rommet. I Smalgangen kan man ofte oppleve åpenhet, og se små fellesskap blant brukerne av rommet. Det er tydelig at det er mange som kjenner hverandre, noe som stemmer overens med at det er et nabolag, i tillegg til at det er et offentlig rom for en større skala.

To jenter i barneskolealder løper om kapp opp trappene som leder til Smalgangen 15-29. De kommer ned igjen litt senere sammen med nok ei jente med sekk. Virker som de har vært oppe og hentet vennen sin for å ta følge til skolen.

Feltnotat: Tirsdag, 08:05

Det finnes mange «små fellesskap» i Smalgangen. Et eksempel er den faste gjengen som ofte sitter på uteserveringen til en av kafeene. Det er en stor gjeng, og det varierer hvem som er tilstede. Folk kommer til og fra i løpet av dagen, og gjengen kjenner mange av de som befinner seg i Smalgangen:

En mann blir vinket bort til gjengen på uteserveringen. Han går bort til dem. De ønsker at han skal sette seg ned. Det gjør han ikke, men har tar seg tid til å snakke med dem en god stund. Mannen går etter å ha stått der i 20 minutter.

Feltnotat: Tirsdag, 12:55

Andre små fellesskap er mindre i omfang og mer tilfeldige:

Ei dame med to barn i barnevogn ser ei dame som hun kjenner komme ut av en port til et leilighetsbygg. Damen har med seg et barn. De hilser og slår følge videre.

Feltnotat: Mandag, 08:15

Det er også et fellesskap mellom de som jobber i Smalgangen og brukerne. Ved en anledning satte en av servitørene på en av kafeene seg ned ved bordet til noen av gjestene for å ta seg en røyk sammen med dem. En annen dag observerte jeg en av de ansatte hos Babymagasinet tok seg tid til å leke med et av barna utenfor butikken da han skulle pakke ut varer. Under følger et annet eksempel på et fellesskap mellom de som arbeider i rommet og de som bruker det:

En mann frakter varer på en tralle på fire hjul. Da han passerer Venner restaurant slår han av en liten prat med en av gjestene der. Det er tydelig at de kjenner hverandre. Han går videre vestover i rommet. Da han kommer tilbake med tom tralle bruker han den som en sparkesykkel, og later som om han kjører på den samme gjesten. Begge ler og smiler. Gjesten på Venner har jeg observert flere ganger – han er en stamgjest og en kjenning av mange i rommet.

Feltnotat: Fredag, 13:27

Gjesten beskrevet i feltnotatet over er det som Jane Jacobs (2011/1961, s. 89) omtaler som en «public character» eller offentlig karakter. Det er en person som ofte er i kontakt med en stor variasjon av forskjellige mennesker. Det eneste en slik offentlig karakter trenger å gjøre er å være tilstede i rommet.

Åpenheten og tillitten blant folk i Smalgangen ble blant annet erfart da folk tok kontakt med meg under observasjon. For eksempel spurte to damer uavhengig av hverandre om hjelp til å ta ut penger i minibanken:

Ei eldre dame av asiatiske opprinnelse spør meg om jeg vet hvor minibanken er. Jeg peker mot minibanken som er like bak henne. Hun takker for hjelpen. Etter en liten stund kommer hun tilbake og spør om jeg kan hjelpe henne med å ta ut penger.

Feltnotat: Fredag, 12:45

Ved andre anledninger satte det seg folk ved siden av meg og spurte om hvordan det går med meg. En satte seg for å snakke med meg i flere minutter.

Jeg hadde også interaksjon med tiggere i rommet. Disse så etter tomflasker og bokser i søppelbøttene, og spurte etter penger fra de som satt på benkene. Jeg opplevde de som vennlige og smilende. En morgen var det en tigger som lette etter tomflasker i en veldig full søppelbøtte. Hun passet på at ingenting skulle falle ut av den mens hun lette. Dette er et eksempel på at brukerne tar ansvar for hvordan rommet ser ut.

Det eksisterer også et fellesskap blant fremmede i rommet. Det er blant annet vanlig at fremmede deler bord på kafeene dersom det er trangt om plassen – noe det ofte er. Jeg ønsker å trekke frem et eksempel hvor fremmede kommer i snakk over noe som skjer i rommet: En rusavhengig går rundt og snakker til seg selv, og vekker oppmerksomhet

i rommet. Han spør forskjellige folk om en sigarett. Han får en sigarett fra ei dame som sitter på en av benkene, før han går videre. Hun kommer da i snakk med to menn som sitter bak henne på benken. Disse virker ikke som de kjenner hverandre, men kommer i prat på grunn av den rusavhengige. Hun snur seg da rundt på benken og blir sittende å snakke med de to mennene i ca. 10 minutter, før venninna hennes kommer. Hun snur seg da rundt igjen. Dette er et eksempel på det William H. Whyte kalte for triangulering – at uvanlige forekomster i rommet kan utløse samtale mellom fremmede (Whyte, 1980, s. 94).

Det skjer mye rart og spennende i Smalgangen, og dette er kanskje mye av grunnen til at mange bruker nettopp dette rommet til å se på folkelivet. En fredag ettermiddag kommer det en ung mann av som ønsker å selge øl fra butikken til de som sitter på uteserveringene:

[...] Han går først til de som sitter på uteserveringen til Venner. Han spør om noen av de vil kjøpe pils, men det er ingen som er interessert i det. Han har en Meny-pose med en six-pack i (kan se det gjennom posen). Deretter spør han om de samme til de som sitter utenfor Købehavnerkafeen. Disse er heller ikke interessert, og vifter han bort.

Feltnotat: Fredag, 15:18

5.3 Oppsummering

Dette kapittelet gir en kort oppsummering av offentligheten i Smalgangen. Rommet er sentralt plassert i relasjon til resten av byen. Mange bruker det som gjennomfartsåre, og atter mange bruker det som nabolag. Det har en viktig lokal betydning, men appellerer også utover det lokale.

Smalgangen er skjermet for vind, men har dårlige solforhold. Det er mange servicetilbud i rommet, og mange gratis sitteplasser. Rommet er offentlig eid. To vekterselskap holder vakthold i rommet – det ene for å ivareta beboernes interesser, det andre for å ivareta næringslivets interesser.

Brukerne av Smalgangen er av forskjellig opprinnelse, alder og livssituasjon. Aktivitetene som finner sted er like varierte – handel, gjennomfart, betraktning av andre, øldriking, møter med kjente og ukjente, tiggung. Smalgangen er et rom der alle slags mennesker møtes – rusmisbrukere, mødre, kjenninger, tiggere, ansatte, folk med dårlig tid og folk med god tid. Det er aktivitet og ting som skjer i rommet til enhver tid – dette på godt og vondt. At sameiene har valgt å ansette vektere på nattestid vitner om at det skjer uønsket aktivitet i området på denne tiden av døgnet.

På kvelds- og nattestid opplevde jeg noe ubehag ved å oppholde meg i rommet. Det føltes ukomfortabelt og unaturlig å sette seg på benkene i rommet. Videre var det i all hovedsak menn som oppholdt seg i rommet, bortsett fra på uteserveringene til Venner restaurant og Købehavnerkafeen hvor det var noen få kvinner. Jeg opplevde ved en anledning at to menn gikk svært nært meg, og opplevde at de snakket om meg, selv om jeg ikke forsto hva de sa. I stedsanalyse Grønland kommer det frem at en av grunnene til at noen ønsker å flytte fra delbydelen er at det føles utrygt på kvelden/natten. Her er det viktig å påpeke at det store flertallet av de som ble spurt svarte at de ønsket å bli boende på Grønland (Brattbakk et al., 2017, s. 45). Det er likevel et funn som viser at det er noen som opplever det som utrygt å oppholde seg enkelte steder på Grønland om kvelden og natta. V-formen på rommet gjør at det er noe skjult. Formen er med på å gjøre Smalgangen attraktiv på dagtid, men den samme formen er kanskje med på å gjøre det mindre attraktivt på kvelds- og nattestid.

KAPITTEL 6 OFFENTLIGHET I STASJONSALLMENNINGEN

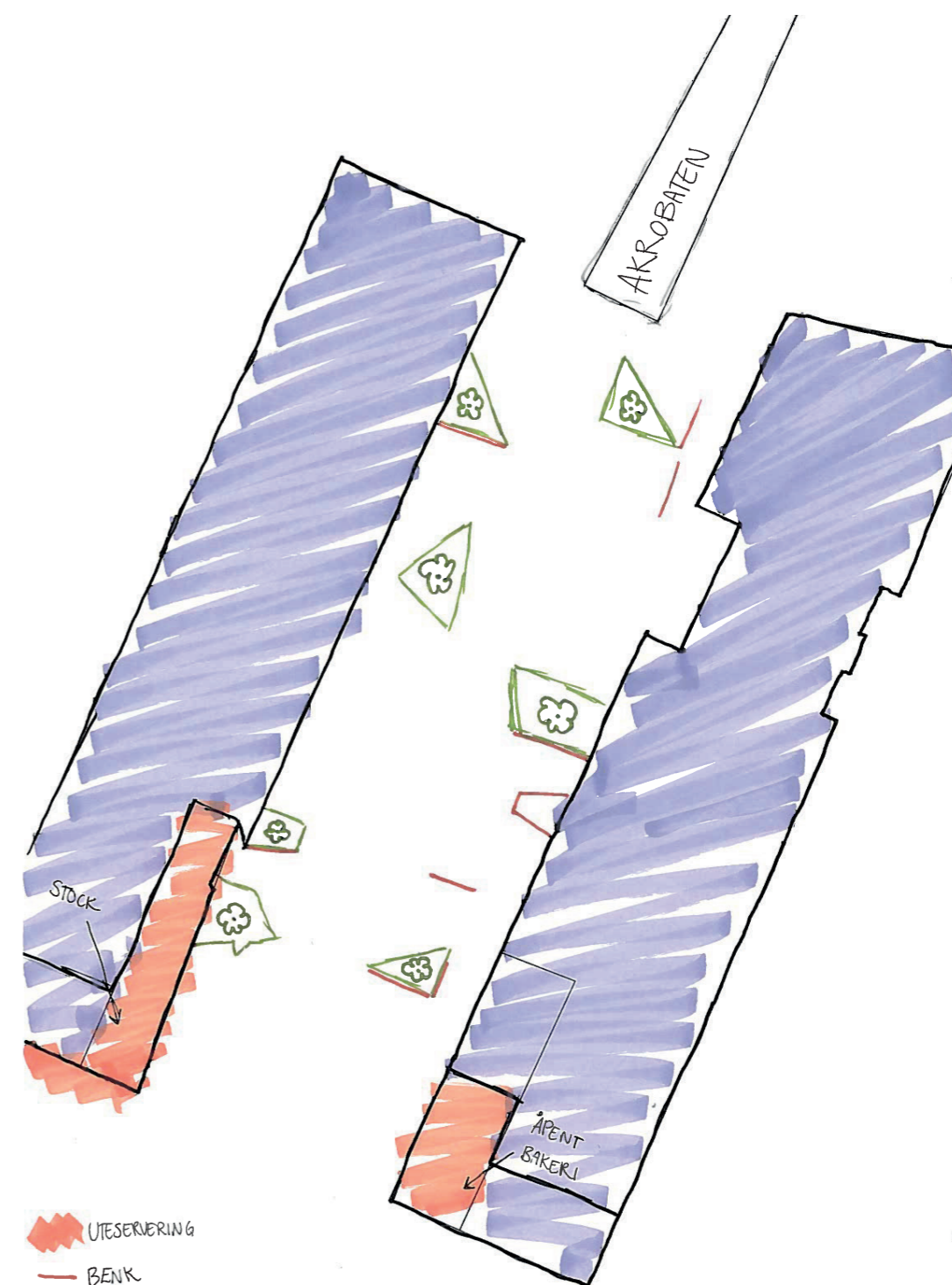
6.1 Presentasjon av Stasjonsallmenningen

I dette kapitlet vil jeg presentere mine funn fra observasjonsstudiet jeg har utført i Stasjonsallmenningen. Dette gjør jeg for å kunne svare på underproblemstilling 3:

Hvordan påvirkes offentligheten i Stasjonsallmenningen av dimensjonene romlig skala, fysisk karakteristikk, grad av regulering, bruk og interaksjon?

Stasjonsallmenningen er en av fem allmenninger i Bjørvika-utbyggingen. Rommet ligger mellom to bygninger i den såkalte Barcode-rekken. Denne rekken av bygninger har blitt et arkitektonisk symbol på Bjørvika-prosjektet, og i større utstrekning, for Oslo. Rommet ligger plassert mellom Deloitte-bygningen og Dronning Eufemias gate 16 (DEG16). Bygningene huser en restaurant og en kafé, mens den øvrige bruken er kontorvirksomhet. Rommet grenser til gangbrua Akrobaten i nord, og Dronning Eufemias gate i sør. Denne oppgaven tar utgangspunkt i den nordlige delen av Stasjonsallmenningen (nord for Dronning Eufemias gate), da den søndre delen av allmenningen ikke er ferdigstilt. Den søndre delen vil ved ferdigstilling hovedsakelig huse boliger (Gehl Architects, 2005, s. 12).

Underlaget er av svart belegningsstein, og gulvet hever og senker seg på forskjellige steder i gata. Tanken bak utformingen er at terrenget skal folde seg som en bre, og gi en romlig og glidende bevegelse. De kommersielle tilbudene i Stasjonsallmenningen består av restauranten Stock og kafeen Åpent Bakeri. Både Åpent Bakeri og Stock har uteservering. Disse strekker seg inn i Stasjonsallmenningen, og ut langs fortauet på Dronning Eufemias gate (se figur 14). Det har tidligere også vært et tredje tilbud, restauranten TACOPOP, men denne stengte i august. Ifølge en av eierne av restauranten stengte de grunnet for lite kundegrunnlag i området. Eierne peker på at kantine i kontorbygningene har en veldig høy standard som er vanskelig å konkurrere mot. TACOPOP hadde flere faste kunder fra bygningene i området, noen turister i turistsesongen, men lite folk fra andre deler av byen (informasjon gitt av eier i e-post 31. oktober).

Figur 14: Service- og tjenestetilbud i Stasjonsallmenningen

6.2 Funn i fem dimensjoner

Romlig skala

Stasjonsallmenningen ligger sentralt i Oslo by. Likevel ligger den utenfor manges daglige gangmønster. De som beveger seg daglig gjennom rommet er først og fremst de som kommer fra/skal til bussholdeplassen i Dronning Eufemias gate og de som arbeider i området. Jernbanen i nord og Dronning Eufemias gate i sør ligger som barrierer på hver sin side av rommet. Videre er også fjorden og byggearbeidene langs den foreløpige barrierer. Rommets posisjon og sentralitet i byen vil trolig få større betydning når utbyggingen i Bjørvika er ferdig. Stasjonsallmenningen er knyttet til byen for øvrig gjennom Dronning Eufemias gate og gjennom gangbrua Akrobaten, som går over jernbanelinjene nord for rommet. Over 20 bussruter stopper på holdeplassen i Bjørvika (per 12. oktober, Ruter, 2018). Bussholdeplassen ligger i Dronning Eufemias gate, like ved Stasjonsallmenningen.

Stasjonsallmenningen skal binde sammen Bjørvika med andre aktive steder av byen. Disse inkluderer Grønland og Oslo Sentralbanestasjonen. Det er et uttalt mål at Stasjonsallmenningen skal operere som en sentral og dynamisk allmenning, med en stor strøm av mennesker som beveger seg i den hele døgnet året rundt (Bjørvika Infrastruktur, 2007b, s. 16).

Rummet har stor aktivitet og mange mennesker i transit hver dag. Der bør etableres en direkte bevegelsesrute langs facaderne i rummet for at sikre en hurtig bevegelse gjennom rummet, dog uten at hindre aktivitetene i første etage at trekke sig ud i allmenningen. (Bjørvika Infrastruktur, 2007b, s. 35).

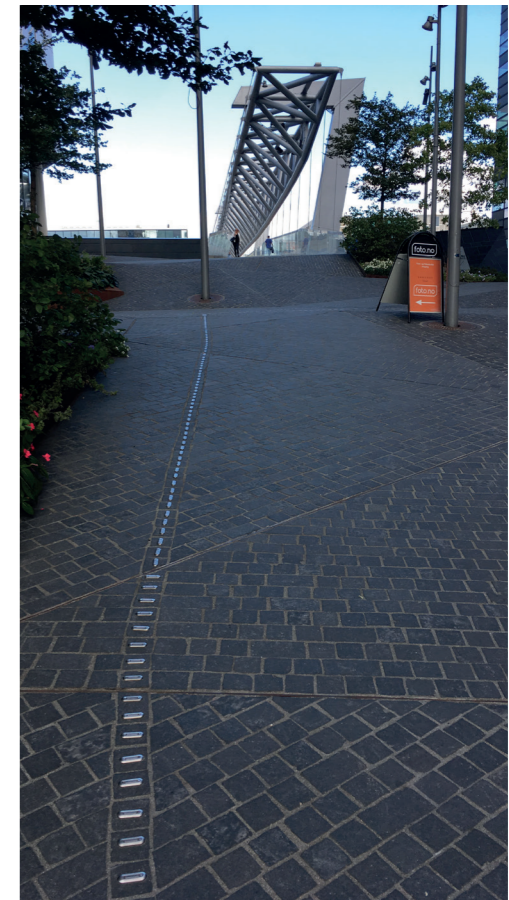
Tanken er at dersom mange mennesker har sin daglige gangrute gjennom rommet, vil dette skape en spesiell karakter og stemning i rommet (Gehl Architects, 2005, s. 9).

Stasjonsallmenningen er et byrom eller bypark, fremfor et nabolagsrom. Det er ingen boliger i bygningene som grenser til rommet. Det finnes boliger i andre bygninger i Barcode, men de bruker ikke Stasjonsallmenningen som sitt nabolag. Det er først og fremst en gjennomfartsåre for folk som skal til og fra.

Fysisk karakteristikk

Fysisk tilrettelegging

Stasjonsallmenningen har en bratt stigningsgrad mellom Akrobaten og Dronning Eufemias gate. Underlaget i Stasjonsallmenningen er av belegningsstein. Som sagt, gulvet hever og senker seg, noe som skaper «sprekker» som i en bre. For å minske stigningsgraden er rommet tilrettelagt med en gangbane som svinger seg gjennom rommet. Denne er lagt med et slett dekke av belegningsstein. Gangbanen fungerer som en rampe for rullende, samt de som ønsker en lavere stigningsgrad når de går i rommet. Rommet har taktil merking med kontrastmarkering i underlaget, slik at synshemmede ledes gjennom rommet, og slipper å snuble i «bresprikkene».

Bilde 6: Taktil merking i Stasjonsallmenningen (bilde tatt september 2018)

Lyd og lukt

Det er mye støy i Stasjonsallmenningen. Deler av støyen kommer fra trafikken på Dronning Eufemias gate. Det kommer også støy fra bygningsarbeidene som foregår sør for Dronning Eufemias gate.

Det er en del røyklukt i rommet, spesielt dersom man oppholder seg nært askebegrene. De fleste som oppholder seg i Stasjonsallmenningen på tidlig ettermiddag er kontorarbeidere som tar seg en røykepause.

Visuell tilgjengelighet

Stasjonsallmenningen har god visuell tilgjengelighet. Det oppleves som et åpent rom, som har bred tilgang med god sikt fra både nord og sør.

Komfort

Belysning: Stasjonsallmenningen blir belyst av høye gatelykter som lyser i runde spotter ned i rommet. Noen av lysspottene har forskjellig kunstnerisk utforming (se bilde 7 og 8). Rommet er veldig mørkt enkelte steder, noe som er et resultat av at spotlyktene kun lyser ned på enkelte steder av rommet.

Toaletter: Det finnes ikke tilgang på toaletter i rommet, bortsett fra kundetoalettene på kafeen og restauranten.

Mat og drikke: Det finnes en restaurant og en kafé hvor man kan få kjøpt mat og drikke. Det finnes flere restauranter og kafeer samt dagligvare i andre deler av Barcode.

Vær: Tilgangen på sol varierer på ulike tider av døgnet. På sommeren vil hele rommet være opplyst rundt lunsjtider, mellom 12-14. På ettermiddagen vil de vestvendte arealene være opplyst. Vinterstid vil det være lite sollys i rommet, men noe sollys vil komme på ettermiddagen (Gehl Architects, 2005, s. 14). Det er et høyt tak over deler av uteserveringen til både kafeen og restauranten. Det er ikke ly for nedbør over benkene. Stasjonsallmenningen ligger i nord-sør retning, og er svært utsatt for vind. Tunnelvind oppstår også mellom bygningene (Gehl Architects, 2005, s. 16). Vinden utgjør en stor utfordring i rommet, og gjør trolig at det ikke er attraktivt å oppholde seg i rommet over lengre tid.

Sitteplass: Det er gode muligheter for å sitte i Stasjonsallmenningen. Det finnes 10 benker som kan brukes av de som vil. Folk kan også bruke uformelle sitteplasser som trapper, blomsterbed ol. Videre har både Stock og Åpent bakeri uteservering til sine kunder. Det står plassert noen hvite stoler ca. midt i rommet på vestsiden. Det er noe uklart om hvorvidt dette er en offentlig eller privat sitteplass. Det virker som stolene er blitt satt ut av Stock ettersom de står ved siden av et askebeger som det står Stock på (se bilde 8). Under observasjon har disse stolene flere ganger blitt brukt av folk som ikke er kunder hos Stock, som for eksempel folk som har røykepause en tidlig ettermiddag.

Søppel og søppelhåndtering: Stasjonsallmenningen er ryddig og fri for søppel. En fredags morgen ble det observert en mann med hørselsvern og uniform som gikk med kost og feiebrett. En sykkel som trolig har blitt frastjålet begge hjulene har stått i rommet under alle observasjonene uten å bli fjernet (fra august til oktober).

Symbolske objekter

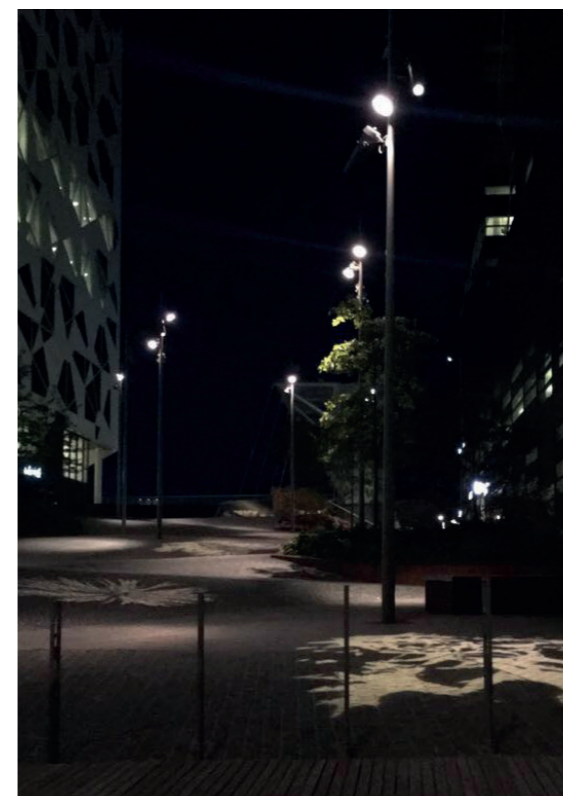
Det ble ikke observert graffiti eller reklameplakater i rommet. Arkitekturen i rommet kan oppfattes som symbolsk objekt, og skaper en egen atmosfære. Mange, kanskje spesielt turister, oppsøker området for å se arkitekturen.

Bilde 7: Hvite stoler utenfor restauranten Stock

Bilde 8: Ødelagt sykkel (bilde tatt september 2018)

Bilde 9: Spotbelysning og lyskunst i Stasjonsallmenningen (bilder tatt september 2018)

Bilde 10: Søppelhåndtering (bilde tatt september 2018)

Grad av regulering

Stasjonsallmenningen ble utformet av Bjørvika Utvikling under deres eierskap, før det ble overlevert til Oslo kommune i desember 2014. Nå er Oslo kommunes Eiendoms- og fornyelsesetat eiendomsforvalter, mens Bymiljøetaten har ansvaret for driften (Bjørvika Utvikling, 2014).

Rommet er offentlig tilgjengelig, og har stort sett en offentlig funksjon. Det finnes en restaurant og en kafé med uteservering i rommet. Her er bruken semioffentlig – man må kjøpe noe for å få tilgang til å bruke akkurat disse delene av rommet.

Rommet er veldig åpent. Det er tilgjengelig fra sør og nord. Ingen vegger eller porter hindrer for inngang. Det finnes ingen skilt som regulerer bruk eller tilgang. Det ble ikke observert vektere i rommet. En vokter ble observert i Deloitte-bygget under en kveldsobservasjon.

Bruk

Stasjonsallmenningen blir først og fremst brukt som gjennomfartsåre. De fleste går bare gjennom rommet. De har ingenting spesielt fore der. De som oppholder seg i rommet er hovedsakelig de som jobber i de to kontorbyggene på hver sin side av rommet. Turister er en annen gruppe som oppsøker rommet. Disse stopper ofte opp for å ta bilder av rommet og arkitekturen. Jeg vil presentere funnene ved å gå gjennom bruken av rommet til ulike tider av døgnet.

Morgen: Mange bruker Stasjonsallmenningen som gjennomfartsåre. Det går folk i begge retninger. Svært mange busser stopper på Bjørvika holdeplass like ved Stasjonsallmenningen. Bussene er fulle, og de tømmes av folk på Bjørvika holdeplass (se bilde 12). En del av de som går av bussene går gjerne gjennom Stasjonsallmenningen. Andre skal til Deloitte-bygget og DEG16. Det er mye trafikk inn og ut av Åpent bakeri, men ingen som sitter ute, slik som de gjør på morgenene i Smalgangen. Det var ikke kaldt under observasjon (ca. 15 grader), men litt vind. Dette kan være en grunn til at ingen ønsker å sitte ute. Andre grunner til at folk ikke ønsker å sitte ute kan være fordi det er fint og god plass inne på kafeen, at det er en del støy ute – både fra trafikken og fra bygningsarbeid, eller kanskje fordi det ikke er skjer så mye spennende i rommet, og at det derfor ikke er appellerende å sitte ute.

Det er lite nytt å notere ettersom det er de samme folkene og de samme situasjonene som skjer igjen og igjen. Bussene kommer, mengder med folk stiger av. Mange av de skal inn i de to bygningene. Andre skal opp til Akrobaten. Det er hovedsakelig samme aldersgrupper – 30-60 år. Mange i dress og finkledd, men ikke alle. Ingen stopper opp for å oppholde seg i rommet.

Feltnotat: Fredag, 08:01

Bilde 11: Her står fire-fem busser i kø på Dronning Eufemias gate. Den bakerste bussen på bildet slipper av folk ved inngangen til Stasjonsallmenningen – dette er flere busslengder fra selve holdeplassen (bilde tatt september 2018)

Ettermiddag: På ettermiddagen er det fortsatt stor gjennomfart gjennom Stasjonsallmenningen. En god del av gjennomfarten gjennom rommet blir gjort på sykkel. Stasjonsallmenningen er en del av Oslo kommunes sykkelruter, og karakteriseres som en gang- og sykkelvei (Oslo kommune & Statens vegvesen, 2018). Det er noen som oppholder seg i rommet. Av disse er de fleste kontorarbeidere som tar seg en røykepause. Da brukes benkene, og oppholdet i rommet er ofte kortvarig, selv om det finnes unntak:

En dresskledd mann røyker og tar en telefon utenfor DEG16. Åtte minutter senere stumper han røyken i et askebeger. Han blir stående ved askebegeret og snakke videre i telefonen. Det tar ikke lang tid før han tenner opp en ny røyk igjen.

Feltnotat: Mandag, 13:46

De få som har lengre opphold i rommet er de som sitter på uteserveringene. Turister er en annen gruppe som oppholder seg i rommet. Disse oppholdene er kortvarige, og er som regel forbundet med å fotografere og å se seg rundt. De stopper ofte opp, og bruker lang tid på å gå gjennom rommet. Bjørvika Utvikling ønsket å utforme et rom som i seg selv var en attraksjon (Bjørvika Infrastruktur, 2007b, s. 34). Ut fra observasjonene kan det virke som de har fått til det – mange oppsøker rommet for å se på arkitekturen:

Et par sykler nedover rommet da en av dem sier: «Dette var litt sånn fancy opplegg»

Feltnotat: Lørdag, 15:27

Kveld: På kvelden er det mange færre folk i rommet. Det er noe gjennomfart, men mye mindre enn på dagtid. Rommet er helt tomt ved noen anledninger. Under observasjon en fredagskveld var de fleste som gikk gjennom rommet festkledde og bar på dagligvareposer eller Vinmonopoletposer. Under observasjon sto tre menn utenfor Stock, og hadde en røykepause fra det som trolig var et større middagsselskap. Disse var høylytte, og tok derfor mye plass i rommet. Klokket 20:00 låser en venter hovedinngangen på Deloitte-bygningen. Ingen stopper opp for å oppholde seg i rommet, bortsett fra de tre mennene som røyker utenfor Stock.

Natt: Svært få mennesker på natta. Fortsatt bruker noen rommet til gjennomgang. Det er mørkt, og langt mellom hver gang det kommer folk. Ingen oppholder seg i kontorbygningene, men det er fortsatt et par-tre opptatte bord inne på Stock. Under observasjon natt til søndag gikk tre unge menn i 20-årene bak meg på Akrobaten mot Stasjonsallmenningen. Vi gikk i ca. samme tempo (ganske sakte) over broa og ned i Stasjonsallmenningen. Jeg bestemte meg for å ikke sette meg på en av benkene, da jeg tenkte at det ville virke rart. I stedet gikk jeg gjennom hele rommet, med en tanke om at de tre mennene skulle gjøre det samme. Jeg tenkte at jeg kunne gå opp igjen i rommet for å sette meg etterpå. Det viste seg imidlertid at de tre satte seg på en av benkene. De ble sittende i rommet i hvert fall 20 minutter og mest sannsynlig lenger. Jeg så ikke hva de gjorde i rommet, da jeg ikke ønsket å tiltrekke meg oppmerksomhet med å kikke for mye. Det var overraskende for meg at noen oppholdt seg i rommet på nattetid, ettersom det var så få mennesker i rommet under kveldsobservasjon.

Interaksjon

Det finnes små og store fellesskap i Stasjonsallmenningen. Både de store og de små er først og fremst knyttet til de som har sin arbeidsplass ved rommet. De små fellesskapene finnes blant de som tar røyke- og lunsjpauser sammen i rommet. Det finnes også små fellesskap blant de som går sammen gjennom rommet, og blant de som bruker benkene til tross for at de ikke arbeider i området. Det største fellesskapet er mellom alle de som arbeider der, og som kan kjenne seg igjen i hverandre, til tross for at de ikke kjenner hverandre. Dette kan for andre kanskje oppleves som en form for eksklusivitet, hvor de som ikke passer inn ses på som out-of-place.

Graden av åpenhet virker å være liten. Ingen samtaler mellom fremmede ble observert. Under min tid som observatør fikk jeg to smil, og en henvendelse. Henvendelsen var ei dame som lurte på hva klokka var. For det meste fikk jeg enten skeptiske blikk, eller så ble jeg ikke lagt merke til.

6.3 Oppsummering

Her presenteres en kort oppsummering av offentligheten i Stasjonsallmenningen. Rommet er sentralt plassert i byen, og fungerer først og fremst som en gjennomfartsåre. Det stemmer overens med ønskene og målene som ble gitt for rommet. Det skulle bli et dynamisk rom med stor grad av bevegelse og gjennomstrømming. «Et rom som eksisterer gjennom folkene som farer forbi, kjøper kaffe, snakker i mobilen, venter på noen, venter på toget osv.» (Gehl Architects, 2005, s. 9, min oversettelse).

Det er vindfullt i Stasjonsallmenningen, og rommet har sol visse tider av døgnet. Det har mange gratis sitteplasser. Rommet er offentlig eid, og har ingen synlig regulering av bruk eller tilgang. Rommet har en arkitektur som gir en eksklusiv følelse.

Den nordlige delen av Stasjonsallmenningen, som er studieobjekt i denne oppgaven, er omkranset av kontorvirksomhet. Dette gjør at bruken av rommet blir deretter. Rommet er relativt tomt utenfor kontorenes arbeidstid. Gehl Architects har utformet byromsprogram for alle allmenningene i Bjørvika. I byromsprogrammet for Stasjonsallmenningen uttrykkes det bekymring for at allmenningen kun huser kontorer, og at dette vil kunne føre til at rommet blir monofunksjonelt, og oppleves dødt og utrygt (Gehl Architects, 2005, s. 12). Opplevelsene av rommet under observasjon på kvelds- og nattestid viste at disse bekymringene var berettigede: det var tomt, mørkt og jeg fikk en følelse av at det var unaturlig å oppholde seg i rommet.

Ukomfortabelt å finne et sted å sitte/stå fordi det føles unormalt og out-of-place å skulle «henge» i rommet uten mål og mening. Setter meg etter hvert på den benken som er nest høyest opp i rommet. Prøver å se ut som jeg venter på noen.

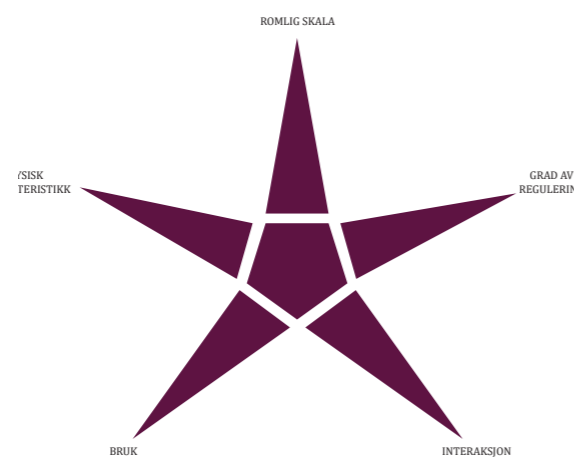
Feltnotat: Fredag, 19:43

Det finnes ingen grunner til å oppholde seg i rommet på kvelds- og nattestid, bortsett fra om man venter på noen, eller er besøkende på restauranten Stock – det eneste kommersielle tilbudet som er åpent.

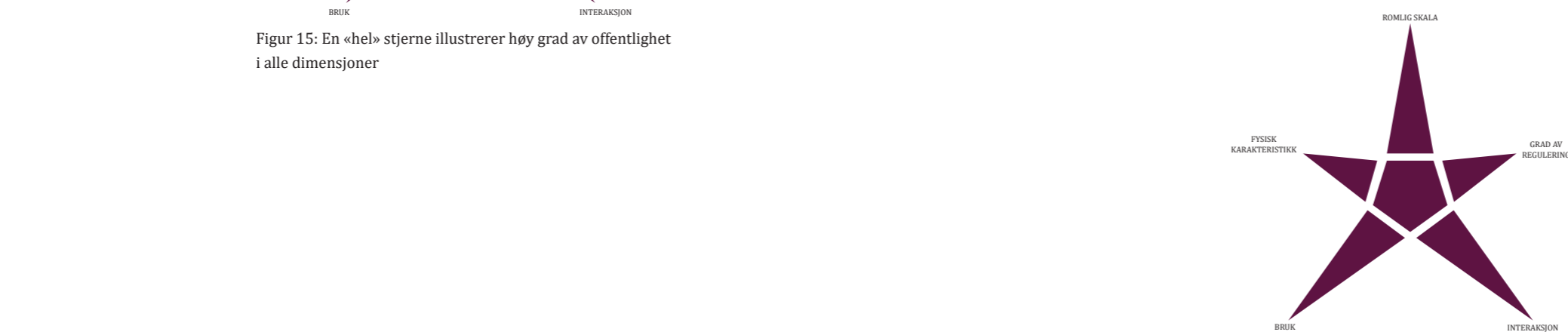
Brukerne av rommet er i all hovedsak mellom 20-60 år, lyse i huden, og pent kledde. Det er få barn, eldre og mennesker med ikke-vestlig bakgrunn. Det ble ikke observert noen tiggere eller folk som samlet inn flasker i søppelbøttene. Området føles litt som et business district, noe som kanskje kan få enkelte grupper og mennesker til å føle seg out-of-place (Cresswell, 2004, s. 102-103). Det oppleves ikke som et rom man oppsøker for å oppholde seg i, og observasjonene viser at det er det heller ikke.

6.4 Stjernemodell av offentlighet

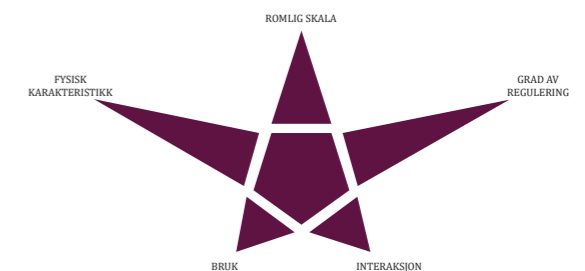
Dette kapitlet illustrerer offentligheten i de to rommene i en stjernemodell. Tabell 4 viser kjennetegn under hver dimensjon på en skala fra høy til lav grad av offentlighet. Dataene mine er ikke kvantitative, og det er vanskelig å gi tallscore på hvordan rommene gjør det under hver dimensjon. Jeg har likevel valgt å gi en score til de to rommene, ut fra hvordan de gjør det på indikatorene under hver av dimensjonene. Under har jeg lagd tre illustrasjoner basert på Varna og Tiesdell (2010) sin stjernemodell. Lange «armer» på stjernen illustrerer en høy offentlighetsscore, mens korte illustrerer en lav offentlighetsscore. En høy grad av offentlighet på alle dimensjoner vil utgjøre en «full» stjerne (se figur 15). Illustrasjonene er kun ment som en indikasjon på offentligheten ut fra de funnene som ble gjort under observasjon. Offentligheten i caseområdene vil aldri være konstant, men er avhengig av de ulike relasjonene i rommet. Disse relasjonene er i konstant endring (Tornaghi, 2014, s. 26).

Figur 15: En «hel» stjerne illustrerer høy grad av offentlighet i alle dimensjoner

Figur 16: Smalgangens offentlighets score i de fem dimensjonene

Figur 17: Stasjonsallmenningens offentlighets score i de fem dimensjonene

ROMLIG SKALA			
Sentralitet	Svært sentralt	-	Lite sentralt
Sammenkobling	Høy grad av sammenkobling med byen forøvrig	-	Lav grad av sammenkobling med byen for øvrig
FYSISK KARAKTERISTIKK			
Fysisk tilrettelegging	God utforming for alle – inkludert rullestolbrukere og synshemmede	Noe taktil merking og brukbart belegg	Ingen taktil merking eller slett belegg
Lyd og lukt	Lite støy og vond lukt	-	Mye støy og vond lukt
Visuell tilgjengelighet	Lett å se inn i rommet og finne det	-	Vanskelig å se inn i rommet og finne det
Komfort	Mange bestanddeler som sørger for komfort, tilgjengelighet og mulighet for deltakelse	Noen bestanddeler	Mangler bestanddeler som sørger for komfort, tilgjengelighet og mulighet for deltakelse
GRAD AV REGULERING			
Eierskap	Offentlig	Offentlig-privat samarbeid	Privat
Offentlig funksjon	Offentlig	Semioffentlig	Privat
Kontrollfunksjoner (regulering av bruk og tilgang)	For å beskytte friheten og mulighetene til borgerne	-	For å beskytte interessene til sterke kommersielle interesser
BRUK	Folk fra mange sosiale grupper bruker rommet	-	Folk fra få sosiale grupper bruker rommet
INTERAKSJON			
Åpenhet	Stor grad av åpenhet mot fremmede i rommet	-	Liten grad av åpenhet mot fremmede i rommet

Tabell 4: Kjennetegn av under hver indikator på en skala fra høy til lav offentlighetsgrad

KAPITTEL 7 SAMMENKOBLING SOM MÅL FOR OFFENTLIGE ROM

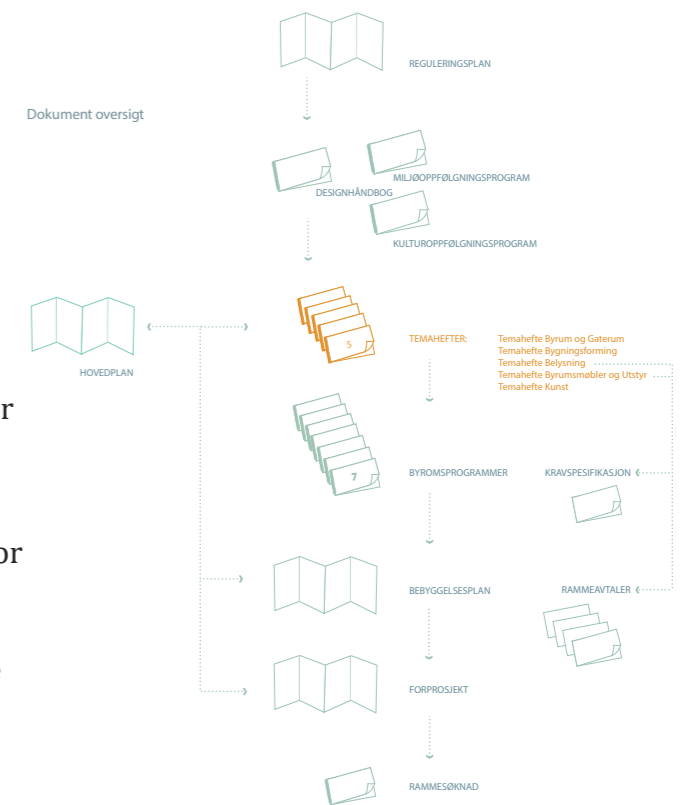
Underproblemstilling 4: *Hvilke mål har Oslo kommune og utbyggere for sammenkoblingen mellom offentlige rom generelt, og mellom delbydelene Grønland og Bispevika spesielt?*

Dette kapitlet undersøker hvilke mål Oslo kommune har for sammenkobling mellom offentlige rom, og videre hvilke mål som har blitt satt for sammenkoblingen mellom delbydelene Grønland og Bispevika. Det empiriske grunnlaget for kapitlet vil være dokumentanalyse av kommunens planer, spesielt kommunedelplan for torg og møteplasser og kommuneplanens samfunnsdel. Dokumentanalysen vil også studere ulike dokumenter fra Bjørvika Utvikling om utforming, ønsker og mål for Bjørvika-prosjektet.

Bjørvika-utbyggingen er et samarbeidsprosjekt mellom private og offentlige aktører, hvor de blant annet samarbeider om utbyggingen av de offentlige rommene – allmenningene – for å sikre et helhetlig område. Dette gjøres gjennom aksjeselskapet Bjørvika Infrastruktur, et selskap som har inngått en utbyggingsavtale med Oslo kommune. Avtalen danner grunnlaget for utviklingen av området. Bjørvika Infrastruktur er datterselskapet til Bjørvika Utvikling AS, som eies av grunneierne i Bjørvika: HAV Eiendom AS og Oslo S Utvikling AS. Hav Eiendom er eiendomsselskapet til Oslo Havn. Oslo S Utvikling er et eiendomsselskap som utviklet Operakvarteret i Bjørvika. De er eid av ROM eiendom, Entra og Linstow. Bjørvika Utvikling har laget tre bærekraftsprogrammer som vedlegg til reguleringsplanen for området (Bjørvika Utvikling, u.å.-c). Disse inkluderer et miljøoppfølgingsprogram (OMOP), et kulturoppfølgingsprogram (KOP) og en designhåndbok (DHB). OMOP gir retningslinjer som skal bidra til en miljørettet utvikling. KOP skal sikre at Bjørvika får en tydelig kulturprofil. DHB gir retningslinjer for utforming av utearealer, kaifront, gater og bygninger, og samspill mellom disse. Det samlede navnet for de tre programmene er *Bærekraft i Bjørvika*. De er ikke juridisk bindende, men fungerer retningsgivende for utbyggere (Bjørvika Utvikling, 2012, s. 7).

Bjørvika Infrastruktur og Oslo kommune arrangerte en internasjonal arkitektkonkurranse om designkrav og funksjoner for byrommene. Vinnerforslaget ble «Nyt byliv» ved SLA Landskapsarkitekter og Gehl Architects (Habhab, 2013, s. 77). Disse har videreutviklet byromsprogram for hver av allmenningene, samt temahefter som skal være til hjelp og inspirasjon for utviklere og arkitekter (Bjørvika Infrastruktur, 2007b, s. 3). Se figur 18 for utfyllende dokumentoversikt.

Jeg ønsker å starte med en redegjørelse av byutviklingstrender i Oslo, for å gi en kontekstuell forståelse av hvordan beslutninger om offentlige rom tas.

Figur 18: Oversikt over vedlegg til reguleringsplanen i Bjørvika (Bjørvika Infrastruktur, 2007a, s. 4)

7.1 Byutviklingstrender i Oslo

I norsk byutvikling er samarbeidet mellom offentlige og private aktører avgjørende. Tidligere har det vært myndighetene som har gjennomført planer i samarbeid med private aktører, men det skjedde et skifte i løpet av 1980-tallet. Plan- og bygningsloven av 1985 åpnet for at private aktører selv kunne lage forslag til reguleringsplaner. Det har ført til at nesten alle detaljreguleringer i de store byene er privatinnsendte planer. I Oslo var 82 prosent av alle vedtatte reguleringsplaner i 2007 private planforslag (Falleth, Hanssen, & Saglie, 2008, s. 22). Nå er rollen til kommunen først og fremst «å sette rammer for markedsaktørene» (Saglie et al., 2015, s. 30). Det er markedet og utbyggere som i hovedsak realiserer de målene og visjonene som de politiske organene setter for byutviklingen (Nordahl, 2015, s. 61).

Bjørvika er et eksempel på et transformasjonsprosjekt som skjer under den tredje bølgen av byfornyelse. I denne bølgen er offentlig-privat samarbeid viktig for å kunne nå hovedmålet om økonomisk vekst. Resultatet er en byutvikling med store, dyre og symbolske prosjekter (Smith, 2002, s. 441). Bengt Andersen og Per Gunnar Røe (2017b, s. 305) peker på rollen arkitekturen spiller i den tredje bølgen av byfornyelse. Arkitekter

er aktører med mye makt og innflytelse. De utformer byens fysiske strukturer, og dette har stor innflytelse på de sosiale strukturene i et område.

7.2 Utvikling og planlegging av Oslos offentlige rom

Et av de viktigste styringsdokumentet som omhandler kvaliteten på offentlige rom i Oslo er *Kommunedelplan (KDP) for torg og møteplasser* – en temaplan for allment tilgjengelige uterom i Oslos byggesone, med unntak av sentrumsområdet omtrent innenfor Ring 1. Caseområdene i denne oppgaven ligger innenfor KDPens styringsområde. Planen er et verktøy forankret i plan- og bygningslovens §11-1. Hovedmålet i planen er å «tilrettelegge for etablering av nye og videreutvikling av eksisterende torg og møteplasser for hele Oslos byggesone utenom sentrumsområdet, og slik at det i hver bydel over en femårsperiode kan utvikles en lokal møteplass, lett tilgjengelig for beboerne» (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 6). Oslo kommune har satt krav til at minst fem prosent av utbyggingsarealet i store prosjekter skal settes av til offentlige rom (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 10).

Offentlig-privat samarbeid er viktig i planleggingen av offentlige rom. Et delmål i KDP for torg og møteplasser er å «gi et styringsverktøy som sikrer attraktive torg og møteplasser gjennom kommunens behandling av private reguleringsforslag og byggesaker», og videre å legge til rette for et godt samarbeid med både offentlige og private instanser for å utvikle allment tilgjengelige møteplasser (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 6). Stasjonsallmenningen er et eksempel på et rom utviklet i offentlig-privat samarbeid. Utbyggere og arkitekter har stått for utforming og gjennomføring, for så å overgi rommet til Oslo kommune da det ble ferdigstilt (Bjørsvika Utvikling, 2014).

Betydningen av offentlige rom som sosial møteplass trekkes frem som viktig. Spesielt viktig er det å ha møteplasser hvor ulike mennesker kan samles, i en tid hvor det kulturelle og etniske mangfoldet er større enn det har vært tidligere (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 3). Et delmål i KDP for torg og møteplasser er å gi rom til et mangfoldig og flerkulturelt byliv, ved å ha møteplasser som gir rom for ulike aktiviteter og brukergrupper. De offentlige rommene skal være allment tilgjengelige. Møteplassene skal ha en sosial og integrerende rolle, og tiltak som forhindrer eller reduserer mulighetene for dette skal unngås (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 6, 8). I multietniske byområder er det «særskilt behov» for varierte byrom for å tilrettelegge for flere

grupper på samme sted. Grønland trekkes fram som «et særskilt intensivt, flerkulturelt byområde, attraktivt for hele regionen. Byområdets særskilte multietniske urbanitet og spesialiserte handel gir tilhørighet for mange» (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 32).

Bylivsundersøkelsen for Oslo sentrum er en rapport som kartlegger hvordan innbyggerne bruker sentrum, hvor de beveger seg i sentrum og hvordan de opplever ulike deler av sentrum. I bylivsundersøkelsen hevdes det at «økt opphold og økt trivsel medfører økt omsetning for kultur- og næringsliv, som igjen er grunnlaget for investering i ytterligere utvidelse av det kommersielle, kulturelle og rekreative tilbudet i sentrum» (Gehl Architects, 2014, s. 3). Økt omsetning ses på som et gode, blant annet for det kulturelle tilbudet. Bergsli (2005) mener det ikke er de kulturelle hensynene som hovedsakelig ligger til grunn i byutviklingen, men å gjøre områder attraktive for å oppnå økt økonomisk vekst og en konkurransedyktig by.

Jeg vil videre i kapittelet redegjøre for kommunens overordnede visjoner og mål for sammenkobling av offentlige rom, for så å se på det offentlig-private samarbeidets ønsker for sammenkobling mellom Bjørsvika og Grønland.

7.3 Visjoner for Bjørsvika

Bjørsvika-utbyggingen er et eksempel på offentlig-privat samarbeid. I dette delkapittelet ønsker jeg å redegjøre for noen av Oslo kommunes og Bjørsvika Utviklings visjoner for Bjørsvika. De overordnede visjonene til Bjørsvika Utvikling er å gjøre Bjørsvika til storbyens hjerte, at Bjørsvika skal gjenoppstå som Oslos naturlige sentrum, og at det skal skapes varig lønnsom byutvikling gjennom fokus på mennesker, kultur, arkitektur og teknologi (Bjørsvika Utvikling, u.å.-c)

For Oslo kommune var det et politisk mål at Bjørsvika-utviklingen skulle være et sosialt blandet område (Andersen & Røe, 2017b, s. 306). Dette er i tråd med kommuneplanens samfunnsdel hvor det vektlegges at det er viktig å unngå fremveksten av en segregert by (Oslo kommune, 2015, s. 26). KOP følger samme linje og stadfester at dersom Bjørsvika skal være levedyktig over tid, er det viktig at det utvikles «til en variert bydel med et levende byliv og mangfoldig kulturtilbud for brede brukergrupper» (Bjørsvika Utvikling, 2003b, s. 11). For å sikre et sosialt heterogent område ønsket bystyret

opprinnelig ti prosent boligsosiale løsninger, men utbyggerne klarte å presse dette ned til fem prosent. Utbyggerne fikk videre bestemme hva slags løsninger dette skulle dreie seg om, og endte på studentboliger (Andersen & Røe, 2017b, s. 310). Studenter har ofte lavere inntekt enn andre, men den økonomiske situasjonen er ofte kortvarig. Tilrettelegging for studenter vil trolig ikke gi en sosioøkonomisk og etnisk blandet befolknings sammensetning til området. Her vinner økonomiske interesser frem over sosiale behov og politiske ønsker, og Bjørvika får som konsekvens mest sannsynlig en mer homogen innbyggersammensetning enn det som opprinnelig var ønsket.

En av grunnene til at det ble tatt initiativ til KOP var den økte privatiseringen av offentlige rom: «En økende tendens til privatisering av offentlige rom hvor det er begrenset med liv og aktivitet for et begrenset antall brukergrupper, må unngås» (Bjørvika Utvikling, 2003b, s. 4). Privatisering av offentlige rom blir altså sett på som problematisk også for utbyggere.

En annen grunn til at det ble tatt initiativ til programmet var at kultur har blitt en viktig faktor i konkurransen mellom byer, og en satsning på dette er derfor viktig for utviklingen av byens merkevare. Merkevaren skal sikre et varig fundament for økonomisk vekst og utvikling, noe som trekkes frem som viktig for å synliggjøre byen. «Merkevaren skal også bidra til å skape preferanser. For Bjørvika vil dette bety at både beboere, næringsliv og besøkende/turister skal foretrekke og velge denne bydelen på grunn av bestemte kvaliteter» (Bjørvika Utvikling, 2003b, s. 11). Arkitektur er et virkemiddel som ofte brukes for å skape en kulturell profil til områder. Arkitekturen og designet av monumentalbygg, offentlige rom, belysning og lignende kan være viktig å tiltrekke mennesker og besøkende (Bjørvika Utvikling, 2003b, s. 12).

For Oslo kommune er det viktig å ha en stor verdiskaping og internasjonal konkurransekraft. Kultur brukes som et virkemiddel for å oppnå dette. I denne forbindelse trekkes Bjørvika-utbyggingen frem som et eksempel på et område som huser mange kultur- og kunnskapsinstitusjoner som Munch-museet, Operaen og nye Deichmanske hovedbibliotek (Oslo kommune, 2015, s. 16). Kulturopplevelser er ett av flere elementer som trekkes frem som viktig for å gjøre Osloregionen attraktiv og bedre kjent som besøksmål (Oslo kommune, 2015, s. 17).

Miljø er også et viktig satsningsområde for Bjørvika Utvikling. På samme måte som de bruker kultur, bruker utviklerne også miljø for å profilere området:

Utvikling av den nye bydelen vil gi stor mulighet til verdiskaping og profilering av Oslo generelt og Bjørvika spesielt i mange år fremover. Miljøambisjonene representerer med andre ord også en potensiell inntekt i vid forstand. Å få realisert dette potensiale i størst mulig grad inngår derfor som en naturlig del av ambisjonen. (Bjørvika Utvikling, 2012, s. 10)

Bjørvika Utvikling vil altså være et foregangsområde for miljømessig bærekraftig utvikling, men også bruke miljøprofilen som et middel for å oppnå økonomisk vekst. Ifølge Røe (2015, s. 51) kan en satsning på miljø gi en konkurransefordel i kampen om oppmerksomhet, kapital, turisme og mobil kunnskapsintensiv arbeidskraft.

For å oppsummere, både Oslo kommune og Bjørvika Utvikling ønsker økonomisk vekst og en konkurransedyktig by. Bjørvika Utvikling håper å oppnå dette ved å skape en tydelig kultur- og miljøprofil. Utbyggere, planleggere og arkitekter er aktører som gjennom visjoner og design skaper forestillinger om hva slags type sted Bjørvika skal være. Dette er et eksempel på Lefebvres konsept om *rommets representasjoner* som skapes av makthavende aktører (Lefebvre, 1991/1974, s. 38-39). Visjonene skapes i en kontekst av internasjonal konkurranse, hvor arkitekturen brukes for å skape attraktive bilder og forestillinger om området (Ellefsen, 2005, s. 77).

7.4 Kommunens mål for sammenkobling

Ifølge Børrud og Røsnes (2016, s. 51-52) må ny byutvikling tilpasses, og forholde seg til det som allerede eksisterer. KDP for torg og møteplasser trekker frem viktigheten av å ta vare på, og videreføre, eksisterende steders identitet (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 31).

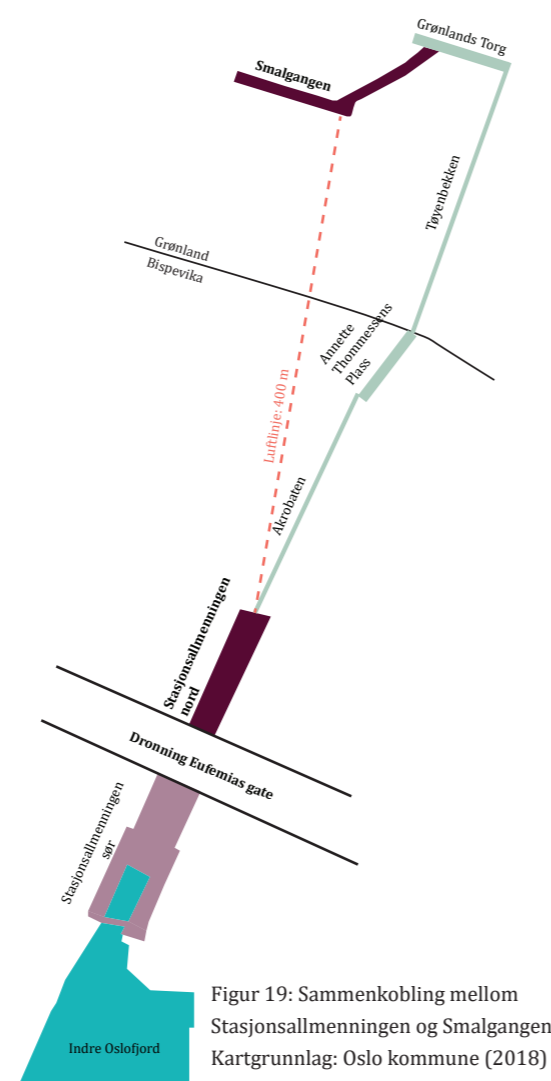
Storskala utbygginger, slik som den i Bjørvika, kan «... redusere tilgjengeligheten i byen dersom de ikke gir rom for et nett av byrom og forbindelser som knytter seg til den eksisterende byen» (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 37). Et av delmålene i KDP for torg og møteplasser er å «sørge for en god sammenhengende struktur av de ulike typene torg og møteplasser både for den tette byen og i ytre by» (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 6). For å få til en slik struktur må man ha noe som binder rommene sammen.

I planen defineres «overordnet forbindelse» som overordnede veier som skaper forbindelseslinjer mellom byens offentlige rom. Disse skal sammen utgjøre et nett av torg og møteplasser i byen. Forbindelsene skal være trygge, vakre, innbydende, sammenhengende og gangbaserte (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 12).

7.5 Mål for sammenkobling mellom Grønland og Bispevika

Under planleggingen av Bjørvika ble det fastslått at det nye området skulle gi bydelene i indre øst en ny tilgang til fjorden og vannet. Utbyggingen skulle også tilføre nabobydelene nye kvaliteter (Andersen & Røe, 2017b, s. 310; Habhab, 2013, s. 46). Dette delkapittelet vil redegjøre for hvilke mål som ble satt for å oppnå dette, og spesielt hvilke mål som ble satt for sammenkoblingen mellom Bispevika og Grønland. Hovedfunksjonen til Stasjonsallmenningen er å være et forbindelsesrom mellom Bjørvika og byen bak (Gehl Architects, 2005, s. 17). Allmenningen skal gi «gangforbindelse fra Grønland til fjorden med kollektiv knutepunkt [...]» (Bjørvika Utvikling, 2003a, s. 20).

Figur 19 viser gatene, rommene og broa som binder Stasjonsallmenningen og Smalgangen sammen, samt delbydelsgrensen. Det er ca. 400 m i luftlinje mellom dem, og ca. 550 m å gå dersom man går den veien som er skissert med blått på figuren. Det tar 6-7 minutter å gå mellom rommene.

Figur 19: Sammenkobling mellom Stasjonsallmenningen og Smalgangen. Kartgrunnlag: Oslo kommune (2018)

I hennes mastergradsavhandling intervjuet Hannah Eline Ander en bydelspolitiker i Gamle Oslo. Vedkommende politiker mente at Grønland har

[...] noen kvaliteter som er veldig positive, tenker i alle fall jeg. Som en rett og slett ikke finner så mange andre steder i landet her, og som egentlig ganske mange streber etter å få. Veldig mange ønsker jo å ha folk som henger ute i offentlige rom, som står og snakker sammen og tar en kaffe eller sitter på fortauet og på benker – det har jo noe litt sånn metropolsk over seg. Noen sånne kvaliteter som jeg tror det er veldig viktig å ta vare på, og ikke skape områder som fordriver det vekk (Andersen & Ander, 2018, s. 39-40).

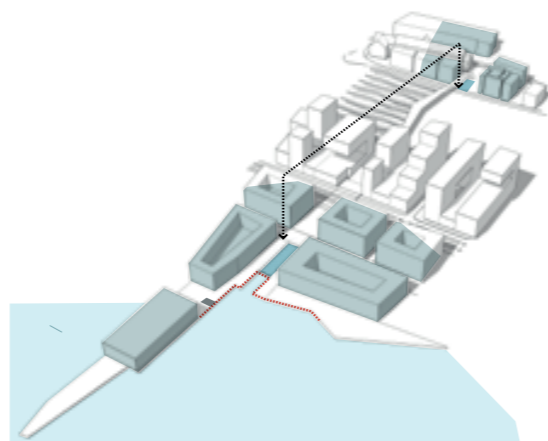
Bjørvika Utvikling er av de som ønsker slike kvaliteter som bydelspolitikeren peker på. Et av temaheftene under DHB handler om *byrom og gaterom*, og omfatter utformingen av allmenningene, havnepromenaden og gaterom. Her beskrives Stasjonsallmenningen som en forbindelseslinje mellom Grønland, Oslo Sentralbanestasjon, Barcode og Bispevika – områder som omtales meget aktive deler av byen (Bjørvika Infrastruktur, 2007b, s. 16). I *byromsprogrammet for Stasjonsallmenningen* fastslås det at hver allmenning i Bjørvika skal relateres til identiteten til den bydelen de kobler seg til. Dette skal gjøres for å skape et mangfoldig byliv med ulike funksjoner og aktiviteter, slik at Bjørvika-området samlet kan tilby attraktive tilbud for alle interesse- og aldersgrupper (Gehl Architects, 2005, s. 4). Stasjonsallmenningen kobler seg til delbydel Grønland, og planene skal derfor utformes på en slik måte at rommet relateres til Grønlands identitet.

Fysisk sammenkobling

Stasjonsallmenningens hovedfunksjon vil være å skape et forbindelsesrom mellom Bjørvika og byen bak (Gehl Architects, 2005, s. 17). Dette kan forstås som en målsetting om å *fysisk* binde sammen de to områdene. Byromsprogrammet for allmenningen inneholder en rekke forslag til fysiske elementer som kan bedre sammenkoblingen mellom Bjørvika og Grønland. For det første foreslås det at belegningen på bakkeplan bør være lik gjennom hele allmenningen, samt på broa og på Annette Thommessens plass. Dette for å skape et gjennomgående karaktertrekk som gir en opplevelse av et sammenhengende byrom. Dette forslaget er ikke blitt fulgt da belegget på broa og Annette Thommessens plass er et annet enn den mørke belegningssteinen i allmenningen.

Strategien bak byrommene i Bjørvika var at hver allmenning skulle relateres til vann, og gis hver sin vanntilstand, hvorpå Stasjonsallmenningen ble tildelt damp. Tanken er at vannet kan brukes som et gjentakende element, og på denne måten koble sammen områder (se figur 20). Det er heller ikke blitt fulgt opp, da det ikke er lagt et vannelement på nordsiden av bora, slik det blir illustrert under.

For at skape en sammenheng i Stasjonsallmenningen anbefales det at vandelementet bliver et gjennomgående og genkjennt element der giver en særegen karakter.

Figur 20: Gehl Architects ønsker å skape sammenheng ved bruk av vann. Figur basert på Gehl Architects (2005, s. 5)

Tøyenbekken på Grønland brukes som historisk referanse til vannet, og som en fortelling om fortiden (Gehl Architects, 2005, s. 5, 8). Bekken er i dag lagt i rør under bakken, og har gitt navn til en gate. Det er en trend at transformasjonsprosjekter skal inneholde elementer fra det tradisjonelle nabolaget, mens de samtidig skal være arkitektonisk utforskende (Bergsli, 2005, s. 94). Det å knytte lokalhistorie og stedlige karaktertrekk til offentlige rom er et uttalt ønske fra Oslo kommune (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 8-9). Gehl Architects bruker fysiske elementer fra byen bak – Grønland – for å legitimere designvalgene gjort i utforming av arkitektur i allmenningen. Her blandes den lokale historien med en global utviklingstrend.

Bilde 12: Annette Thommessens plass (Bjørbekk & Lindheim, u.å. <http://www.landskapsarkitektur.no/data/prosjekter/annette-thommessens-plass?preview=3>)

Sosial sammenkobling

Det står nesten ingenting om mål for hvordan å skape en sosial sammenkobling mellom Grønland og Bjørvika, til tross for ambisjonen om at Stasjonsallmenningen skal være et bindeledd til fjorden for folk på Grønland:

Etableres Stasjonsallmenningen kvalitativt vil Oslo-fjorden blive lett tilgjengelig for de mange bydele nord for banelegemet og vi vil invitere flere besøkende til Bjørvika. Flere mennesker kan nyde de nyetablerte herlighetsverdier, og vi vil få en mere levende og attraktiv bydel. (Gehl Architects, 2005, s. 8).

I byromsprogrammet lister de opp hvem de tror kommer til å være brukere av Stasjonsallmenningen:

1. de som bor/arbeider/går på skole i området
2. de som har ærender i området: handler/møter mm.
3. de som bruker det til rekreasjon
4. de som skal på arrangementer

Det blir videre estimert at den klart største brukergruppen vil være kontorfolk, og at funksjonene i rommet derfor må dekke deres behov. Gehl Architects (2005, s. 23) mener det derfor er viktig at det etableres funksjoner ute i rommet, slik at kontorfolket kommer ut av bygningene og skaper liv i allmenningen. Det står ikke beskrevet hvordan de ønsker å trekke til seg andre brukergrupper, som for eksempel befolkningen på Grønland.

7.6 Oppsummering av empiriske funn

Del II av oppgaven har vist at delbydelene Bispevika/Lodalen og Grønland har store demografiske forskjeller, hvor Grønland scorer over bygjennomsnittet på fattige barnehusholdninger, antall kommunale boliger og innbyggere med lav utdanning. Lodalen scorer bedre enn bygjennomsnittet på de samme indikatorene.

Offentligheten i Smalgangen og Stasjonsallmenningen er svært forskjellig. Smalgangen har et mangfoldig byliv med mye aktivitet fra morgen til kveld. Stasjonsallmenningen har en del aktivitet på morgen og ettermiddag, men svært lite på kveldstid. Begge fungerer som gjennomfartsårer, men det er større muligheter for handel i Smalgangen. På natta er rommene på mange måter like. Noen bruker rommet som gjennomfartsåre. Disse går raskt og målrettet gjennom rommet. Et par-tre stykker «henger»/oppholder seg i rommet. I Smalgangen drev disse trolig narkotikasalg. Det er uvisst om det samme ble gjort i Stasjonsallmenningen.

Utbyggere og arkitekter ønsker gjerne at Stasjonsallmenningen skal koble seg til Grønland for å relatere seg til identiteten som finnes der, og på denne måten skape et mangfoldig byliv (Gehl Architects, 2005, s. 4). Et kulturelt mangfold og et aktivt byliv anses som positivt for økonomisk vekst og konkurransedyktighet. Det sies derimot ikke noe om hva som kjennetegner denne offentligheten de ønsker å tiltrekke seg, eller hvilke behov og ønsker de har for offentlige rom. Det er heller ikke lagt til rette for en heterogen innbyggermasse, ettersom de boligsosiale løsningene ikke er annet enn fem prosent studentboliger. Offentligheten som finnes på Grønland er velkomne som «besøkende» til Bjørvika, men får ikke selv en tilhørighet til området. En invitasjon til besøk kan være en insinuerende til at denne offentligheten ikke skal få bo eller bli i området, men at den skal kjenne sin besøkelsestid. Ut fra dette kan man påstå at det mangfoldige folkelivet på Grønland «brukes» for å skape et levende og attraktivt sted i Bjørvika.

KAPITTEL 8 UTFORDRINGER FOR SAMMENKOBLING MELLOM ROMMENE

Hovedproblemstilling: *Hvordan skiller offentligheten i Stasjonsallmenningen seg fra offentligheten i Smalgangen, og hvilke utfordringer gir dette for sammenkoblingen av rommene?*

Kapittel 4, 5 og 6 har redegjort for fysiske og sosiale forskjeller og likheter i offentligheten i de to caseområdene. Kapittel 7 har undersøkt hvilke mål og visjoner som er gitt for Bjørvika-utbyggingen, og for sammenkobling mellom caseområdene. Sammen danner funnene fra kapittel 4-7 grunnlaget for diskusjonen i dette kapitlet. Her ønsker jeg å finne svar på andre del av hovedproblemstillingen: [...] og hvilke utfordringer gir dette for sammenkoblingen av rommene? Observasjonsstudiet av Smalgangen og Stasjonsallmenningen har vist at det er stor forskjell i hvilken offentlighet som befinner seg på Grønland og i Bispevika, til tross for den fysiske nærheten mellom dem. Hva har det å si for sammenkoblingen mellom rommene? Hovedfokuset i diskusjonen vil være utfordringer knyttet til koblingen fra Grønland til Bjørvika, grunnet den klare målsetningen som ble satt for Bjørvika-utbyggingen: å knytte Grønland til fjorden.

Grønland → Mangfoldig byliv → Bjørvika

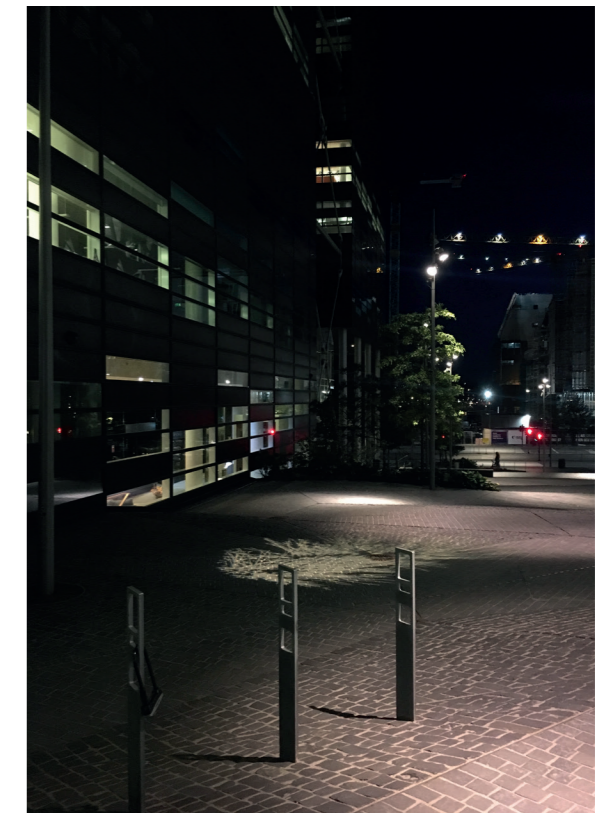
8.1 Aktive vs. tomme rom

Observasjonene viste at det er mer byliv, variert bruk og opphold i rommet i Smalgangen enn det er i Stasjonsallmenningen. Allmenningen er stort sett tom på kveldstid, og har få folk som oppholder seg der på dagtid. Ifølge William H. Whyte (1980, s. 12) er det ofte slik at noen rom er stappfulle, mens andre er nærmest tomme – også sentralt i indre by. Dette kan i noen tilfeller bli selvoppfyllende, ettersom steder med mange folk kan oppleves som tryggere enn steder hvor det nesten ikke er noen andre, jamfør Jane Jacobs' begrep «eyes on the street» (Jacobs, 2011/1961, s. 45). Det forklarer hvorfor mennesker fortsetter å oppsøke steder som er fulle av andre folk. I temaheftet om belysning viser Gehl Architects hvordan de kan skape et aktivt rom i Stasjonsallmenningen ved bruk av lys (se bilde 13). De mener rommet har potensiale til å bli Bjørvikas «Times Square», hvor belysningen eksempelvis kan være reklamebelysning av de servicetilbud som finnes i rommet. Bildet som Gehl Architects tegnet er et ganske annet enn hvordan rommet faktisk ser ut på kvelds- og nattetid i dag (se bilde 14).

Stasjonsallmenningen har altså ikke fått det metropolske- og storbypreget som arkitektene i utgangspunktet så for seg, men har i stedet blitt et tomt og mørkt rom på kveldstid. Jacobs (2011/1961, s. 74) mener at upersonlige gater skaper anonyme mennesker, og at dette ikke handler om estetisk kvalitet eller arkitektur. Det handler om hvilke tilbud stedet har, og hvordan mennesker bruker gaten i sitt hverdagsliv.

Bilde 13: Gehl Architects forslag til belysning i Stasjonsallmenningen (Bjørvika Infrastruktur, 2007a, s. 42)

Bilde 14: Stasjonsallmenningen klokka 20:02 i september

En av grunnene til at det ikke finnes byliv i Stasjonsallmenningen på samme måte som det gjør i Smalgangen, kan være fordi utbyggere og arkitekter ikke i tilstrekkelig grad har undersøkt hvilken offentlighet de ønsker å henvende seg til, eller hvilke behov disse har. Det var et mål at prosjektene i Bjørvika skulle bidra til sosial bærekraft, men det skjedde ikke i praksis. Stasjonsallmenningen skulle henvende seg til identiteten til Grønland for å oppnå mål om et mangfoldig liv i Bjørvika. Likevel har arkitekter og utbyggere hatt lite fokus på den lokalt eksisterende sosiale, kulturelle og økonomiske konteksten (Andersen & Røe, 2017b, s. 304). Ifølge Ruud og Søholt (2006, s. 58) brukes uterom oftere dersom befolkningen føler et eierforhold til omgivelsene. Med eierforhold menes ikke faktisk eierskap, men en mental tilknytning. Det er derfor viktig å «involvere beboere i lokalmiljøet om planene om opparbeiding/istandsetting av offentlige uterom i nærmiljøet» (Ruud & Søholt, 2006, s. 58). Røe (2015, s. 54) mener at de ansvarlige og dominerende aktørene i utviklingen av slike steder, som arkitekter, landskapsarkitekter

og ingeniører, ikke har kompetanse til å analysere sosiale implikasjoner. Disse aktørene forholder seg først og fremst til kundens ønsker og politiske vedtak. De følger retningslinjene til oppdraget som er gitt, men bidrar lite utover det.

8.2 Ekskluderende arkitektur: private interesser fremmes

Arkitekturen i Barcode og Stasjonsallmenningen kan i seg selv virke fremmedgjørende og kontrollerende for deler av befolkningen i Oslo. Den fremstår som eksklusiv og prestisjefylt. Det gjør at Barcode appellerer mer til ressurssterke deler av befolkningen enn til andre folk. I sin mastergradsavhandling har Anja Eileen Heringstad (2008) vist hvordan designet på Tjuvholmen bidrar til å ønske visse grupper velkommen, mens man samtidig viser hvem som ikke er velkomne. Det handler om objekter og uttrykk som bærer med seg en symbolsk mening. Denne symbolikken kan oppleves ekskluderende for noen, mens den for andre kan være inkluderende og forlokkende. Arkitekturen i Barcode kan sies å bære med seg en eksklusiv arkitektonisk symbolikk. Det underbygges i Andersen og Røe (2017b, s. 312) sin artikkel, hvor en av arkitektene bak Barcode uttaler at det var viktig for dem å se Barcode som en del av ikke-lokale prosesser, og at området skulle gjenkjennes som et symbol for globale urbaniseringsprosesser.

Arkitekturen er med på å gjøre Stasjonsallmenningen «selvregulerende». Det er lett å føle seg *out-of-place* (Cresswell, 2004), og man vil derfor enten 1) ikke oppholde seg i rommet, eller 2) ikke bruke det på andre måter enn det er designet for. Dette er en måte å privatisere det offentlige rommet på, hvor økonomisk vekst og konsum står som det viktigste målet. Sosiale hensyn og et mangfoldig byliv kommer i andre rekke. Flere arbeiderklassebeboere på Tøyen opplever Barcode som fremmedgjørende, ifølge Andersen og Røe (2017a, s. 91). Tøyen har mange demografiske likheter med Grønland (Oslo kommune, 2017a), og det er derfor nærliggende å tenke at det også på Grønland finnes folk som opplever det nye utbyggingsområdet som fremmedgjørende. Konsekvensen av den eksklusive symbolikken knyttet til den prestisjetunge arkitekturen er at rommet ikke oppleves som offentlig, og den blir derfor et hinder for et virkelig offentlig rom. En videre konsekvens kan være at beboerne i bydelen føler seg ignorert og tilsidesatt.

Planleggere, arkitekter og utbyggere har makten til å bestemme hvilken abstrakt identitet som skal tillegges i utformingen og planleggingen av rommet, og på denne måten bestemme *rommets representasjoner* (Lefebvre, 1991/1974). Den abstrakte bruken av damp som et identifiserende element for Stasjonsallmenningen er et eksempel på dette. Det står i kontrast til den *romlige praksis* – hverdagslivet i rommet. Hverdagspraksisen blir ofte ikke inkludert i planleggingen av rommet (Sæter & Ruud, 2005, s. 157).

8.3 Stasjonsallmenningen – et levd rom?

Kultur og arkitektur brukes som et middel for å stille sterkere i en global konkurranse om arbeidskraft, turister og kreative mennesker. Det kan være en indikasjon på at økonomisk vekst og internasjonal posisjonering er viktigere enn å imøtekomme lokale behov og ønsker. Målet om å knytte Stasjonsallmenningen til Grønland for å skape et aktivt byliv i rommet overkjøres av det strategiske målet om å skape økonomisk vekst. Beata Sirowy (2015, s. 205) mener at dagens nybygde offentlige rom ofte resulterer i pene, moderne og trygge arealer, men sjeldent i et virkelig offentlig rom – *et levd rom* (Lefebvre, 1991/1974) – hvor mennesker er med på å forme rommet gjennom utveksling av erfaringer og synspunkt. «Slike steder er aldri ferdig designet, men åpne for reforhandling» (Sirowy, 2015, s. 205). Massey (2005, s. 9) mener at rommet er under konstant konstruksjon, og at det derfor aldri blir ferdig. Det kan virke som Bjørvika Utvikling og Oslo kommune ønsker at Stasjonsallmenningen skal være et sted som ulike typer mennesker bruker og oppholder seg i, men samtidig har de designet et rom som er «ferdig». Det er et moderne, pent og tilsynelatende trygt rom, men hvorvidt det er et rom som grupper og individer kan gjøre til sitt eget ved bruk av egne synspunkt og forestillingsevne, er høyst usikkert. Ifølge Ruud og Søholt (2006, s. 50) er sosial trygghet viktig for at mennesker skal bruke utearealer. For å oppnå en sosial trygghet må man kunne identifisere seg med rommet, og oppleve en form for gjenkjennelse. Offentligheten i Smalgangen kjenner seg trolig ikke igjen i identiteten til Stasjonsallmenningen. Det samme gjelder omvendt: Brukerne av Stasjonsallmenningen kan føle seg utenfor i Smalgangen på grunn av mange «fremmede» (Ruud & Søholt, 2006, s. 51).

8.4 Uønskede konsekvenser for Grønland

Bjørvika-utbyggingen er et eksempel på byfornyelse under den tredje bølgen. Det er et stort og dyrt utbyggingsprosjekt som skjer på gamle industriområder i den historiske bykjernen. Ifølge Sæter og Ruud (2005, s. 44) er slike områder «[...] ofte atskilt fra de nærmeste boligområder, der arbeiderne har bodd. Disse innbyggerne har sjelden noen grunn til å besøke områdene i dag. Men "områdene besøker dem", utviklingen selv driver opp gentrifisering i omkringliggende områder». Det var et politisk mål å koble Grønland til fjorden og Bjørvika (Habhab, 2013, s. 45). Samtidig trekker kommunen frem gentrifisering som en uønsket konsekvens av fortettingen: «Gentrifisering og fortetting i indre bys mulitetniske bydeler har gitt økt konkurranse om bruken av uterommene» (Plan- og bygningsetaten, 2009, s. 32). Her står de politiske målsetningene i et motsetningsforhold til hverandre. På den ene siden ønskes et område som skal bidra til økt økonomisk vekst og som har en global arkitektursymbolikk. Stedet henvender seg derfor først og fremst til velstående mennesker. På en annen side finnes det ulike sosiale mål, som for eksempel å unngå gentrifisering av eksisterende områder i bydel Gamle Oslo.

8.5 Oppsummerende refleksjoner

For å få til en bedre sammenkobling mellom de to rommene, bør det legges til rette for en større diversitet av bruk, form og prisnivå i Stasjonsallmenningen og Barcode (Sirowy, 2015). Det er viktig at rom har forskjellige tilbud som bidrar til en økonomisk og sosial variasjon, i tillegg til en tilretteleggelse av varierte aktivitetstilbud (Børrud & Røsnes, 2016, s. 146). Det kan gjøres ved å avdekke hvilke behov og muligheter som eksisterer blant offentligheten på Grønland, og man bør derfor utføre sosiale og samfunnsfaglige analyser. Analysene bør kartlegge hvilke behov og ønsker innbyggerne har for offentlige rom. Her kan det være nyttig å studere den romlige praksisen som eksisterer i Smalgangen som utgangspunkt. Det vil gi en mulighet for å forstå den kontekstuelle offentligheten, og på denne måten få en dypere forståelse av problematikk knyttet til tilgjengelighet, bruk og det levde rom. Ifølge Per Gunnar Røe (i Langeland, 2017) kan fagfolk fra andre disipliner som for eksempel samfunnsgeografi og sosiologi bidra til å utarbeide arkitekturpolitikken slik at den inkluderer temaer som sosial eksklusjon og sosioromlig segregasjon.

En følelse av mental tilknytning til områder gir økt bruk av utearealer (Ruud & Søholt, 2006, s. 58). Derfor er det viktig å

hente fram lokal kunnskap om området på et tidlig stadium i planprosessen, samt brukernes tanker om bruk. Lokalkunnskap kan bidra til forståelse av hva det er behov for med utgangspunkt i en ny befolkningssammensetning, og ev gode erfaringer i området tidligere som kan få fram kvaliteter som ønskes ivaretatt (Ruud & Søholt, 2006, s. 58).

Funnene vil videre kunne hjelpe å utforme et offentlig rom med løsninger som den lokale sosiokulturelle befolkningen på Grønland ønsker og trenger. Det kan føre til at offentligheten i Smalgangen vil ha noe i Stasjonsallmenningen å gjøre.

Jeg ønsker til slutt å minne om at den søndre delen av Stasjonsallmenningen fortsatt ikke er ferdig utbygd. Det er heller ikke boligene eller de kommersielle tilbudene i den søndre delen. Det gjør at målet for å dra til Stasjonsallmenningen enda ikke er åpenbart. Et ferdig byrom og boligområde vil kunne endre offentligheten i Stasjonsallmenningen, og føre til en mer blandet bruk og høyere grad av interaksjon. Jeg vil likevel påstå at offentligheten i den nordlige delen av rommet trolig kommer til å være relativt lik den som er blitt presentert i denne oppgaven. Den delen vil fortsatt huse kontorbygg, ha mye vind, lite sol og få kommersielle tilbud av variert sort.

KAPITTEL 9 KONKLUSJON

Denne studien har undersøkt forskjeller i offentligheten i to caseområder. Det har blitt gjort ved bruk av en relasjonell tilnærming til offentlige rom. Videre har den redegjort for hvilke mål kommunen og utbyggere har for sammenkobling av offentlige rom.

Disse funnene danner utgangspunktet for diskusjonen i oppgaven, nemlig å svare på hovedproblemstillingen:

Hvordan skiller offentligheten i Stasjonsallmenningen seg fra offentligheten i Smalgangen, og hvilke utfordringer gir dette for sammenkoblingen av rommene?

Kapittel 5 og 6 har presentert offentligheten i henholdsvis Smalgangen og Stasjonsallmenningen. Kapitlene viste at Smalgangen er et oppholdsrom, et nabolagsrom, samt en gjennomfartsåre. Brukerne er mennesker i alle aldre, og det er ikke en etnisk gruppe som dominerer. Stasjonsallmenningen er først og fremst en gjennomfartsåre, hvor mange av brukerne er mennesker som jobber i kontorbygningene i Barcode, dvs. oftest hvite mennesker mellom 20-60 år. Rommene har altså et ganske ulikt offentlighetsbilde. Kapittel 7 har vist at både kommunen og utbyggere har mål om sammenkobling mellom Bjørvika og Grønland. Kommunen har videre en målsetting om sammenkobling av offentlige rom. Kapittelet har også vist at Bjørvika Utvikling bruker kultur og miljø til å markedsføre området for å skape økonomisk vekst. Resultatet er et eksklusivt område som i stor grad skiller seg fra den fysiske og demografiske virkeligheten som eksisterer i det øvrige Gamle Oslo.

... og hvilke utfordringer gir dette for sammenkoblingen av rommene?

En stor utfordring er å tilby aktiviteter og tilbud som er attraktive for brukerne av Smalgangen, og i forlengelse for beboere på Grønland. Det er en særlig stor utfordring når man samtidig har et ønske om å oppnå økonomisk vekst, samt å stille sterkt i en global konkurranse om spesialisert arbeidskraft, turisme og kreativ kapital. I Stasjonsallmenningen er det kapitalkreftene som har vunnet frem, mens de sosiale hensynene har kommet i andre rekke. Det har ført til et rom som er lite mangfoldig, med få tilbud til ressursvake mennesker. «Arkitektur og byens struktur kan legge til rette for sosialt liv, men også forhindre menneskelig samhandling» (Andersen & Røe, 2017a, s. 91). Arkitekturen er av en symbolsk eksklusiv art, noe som kan gjøre at enkelte føler seg fremmedgjort. Grønland ligger bokstavelig talt i skyggen av det nybygde området, hvor den eksisterende sosiale konteksten ikke er hensyntatt i planleggingen og utformingen av Stasjonsallmenningen.

Videre er det et paradoks at kommunen og utbyggere ønsker en god sammenkobling mellom Stasjonsallmenningen og Grønland med økonomisk vekst og gode globale konkurranseforhold, og samtidig ønsker å unngå gentrifisering av Grønland. Fokuset på sammenkobling går først og fremst den ene veien: Fra Grønland til Bjørvika og fjorden, hvor sosial blanding av de to offentlighetene ses på som ønskelig. Motsatt, fra Bjørvika til Grønland, trekkes sammenkoblingen frem som problematisk på grunn av frykten for gentrifisering.

De store forskjellene mellom Stasjonsallmenningen og Smalgangen gjør at offentligheten på begge steder kan føle seg *out-of-place* i det motsatte rommet. Det er også fare for at de ikke kjenner seg igjen i det motsatte roms identitet, og derfor ikke ønsker å være deltakende i det.

Forslag til videre forskning

Intervju kan gi en dypere forståelse av offentlighetsgraden til rommene. Det kan for eksempel avdekke hvilke opplevelser og erfaringer brukerne av rommet har. Under dimensjonen *grad av regulering* kan man for eksempel videre undersøke former for regulering som ikke nødvendigvis eksisterer, men som noen grupper eller individer opplever/tenker at eksisterer. Dette har påvirkning på hvor offentlig et rom blir ansett av ulike mennesker (Tornaghi, 2014, s. 28). Et dypdykk inn i materien ved bruk av intervju kunne ha avdekket denne «skjulte» eller opplevde formen for regulering, og gitt en videre forståelse av rommenes offentlighetsgrad.

Rommets offentlighet endrer seg over tid. Denne oppgaven avdekker rommets offentlighet ved ulike tidspunkt av døgnet. Den kartlegger ikke de endringene i offentligheten som skjer over uker, måneder og år. Det kan videre forskning hjelpe med å avdekke. Det er spesielt spennende i offentlige rom i bydel Gamle Oslo, hvor utbyggingen av transformasjonsområder skaper store endringer i befolkningssammensetning og fysisk struktur. Stasjonsallmenningen er ikke ferdig utbygd, og derfor kan rommet få en annen betydning og tyngde ved senere tidspunkt.

Jeg har av mangel på plass og tid, valgt å ikke gå dypt inn i gentrifiseringstematikken. Gentrifisering er høyst aktuelt på Grønland (se f. eks. Ander, 2017; Ruud, 2003). Byutviklingsprosjektet i Bjørvika grenser til Grønland, og delbydelen er derfor i stor grad påvirket av prosesser som kan bidra til gentrifisering og stigende boligpriser (Bydel Gamle Oslo, 2018). Denne prosessen kalles «new-build» gentrifisering. Når tidligere industriområder eller havneområder som Barcode utvikles, vil ikke dette føre til en direkte fortregning av innbyggere ettersom det ikke er noen som bor der. Det kan likevel føre til en indirekte fortregning av mennesker som bor i nærheten som følge av høyere priser og et mer eksklusivt område (Davidson & Lees, 2005).

REFERANSELISTE

- Amin, A. (2008). Collective culture and urban public space. *City*, 12(1), 5-24. doi: 10.1080/13604810801933495
- Ander, H. E. (2017). *Et ubehagelig mangfold: En studie av mangfold og inkludering som mål for Olafiagangen som offentlig rom på Grønland*. (Mastergradsavhandling), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Andersen, B., & Ander, H. E. (2018). Oslos byrom som arenaer for kos, konflikt og kommers. *Plan*, 2018(2), 34-41.
- Andersen, B., & Røe, P. G. (2017a). Arkitekturpolitikk for sosialt bærekraftig byutvikling. I Jostein Askim, Kristoffer Kolltveit & Per Gunnar Røe (Red.), *En smartere stat: Veier til bedre politikk og styring* (s. 89-104). Oslo: Universitetsforlaget.
- Andersen, B., & Røe, P. G. (2017b). The social context and politics of large scale urban architecture: Investigating the design of Barcode, Oslo. *European Urban and Regional Studies*, 24(3), 304-317. doi: 10.1177/0969776416643751
- Andersen, K. V., Bugge, M. M., Hansen, H. K., Isaksen, A., & Raunio, M. (2010). One Size Fits All? Applying the Creative Class Thesis onto a Nordic Context. *European Planning Studies*, 18(10), 1591-1609. doi: 10.1080/09654313.2010.504343
- Aspen, J., & Bjerkeset, S. (2018). Byromsbruk- et utkast til klassifisering. *Plan*, 2018(2), 12-19.
- Bergsli, H. (2005). Entreprenørpolitikk og byutvikling: Byutvikling og globale trender. I Jonny Aspen (Red.), *By og byliv i endring: Studier av byrom og handlingsrom i Oslo* (s. 87-118). Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Bjerkeset, S. (2017, 5. november). Kan vi lære av bydelen Grønland?, *Aftenposten*, s. 22.
- Bjørbekk & Lindheim (Producer). (u.å.). Annette Thommessens plass. [Fotografi] Lastet ned fra <http://www.landskapsarkitektur.no/data/prosjekter/annette-thommessens-plass?preview=3>
- Bjørvika Infrastruktur. (2007a). Belysning: Temahefte Bjørvika. Lastet ned fra <https://www.bjorvikautvikling.no/wp-content/uploads/2018/03/Temahefte.pdf>
- Bjørvika Infrastruktur. (2007b). Byrom og gaterom: Temahefte Bjørvika. Lastet ned fra <https://www.bjorvikautvikling.no/wp-content/uploads/2018/03/Temahefte2.pdf>
- Bjørvika Utvikling. (2003a). Bærekraft i Bjørvika: Designhåndbok. Lastet ned fra <https://www.bjorvikautvikling.no/wp-content/uploads/2018/03/Designhb5b15d.pdf>
- Bjørvika Utvikling. (2003b). Bærekraft i Bjørvika: Kulturoppfølgingsprogram. Lastet ned fra <https://www.bjorvikautvikling.no/wp-content/uploads/2018/03/Kulturoppf5b15d.pdf>
- Bjørvika Utvikling. (2012). Bærekraft i Bjørvika: Overordnet miljøoppfølgingsprogram. Lastet ned fra <https://www.bjorvikautvikling.no/wp-content/uploads/2018/03/Miljooppf5b15d-1.pdf>

- Bjørsvika Utvikling. (2014, 27.januar). Kommunen overtar Langkaia og Stasjonsallmenningen. Lastet ned fra <https://www.bjorvikautvikling.no/kommunen-overtar-langkaia-og-stasjonsallmenningen/>
- Bjørsvika Utvikling. (u.å.-a). Bygg og bolig. Lastet ned fra <https://www.bjorvikautvikling.no/portfolio-item/bolig-og-naering/>
- Bjørsvika Utvikling. (u.å.-b). Stasjonsallmenningen. Lastet ned fra <https://www.bjorvikautvikling.no/portfolio-item/stasjonsallmenningen/>
- Bjørsvika Utvikling. (u.å.-c). Vi bygger Bjørsvika. Lastet ned fra <http://www.bjorvikautvikling.no/portfolio-item/bjorsvika-infrastruktur-as-og-bjorsvika-utvikling-as/>
- Brattbakk, I., & Andersen, B. (2017). *Oppvekststedets betydning for barn og unge: Nabolaget som ressurs og utfordring*. (AFI Rapport 2/2017). Lastet ned fra <http://www.hioa.no/content/download/142339/4028943/file/r2017-02-Nabolageffekter.pdf>.
- Brattbakk, I., Andersen, B., Landsverk Hagen, A., Ekne Ruud, M., Ander, H. E., Breistrand, H., . . . Dalseide, A. M. (2017). *På sporet av det nye Grønland: Sosiokulturell stedsanalyse av Grønland i Bydel Gamle Oslo*. (AFI rapport 4/2017). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Bydel Gamle Oslo. (2018). *Programplan for områdeinnsats med områdeløftene Tøyen og Grønland*. Lastet ned fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13269826/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Slik%20bygger%20vi%20Oslo/T%C3%B8yenavtalen/Omr%C3%A5del%C3%B8ft%20T%C3%B8yen/Programplan%20for%20omr%C3%A5deinnsats%20med%20omr%C3%A5del%C3%B8ftene%20T%C3%B8yen%20og%20Gr%C3%B8nland%202018.pdf>.
- Byrådsavdeling for finans. (2017). *Faktaark om befolkning, levekår og bymiljø i bydeler og delbydeler - beskrivelse av indikatorer*. Lastet ned fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13201676/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Statistikk/Faktaark%20bydelene%202017/Faktaark%20om%20bydelene%202017%20-%20beskrivelse%20av%20indikatorer%20med%20tabellvedlegg.pdf>.
- Børrud, E., & Røsnes, A. E. (2016). *Prosjektbasert byutvikling*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Carmona, M. (2010). Contemporary Public Space: Critique and Classification, Part One: Critique. *Journal of Urban Design*, 15(1), 123-148. doi: 10.1080/13574800903435651
- Carmona, M., Tiesdell, S., Heath, T., & Oc, T. (2010). *Public places urban spaces: The dimensions of urban design* (Andre utg.). London: Routledge.
- Carr, S., Francis, M., Rivlin, L. G., & Stone, A. M. (1992). *Public Space*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cresswell, T. (2004). *Place: a short introduction*. Oxford: Blackwell.
- Davidson, M., & Lees, L. (2005). New-build 'gentrification' and London's riverside renaissance. *Environment and Planning A*, 37, 1165-1190. doi: 10.1068/a3739

- Døving, R., & Johansen, N. B. (2011, 12. oktober). Hva er sosial kontroll?, *Aftenposten*. Lastet ned fra <https://www.aftenposten.no/meninger/i/dl9kB/Hva-er-sosial-kontroll>
- Eikeland, O. (2015, 22. april). Rikinger i Bærum nekter folk å fiske, *Nettavisen*. Lastet ned fra <https://www.nettavisen.no/na24/rikinger-i-brum-nekter-folk-a-fiske/3422778192.html>
- Ellefsen, K. O. (2005). Studier av byens fysiske transformasjon: Oslos arkitektur i endring. I Jonny Aspen (Red.), *By og byliv i endring: Studier av byrom og handlingsrom i Oslo* (s. 53-86). Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Emerson, R. M. (2009). Ethnography, interaction and ordinary trouble. *Ethnography*, 10(4), 535-548. doi: 10.1177/1466138109346996
- Falleth, E. I., Hanssen, G. S., & Saglie, I.-L. (2008). *Medvirkning i byplanlegging i Norge*. (NIBR-rapport 2008:37). Lastet ned fra <http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/2008-37.ny.pdf>.
- Fangen, K. (2015). Kvalitativ metode. Lastet ned fra <https://www.etikkom.no/FBIB/Introduksjon/Metoder-og-tilnarminger/Kvalitativ-metode/#Deltagende>
- Faulconbridge, J. R. (2009). The Regulation of Design in Global Architecture Firms: Embedding and Emplacing Buildings. *Urban Studies*, 46(12), 2537-2554. doi: 10.1177/0042098009344227
- Florida, R. (2003). Cities and the Creative Class. *City & Community*, 2(1), 3-19. doi: 10.1111/1540-6040.00034
- Gehl Architects. (2005). Byrumsprogram: Stasjonsallmenningen: Bjørsvika Infrastruktur AS.
- Gehl Architects. (2014). Bylivsundersøkelse: Oslo sentrum.
- Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings: Using Public Space*. Washington: Island Press.
- Gehl, J., & Svarre, B. (2013). *How to study public life*. Washington: Island Press.
- Grønlands Torg. (u.å.). Grønlands Torg Frukt & Grønt. Lastet ned fra <https://gronlandstorg.no/butikk/gronlands-torg-frukt-og-gront/>
- Grønlandstunet. (u.å.). Velkommen til Grønlands Torg. Lastet ned fra https://gronlandstunet.no/Dokumenter/Presentasjon_Gr%C3%B8nlands_Torg_Overordnet.pdf
- Habhab, B. F. (2013). "Den nye byen i byen" -En studie av utviklingsforløpet i Bjørsvika. (Mastergradsavhandling). Lastet ned fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/35935/1/TIKxMasterxbfhx180613.pdf>
- Haugberg, S. (1991, 24. mai). Skal smykke Smalgangen, *Aftenposten*, s. 27.
- Heringstad, A. E. (2008). *Fra Panoptikon til Tjuvholmen - en avhandling om kriminalitetsforebygging ved hjelp av design av omgivelsene*. (Mastergradsavhandling), Universitetet i Oslo, Oslo.

- Hollie, E. (2011, 12. oktober). Grønland. Bydelen ingen ville ha, *Aftenposten*. Lastet ned fra <https://www.aftenposten.no/osloby/i/wejKG/Gronland-Bydelen-ingen-ville-ha>
- Holsen, T. (2018). Neoliberal urbanitet: om betingelser for bruken av de urbane offentlige rommene. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 59(3), 303-317. doi: 10.18261/ISSN.1504-291X-2018-03-04
- Husøy, E. (2018, 28. juli). Oslo kommune forbyr nattbading på Sørenga, *Aftenposten*, s. 7.
- Jacobs, J. (2011/1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Modern Library.
- Kohn, M. (2004). *Brave New Neighborhoods: The Privatization of Public Space*. New York: Routledge.
- Langeland, R. (2017, 29. mars). Hva kan og bør Oslos arkitekturpolitikk være? *ByplanOslo*.
- Lefebvre, H. (1991/1974). *The Production of Space* (Donald Nicholson-Smith, Overs.). Oxford: Blackwell.
- Linstad, A. (2018a, 12. mars). Olav Thon skal få orden på "nye Plata". Vil pusse vektere på narkomiljøet i Brugata, Vårt Oslo. Lastet ned fra <https://www.vartoslo.no/olav-thon-vil-fa-orden-pa-nye-plata-vil-pusse-vektene-pa-narkomiljoet-i-brugata/>
- Linstad, A. (2018b, 27. juni). Olav Thons plan om stjerneformet gigantbygg i Guneriuskvartalet slaktes av kommunen, Vårt Oslo. Lastet ned fra <https://www.vartoslo.no/olav-thons-plan-om-stjerneformet-gigantbygg-i-gunerius-kvartalet-slaktes-av-kommunen/>
- Loukaitou-Sideris, A., & Banerjee, T. (1998). *Urban Design Downtown: Poetics and Politics of Form*. Berkeley: University of California Press.
- Lundgaard, H., & Skjervold, H. (2017, 28. januar). Mini-Manhattan, *Aftenposten*, s. 30-33.
- Madanipour, A. (2010). Marginal public spaces in European cities. I Ali Madanipour (Red.), *Whose public space? International Case Studies in Urban Design and Development*. London: Routledge.
- Massey, D. (2005). *for space*. London: SAGE.
- Mellingsæter, H., & Buan, V. (2016, 5. august). Her føler oslofolk seg utrygge, *Aftenposten*. Lastet ned fra <https://www.aftenposten.no/osloby/i/4dxB6/Her-foler-oslofolk-seg-utrygge>
- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*. New York: The Guildford Press.
- Mouratidis, K. (2018). Built environment and social well-being: How does urban form affect social life and personal relationships? *Cities*, 74, 7-20. doi: 10.1016/j.cities.2017.10.020
- Németh, J., & Schmidt, S. (2011). The privatization of public space: modeling and measuring publicness. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 38, 5-23. doi: 10.1068/b36057

- Nordahl, B. I. (2015). Kommunenes styringsmuligheter og økonomiske drivere i kompakt byutvikling. I Gro Sandkjær Hanssen, Hege Hofstad & Inger-Lise Saglie (Red.), *Kompakt byutvikling: Muligheter og utfordringer* (s. 61-69). Oslo: Universitetsforlaget.
- Nøra, S. (2010, 24. mai). -Byutvikling truer mangfoldet, *Forskning.no*. Lastet ned fra <https://forskning.no/arkitektur/2010/05/byutvikling-truer-mangfoldet>
- Oslo byleksikon. (2000a). *Bjørvika* (4 utg.). Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Oslo byleksikon. (2000b). *Gamle Oslo* (4 utg.). Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Oslo byleksikon. (2000c). *Smalgangen* (4 utg.). Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Oslo kommune. (2015). Oslo mot 2030: Smart, trygg, grønn. Kommuneplan 2015. Samfunnsdel og byutviklingsstrategi. Lastet ned fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/1374699/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Politikk/Kommuneplan/Ny%20kommuneplan%202015/Kommuneplan%202015%20del%201%20justert%2031.01.2017.pdf>
- Oslo kommune. (2017a). Bydel Gamle Oslo: Faktaark om befolkning, levekår og bomiljø. Lastet ned fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13201640/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Statistikk/Faktaark%20bydelene%202017/01%20Bydel%20Gamle%20Oslo.pdf>
- Oslo kommune. (2017b). Bydeler og delbydeler med grunnkretser. Lastet ned fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13206458/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Statistikk/Geografiske%20inndelinger/Bydeler%20og%20delbydeler%20med%20grunnkretser.pdf>
- Oslo kommune. (2017c). Bydelskart for Oslo. Lastet ned fra https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13206469/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Statistikk/Geografiske%20inndelinger/Oslo_Bydelskart_20170221_A3.pdf
- Oslo kommune. (2017d). Delbydelskart for Oslo. Lastet ned fra https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13206466/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Statistikk/Geografiske%20inndelinger/Delbydeler_20170214_A4.pdf
- Oslo kommune. (2018). Planinnsyn. Lastet ned fra <https://od2.pbe.oslo.kommune.no/kart/#598505,6642803,7>
- Oslo kommune. (u.å.-a). Bydel Gamle Oslo. Lastet ned fra <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/bydeler/bydel-gamle-oslo/#gref>
- Oslo kommune. (u.å.-b). Bydelsvelger. Lastet ned fra <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/bydeler/#!m|map>
- Oslo kommune. (u.å.). Planinnsyn.
- Oslo kommune, & Statens vegvesen. (2018). Sykkelkart. Lastet ned fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13288508/Innhold/Gate%2C%20transport%20og%20parkering/Sykkel/Sykkelkart%20Oslo.pdf>

- Plan- og bygningsetaten. (2008). Bjørvika: Den nye byen i byen. Lastet ned fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/132098/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Slik%20bygger%20vi%20Oslo/Fjordbyen/Bj%C3%B8rvika/Slik%20blir%20Bj%C3%B8rvika.pdf>
- Plan- og bygningsetaten. (2009). *Kommunedelplan for torg og møteplasser*. Lastet ned fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/131685/Innhold/Plan%2C%20bygg%20og%20eiendom/Overordnede%20planer/Kommunedelplaner/Kommunedelplan%20org%20og%20m%C3%B8teplasser%20%28Kdp%2017%29.pdf>.
- Rienecker, L., & Stray Jørgensen, P. (2006). *Den gode oppgaven - håndbok i oppgaveskriving på universitet og høyskole*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ringdal, K. (2013). *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (3 utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Ruter. (2018). Avganger fra Bjørvika. Lastet ned fra [https://ruter.no/reiseplanlegger/Stoppested/\(3010006\)Bj%C3%B8rvika%20\(Oslo\)/Avganger/#st:1,sp:0,bp:0](https://ruter.no/reiseplanlegger/Stoppested/(3010006)Bj%C3%B8rvika%20(Oslo)/Avganger/#st:1,sp:0,bp:0)
- Ruud, M. E. (2003). *Byfornyelse og endringer i urbane bomiljøer: En studie av beboeres erfaringer fra området Grønland/Nedre Tøyen i Oslo 1980-2000*. (Doktorgradsavhandling), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Ruud, M. E., & Sørholt, S. (2006). Møteplasser i multietniske utemiljøer: Innspill til Oslo kommunes kommunedelplan for torg og møteplasser (Vol. 83): Byggforsk.
- Røe, P. G. (2015). Scenestellinger av den kompakte byen - som visuell representasjon, arkitektur og salgsobjekt. I Gro Sandkjær Hanssen, Hege Hofstad & Inger-Lise Saglie (Red.), *Kompakt byutvikling: Muligheter og utfordringer* (s. 48-57). Oslo: Universitetsforlaget.
- Saglie, I.-L., Hofstad, H., & Sandkjær Hanssen, G. (2015). Hvordan studere motstridende hensyn i den kompakte byen? I Gro Sandkjær Hanssen, Hege Hofstad & Inger-Lise Saglie (Red.), *Kompakt byutvikling: Muligheter og utfordringer* (s. 26-35). Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandkjær Hanssen, G., Hofstad, H., & Saglie, I.-L. (2015). Håndtering av motstridende hensyn i byutviklingen - tilsiktede og utilsiktede konsekvenser. I Gro Sandkjær Hanssen, Hege Hofstad & Inger-Lise Saglie (Red.), *Kompakt byutvikling: Muligheter og utfordringer* (s. 259-270). Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandkjær Hanssen, G., Hofstad, H., Saglie, I.-L., Næss, P., & Røe, P. G. (2015). Hvorfor studere den kompakte byen? I Gro Sandkjær Hanssen, Hege Hofstad & Inger-Lise Saglie (Red.), *Kompakt byutvikling: Muligheter og utfordringer* (s. 13-25). Oslo: Universitetsforlaget.
- Schmidt, L. (2014). *Kompakt by, bokvalitet og sosial bærekraft*. (NIBR-rapport 2014:12). Lastet ned fra <http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/2014-12-web.pdf>.
- Sennett, R. (1976). *The Fall of Public Man*. New York: W. W. Norton & Company

- Sirowy, B. (2015). Offentlig rom i en kompakt by. I Gro Sandkjær Hanssen, Hege Hofstad & Inger-Lise Saglie (Red.), *Kompakt byutvikling: Muligheter og utfordringer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Smith, N. (2002). New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy. *Antipode*, 34(3), 427-450. doi: 10.1111/1467-8330.00249
- Stake, R. E. (1995). *The Art of Case Study Research*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Sæter, O., & Ruud, M. E. (2005). *Byen som symbolsk rom: Bypolitikk, stedsdiskurser og gentrifisering i Gamle Oslo*. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4 utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Tornaghi, C. (2014). The relational ontology of public space and action-oriented pedagogy in action: Dilemmas of professional ethics and social justice. I Chiara Tornaghi & Sabine Knierbein (Red.), *Public Space and Relational Perspectives: New challenges for Architecture and Planning* (s. 17-41). London: Routledge.
- Tveter, Ø. (2018, 1. november). Unge ned i 13-årsalderen kjøper og selger narkotika åpenlyst, *Aftenposten*. Lastet ned fra <https://www.aftenposten.no/osloby/i/L0ORvx/Unge-ned-i-13-arsalderen-kjoper-og-selger-narkotika-apylyst>
- Van den Broeck, P., Abdelwahab, M., Miciukiewicz, K., & Hillier, J. (2013). On Analysing Space from a Strategic-Relational Institutional Perspective: The Cultural Park for Children in Cairo. *International Planning Studies*, 18(3-4), 321-341. doi: 10.1080/13563475.2013.833727
- Varna, G., & Tiesdell, S. (2010). Assessing the Publicness of Public Space: The Star Model of Publicness. *Journal of Urban Design*, 15(4), 575-598. doi: 10.1080/13574809.2010.502350
- Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of Small Urban Spaces*. Washington: The Conservation Foundation.

VEDLEGG

1

Observasjonsdokument

Sted: Vær:
Klokkeslett: Vind:
Dato: Temperatur:
Ukedag:

1. Bruk/atferd
 - a. Hvem bruker rommet? (Alder, etnisitet, livssituasjon osv.)
 - b. Hvordan bruker ulike individer/grupper rommet? (gjennomfart, handel, sitte å se på folk osv.)
 - c. Er oppførselen innenfor eller utenfor den forventede bruken av rommet?

2. Interaksjon
 - a. Er folk åpne for møter med folk de (tilsynelatende) ikke kjenner?
 - b. Eksklusivitet/fellesskap (commonality)

3. Grad av regulering
 - a. Vakhold som regulerer bruk/tilgang til rommet (politi, vektere)
 - b. Regulering som ikke faktisk eksisterer, men som noen grupper/individer opplever at eksisterer

4. Fysisk karakteristikkk
 - a. Sjøppel/vedlikehold/skittent/rent

2

Engangsobservasjoner

1. Romlig skala
 - a. Hvilken «offentlighet» er rommet designet for? (Skala i relasjon til byen)

2. Fysisk karakteristikkk
 - a. Taktil merking
 - b. Graffiti, kunst, reklameplakater ol. (hvem er avsender?)
 - c. Sensorisk info (lukt, lyd, avstander, farger, tekstur ol.)
 - d. Sitteplasser (gratis og «betalte»)

3. Grad av regulering
 - a. Skilt som regulerer bruk av/tilgang til rommet (for eksempel ved spesifikke tider)
 - b. Videoovervåkning

3

Informasjonsskriv om observasjon til masteroppgave

Bakgrunn og formål

Med denne studien ønsker jeg å studere offentlighet i byrommet Smalgangen som ligger på Grønland og byrommet Stasjonsallmenningen som ligger i Fjordbyen/Barcode. Jeg vil se på hvordan rommene brukes, forvaltes og oppleves.

Funnene vil bli brukt i en masteroppgave ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet i by- og regionplanlegging. Masteroppgaven er tilknyttet prosjektet DEMOSSPACE – et tverrfaglig forskningsprosjekt ved Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR).

Jeg ønsker å studere bruk og opplevelser ved de offentlige rommene gjennom å observere. Alt vil bli anonymisert, og ingen vil kunne bli gjenkjent.

Information on observation for the master's thesis

Background and purpose

My wish is to study the publicness in the urban spaces of Smalgangen in Grønland and Stasjonsallmenningen in the Fjordbyen/Barcode area. I want to study how the spaces are being used, managed and experienced.

The data is to be used in a master's thesis at the University of Life Sciences (NMBU) in urban and regional planning. The project is also associated to DEMOSSPACE – an interdisciplinary research project at the Norwegian Institute for Urban and Regional Research (NIBR).

I want to study the use and experiences of the public spaces by using observation. Everything will be anonymous. No one will be identifiable.

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway